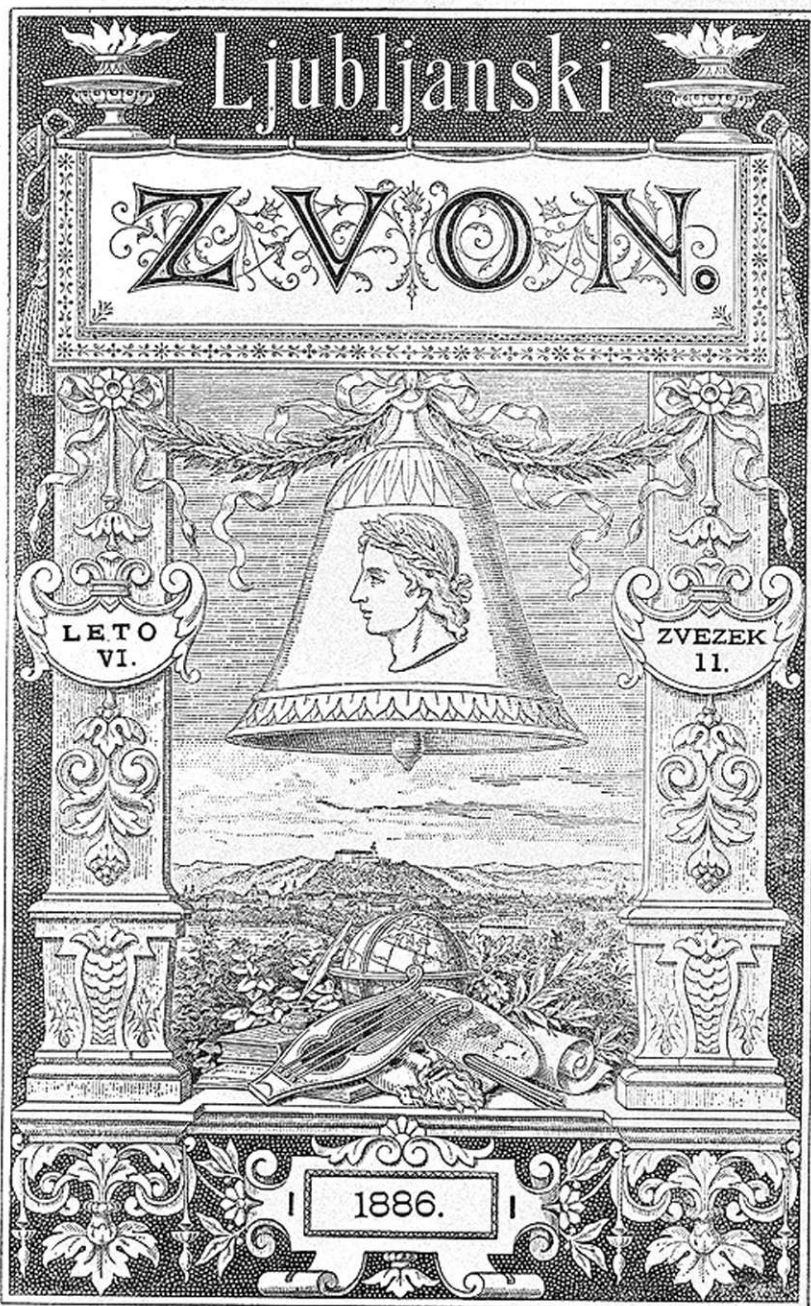

Vsebina 11. zvezka:

1. Rádinski: Moja ljubezen. Pesmi	641
2. F. S.: Gospod s Preseka Dramatična povest v petih dejanjih (Dalje)	642
3. J. Trdina: Bajke in povesti o Gorjancih 31. Národna blagajnica	653
4. Janko Sernec: Naše gospodarstvo	660
5. Josip Jurčič: Slovenski svetec in učitelj Zgodovinski roman. XIV. Na ptujskem polji.	662
6. J. Cimperman: Kristáli. Soneti	672
7. Lujiza Pesjakova: Iz mojega detinstva	673
8. Tinea: Izvoljena déklica. Pesem	683
9. Fr. Gestrin: Življenje. Triolet	684
10. Fr. Gestrin: Odevéli roži. Triolet	684
11. Alfonz Pirec: Iz dolzega časa zaljubljena	684
12. E. Lah: Zemljepisne črtice V. Kranj	689
13. Listek: Novo društvo? — Ljubljansko barje. — Slovenski drobec iz l. 1621. — Nekaj o škofa Hrena spisih. — Listi inu Evangelia. — „Der Bergkranz.“ — Miloš Obilić. — Matica Srpska.	
14. J. Kalan: Šah	704

Listnica. Slavno bralno društvo v Komnu: Doslej smo prejeli samo gld. 3.50. — Jos. Kompare, k. v Škednji: Vse plačano.

Ljubljanski ZVON

Leposloven in znanstven list.

Štev. 11.

V Ljubljani, 1. novembra 1886.

Leto VI.

Moja ljubezen.

1.
Y slovó podaješ mi rokó,
Trepéta v nji pa ní;
Upiraš zadnjikrat mirnó
Namé temné očí ...

Po tvojih potih naj pomlád
Spremljá te, oj, deklè,
Srcé, ustvárjeno za jád,
Naj gine mi in mrè!

2.
Pa sàj to nôvega nič ní,
Navádno vse, vsakdánje;
Brez hrupa, tiho se vrší,
Kot v spanji mirnem sanje ...

Narázen poti zdaj gredó,
Li véš, kam tvoj te vodi? ...
Okó za tábo zrè solznó,
Srcé, oj, tiho bodi! ...

3.
In zopet sam! ... Srcé mi ne ječí ...
Čemú bi vendar to biló?
Nijednega vzdihljaja, stoka ní,
Pokojno v prsih vse, mirnó.

Želél sem srečen biti jeden hip ...
Izginila je sanja, kam?
Porušile se nade v prah in sip! ...
Naprej, naprej, če tudi sám!

4.
V trenóutih temnih duša moja sanja: Očí upira náme tolažilne
Prikaže se podoba meni, Takó mirnó in pa ljubeče,
Prikaže se obráz mi njeni; Da od željá srcé trepeče,
Na njem čaróba divna je nekdanja. V pogledu njenem burje zablja silne.

Kaj ne, srcé, brez mile te podóbe
Objela bi te že tišina,
Objela bi te večna tmína.
Pokrivajoča gluhe, neme gróbe!

Rádinski.

Gospod s Preseka.

Dramatična povest v petih dejanjih.

Spisal F. S.

Četrto dejanje.

Kmetska hiša. — Večer.

Prvi prizor.

Lena (sáma sedí pri kolovratu): Tako je tiho zdaj pri nas, da me je sáme v hiši kar strah. Mina se je izgubila, da se ne vé kam, in danes tudi gospodarja ni od nikodar. Kam je Mina izginila? Gotovo so prišli turški lováci pónjo čez Gorjance in so jo odvédli. Saj je pa tudi slovela zavoljo lepote, kakor nobeno deklè v deželi. Ko je šla v cerkev, ali na semenj, vse je gledalo za njo. A zastonj so se trudili mladeniči — nobenega ni hotela. Samó z Ivanom Žarom je vsaj govorila o ženitvi. Z drugim pa o tem še govorila ni. Ali kovač se mora skrivati, sicer bi ga za vrat obesili, ker je ščuvál ljudi. Vendar je časih k nam prišel, kadar je mislil, da je varno. Odkar pa Mine ni, pa njega tudi več ni. Gotovo je išče krog. On jo je rad imel. Škoda, da ga tudi ona ni tako rada imela. Kako lepa zveza bi bila to!

Drugi prizor.

Lena. Luka.

Luka (se priplazi v hišo): Kaj pa ti govoriš sáma s seboj? Če veš kàj prida povedati, povej rajši meni.

Lena: Ti prihajaš tudi le takrat, kadar prihaja mojster tvoj. Če njega ni, pa tudi tebe ni. Kje tičíta, ko tebi še treba ni, da bi se skrival?

Luka: Saj jaz se ne skrivam. Kje je Ivan Žar, ne vem. Kar izgubil se je. Prišel sem vprašat, če ni bil nič pri vas. Povedal bi mu, da obetajo kovačnico tistemu, kdor bi ga ujel ali izdal, da bi ga ujeli, ko bi hotel biti kovač.

Lena: Tedaj je pa prav, da ti ne veš. Vsaj ne prideš v izkušnjava.

Luka: Mólči! Kàj ne vem, da je k vam hodil in vendar vam niso še strehe zapalili nad glavo, akoravno so rekli, da to storé hiši, kjer bi ubežnika vzeli pod streho.

Lena: Križ božji!

Tretji prizor.

Prejšnja. Ivan Žar.

Ivan Žar (hitro vstopi): Obesili me bodo za vrat, a kdor me izdà, dobi kovaštvo; kdor pa me pod streho vzame, temu se streha nad glavo zapali. Tako sta rekla, tako je! Mogoče, da se to vse zgodi, a istina je, da se marsikdo še pred menoj udere v krtovo deželo, kakor resnično zna ta-le desnica sukati nož in kol. Hodil sem med ljudmi in med živino in spoznal, da je bolje hoditi z živino. Volk je pritekel k meni in prinesel mi je práprotinega semena, nabranega na Kresni večer o polunoči, da se skrijem pred ljudmi, kadar mi drago. Znaš ti to, Luka! A kdor bi zapalil to-le streho, raztrga ga volk, prijatelj moj — njega in izdajnika. Čemu si prišel po meni vpraševat?

Luka: Da bi Vam povedal, kar pa že sami veste. Kdo bi Vas ujel, kdo izdal, ko Vi vse prej veste in se maščujete nad sovražniki? Vesel sem, da ste zdravi, mojster! Zdaj sem brez dela, ko ni Vas.

Ivan Žar: Zakaj ne greš na tuje? I jaz sem se na tujem dela učil. Pa čakaš menda tukaj dela. Priležneje je, ker je domá. Nemara ga boš dolgo čakal. Lena, kje so gospodar?

Lena: Ves dan jih ni domá. Z jutrom je prišel sél s Preseka in naročil jim je opravek v grádu. Potem so précej odšli in ni jih še nazaj. Da bi se jim ne bilo kaj pripetilo! Tako sem bila sáma, predno je prišel Luka, da me je bilo strah.

Ivan Žar: Na Preseku! To nam prinesó novic. Na Preseku je danes vse pijano. Mladi vran je gostil sosede. Še družina je pijana. Nakrali so si vina. Kakor dela gospod — tako počenja hlapec — vse zlò prihaja od zgoraj. (Luki): Da si šel na grad, dobil bi bil dela: skoval bi jim bil obroče okoli sitih trebuhov, da ne bi popókali.

Luka: In še sam bi se bil napil. Šel bi bil, da vem. Pa, kod ste hodili, mojster, da Vas ni bilo tako dolgo nič videti — povejte, da nam večer preide.

Ivan Žar: Káj ti nisem povedal, da sem se z zvermi bratil? Rjavi medved me je ustavil, ko sem tekkel mimo njegovega brloga, in me vprašal, kam se mi mudí. Ko mu razodenem, da pred ljudmi tako bežim, zarežal in zatulil je na hudobo teh ljudij, prijel me je za roko ter peljal me v brlog svoj, da si počijem. Légel sem in položil mi je na svoj život trudno glavo. Pa sem se odpočil pri divji zvéri, ker se nisem mogel pri ljudeh. Ali veš zdaj, kje sem bil? Zastonj bi me lovili. Nocoj pa se jih itak ne bojim. Nocoj me ne bodo lovili — vsi pijani leže in spé — a jaz imam itak práprotino seme, katero mi je dal volk.

Lena: To je prav, da te ne ujamejo in ne ubijejo. Saj ljudje te imajo radi in rekajo, da prav praviš. Prav bi bilo, da bi grajske prisilili, da bi bolj po krščansko ravnali s svojimi ljudmi. Pa kaj, nihče se ne upa, pa zmenka ni.

Ivan Žar: A na Turka se vsak upa, pa je silnejši, nego ti.

Luka: Vi, mojster, znate vse tako povedati, da bi Vas vedno poslušal, povejte nama, kaj bi bilo prav in dobro?

Ivan Žar (med zobmi): Hinavec! (Glasno): Nič vama nimam povedati. Le pojdi domov, Luka, in sanjaj o kovačnici, če hočeš. Lehko noč!

Luka: Lehko noč, mojster! (Zase): Od sebe me podiš po pásje, ali ugrizniti te hočem tudi po pásje! (Odide.)

Četrty prizor.

Ivan Žar. Lena.

Lena: Spodil si ga. Ne mara ni prav — ni mu upati. Izdati bi te utegnil, če ga žališ.

Ivan Žar: Zato sem ga spodil, ker mu ni upati. Izdá me, če bi mogel, naj se mu tudi laskam. Nocoj ne bodo lovili, a da me jutri ne bo več tukaj, lahko vé. Zastonj bi me izdajal. Na vas pa menda ni jezen, da bi vam brez hasni sebi dal kočo požgati. (Po veži se slišijo koraki.)

Lena: Nekdo gre. Nemara so oče. (Gre z lučjo in odpre vrata.)

Peti prizor.

Prejšnja. Podstenec vstopi preplašen in raztrgan.

Lena: Mati nebeška, kakšni pa ste!

Podstenec (pade na klop za mizo in se nasloni nánjo): Pobit in osramočen!

Ivan Žar: Govorite, kaj se je zgodilo?

Podstenec: Ti tukaj, kovač? Dobro, da si prišel, imam vsaj komu povedati, kaj se mi je zgodilo. O hudobnost in sramota! Potrpi malo, da si oddahnem, potlej zveš vse — vse! Vso strahoto starih mojih dnij. Daj kozarec vóde! (Dekla prinese vóde.)

Ivan Žar: Pot si obrišite s čela!

Podstenec (izpije): Na Preseku sem bil.

Ivan Žar: Povedala je dekla, da so Vas davi klicali.

Podstenec: Prišel sem na Presek. Čakal sem dolgo, predno se je gospôdi zljubilo, da so me poklicali. Peljali so me v viteško dvorano. Tamkaj je sedelo nekaj gospôde pri pijači. Pijani so že bili ti gospodje.

Jaz sem gledal samó na gospodarja — mladega — ti ga menda po obrazu še ne poznaš, ki je prišel pred nekaj tedni s tujega.

Ivan Žar: Poznam po obrazu in po delih njegovih!

Podstenec: Kar čujem glas, ki mi je presunil srce in dušo. Ne vem, kaj je rekla, ali bil je Minin glas!

Lena: Mina na Preseku?

Podstenec: Ozrem se za glasom in tam je stala Mina v gosposko oblečena in rekla je, naj ostanem še jaz pri nji. Gospod pa je rekel, da me je poklical zaradi nje, da mi naredi veselje. Jaz ne vém, kaj sem odgovoril, ali šel sem; in ko pridem do grajskih vrat, da bi šel ven, zgrabili so me na pol pijani hlapci in grozno so me stepli in raztrgali mi obleko z života, potlej so me pa ven pehnili, da sem z glavo priletel v podbòj in obležal v jarku. Ko sem se zavedel, umil sem si pri studenci kri s čela. To je bil grozen dan!

Ivan Žar: Rekla je, da še Vi tam ostanite? Tedaj je res prav rada na Preseku. Dobro se ji godí. Gosposko nalóžnico sem ljubil!

Lena: To gotovo ni tako, kakor se Vam zdi — ujeto imajo ali kaj. Zakaj je niste vprašali, kdaj pride? (Odide.)

Šesti prizor.

Podstenec. Ivan Žar.

Podstenec: Ali kako je tja prišla, tega nisem zvédel.

Ivan Žar: To Vam pa jaz lahko povem.

Podstenec: Ti veš?

Ivan Žar: Sčakala sta se s Presekarjem kvaterni petek pri studenci. A jaz sem po naključji pribežal tja pred gonjáči. Vrgla mi je prstan pred noge in rekla mi je, da gre sama rada ž njim, a jaz naj bežim.

Podstenec: In ti, kaj si storil ti?

Ivan Žar: Udril bi se bil najrajši v zemljo, ko me je Mina tako zavrgla. Niti zadržavati je nisem mogel, niti njega ubiti. Pa takrat še tudi nisem védel, da je bil Presekar, nemara bi ga bil vendar prebódel, da sem védel. Précej potlej pa mi je ciganka povedala.

Podstenec: Da nisi prišel povedat, kje je hči!

Ivan Žar: Vse druge misli so mi razjarjale dušo. Hotel sem se Presekarju osvetiti, hotel sem vedeti, kako se godí Mini. Še sem jo ljubil. Plazil sem se po volčje krog gradú na Preseku ter prežal, kdaj pride krvolòk, da bi ga ubil. Čakal sem te prilike do danes stokrat in stokrat. Ali ni je bilo. Niti Mine nisem mogel videti, ne zvedeti ničesa o nji. Presekar pa mi ne uide. Tudi jaz sem njega obsodil k

smrti. Sam ne bom umrl, ko on umrè, naj umoré še mene. Rad pojdem s svetá, kjer so me oslepáрили za svojo srečo.

Podstenec: Ti si ga k smrti obsodil? Pismo pa pravi: ne sodite, da ne bode te sojeni. Smrt storiti je težavneje, nego izgovoriti. — Prijatelj Ivan Žare, ti si védel, kje je Mina, pa nisi povedal? Nemara bi ne bila zašla tako globoko, da si povedal.

Ivan Žar: Samó jezo in srd sem kuhal v srci svojem. Mislim nise takrat drugega, nego da sem strašno nesrečen — da je ta narod neizrečeno zabredel. Mislim sem, kako bi osvetil sebe in to nesrečno ljudstvo. Vi pa pravite: ne sodite, da ne bode te sojeni. Ni li on mene tudi obsodil in že bi me bili ubili, da me ujamejo!

Podstenec: On je gospod! Bog mu je dal sodno pravico. Za krivo sodbo ga plača večni sodnik, a ti ne sezaj temu sodniku v pravico ter béži, ko te preganjajo. Glej mene, vzeli so mi dete, vzeli so mi čast. Oskrunili so te sive lase, katere sem prinesel pošteno v stare dni. Ali nikoli si sam ne oskrunim roke z maščevanjem. To prepuščam sodbi božji — tem huje ga zadene.

Ivan Žar: Žal! Vi ste sin svojega naroda. Večni hlapec hlapčevsko misli — nu, in Vi ste svoboden mož — kaj še nevoljniki! Dokler bodo ljudje tako mehki, ne otresejo se svojih tlačiteljev. Narobe, ti bodo vedno prevzetenjši. A podložniki — ovce mehke — bodo po samem poklécali in vse ostane, kakor je bilo: neznošno in obupno! Skupnosti ni! Ta neče, ker čaka sodbe z nebes, drugi se ne upa, ker je preboječ in se boji izdajstva.

Podstenec: Vsa oblast je od zgoraj. Reci tudi: ker se boji Bogá.

Ivan Žar: Šele takrat, kadar vsakemu posebej nastavijo nož na goltánek, kadar bode vsak videl, da se mu je braniti za življenje, a da bežati ne more — šele takrat bode mogoče, da se osvobodimo. Tudi ta čas pride kmalu.

Sedmi prizor.

Prejšnja. Dva drvarja prideta ter sédeta za mizo.

Prvi drvar: Bog Vam dáj dober večer. Videti je, da ga nimate. Niti nam ni dober. Ni še Mine od nikoder?

Ivan Žar: Presekar je temu staremu móžu odpeljal jedino hčer in zapeljal jo je.

Prvi drvar: Na Preseku da je Mina?

Ivan Žar: In ta stari mož je bil danes tja gori klican, da je videl sramoto svojo in njeno — in še stepli so ga!

Drugi drvar: Kaj pravite? To je grozno!

Ivan Žar: A ta stari mož pravi, da Bog Presekarju povrne ta zločin.

Prvi drvar: Midva sva pa semkaj prišla, da Vam povéva še druge zločine o Presekarji in Vas pokličeva na maščevanje. Upala sva tebe tukaj najti, Ivan Žar, in glej . . .

Osmi prizor.

Prejšnji. Mina hitro vstopi z vihrajočimi lasmi in z bodalom v roki, pred očetom pade na kolena.

Mina: Oče, odpustite! (Bodalo ji odpade.)

Prvi drvar: Mina!

Drugi drvar: Prikazen z mečem.

Podstenec: Bogá prosi, da ti odpusti. Kaj pa si prišla nazaj in tako kmetsko oblečena? Saj si gosposka! Kje si pustila ljubimce svoje? Le pojdi, záte ni tukaj nič prostora!

Prvi drvar: Kaj pravite? Stráni jo podite?

Mina: Oh, oče moj, strašno sem bila prevarjena!

Ivan Žar: S proste volje si šla ž njim, sama si rekla, ko sem te hotel oteti iz njegovih rók.

Podstenec: Naveličali so se je — nalóžnice — pa so jo spodili. To je — tako je bila prevarjena!

Mina: Vsaj poslušajte, kako se je zgodilo, potlej sodíte! Poslušaj, kovač!

Podstenec: Nu, le povej, če bomo hoteli, bomo verjeli.

Mina: Pred Bogom Vam prisezam in na to bodalo, s katerim se bodem maščevala, da Vam povem samo čisto resnico.

Ivan Žar: Govôri, prisega je bila trdna!

Mina: Na zadnjem semnji, ko si mi ti dal prstan . . .

Ivan Žar: Katerega si mi potlej vrgla pod noge, ko si šla z gospodom — že vem, dobro, da si me spomnila.

Mina: Takrat je hodila za menoj ter me je vedno nadlegovala ciganka, naj si dam od nje prerokovati iz dlani, rekoč, da je v zvezdah zapisano, da bom srečna in da mi na tanko pové, kako, če ji pokazem roko. Ker je bila sitna, dam se premotiti in povedala mi je, da me visok gospod vzame za ženo, ker je tako usojeno, in da njegov obraz vidim v studenci za Pleterji na kvaterni petek po Marijinem zvonjenji.

Ivan Žar: In ti si bila takrat zató tja prišla? Ali jaz sem videl s teboj vsega in pravega Presekarja, ki me je hotel prebôsti z mečem.

Mina: Da si mi povedal, da je Presekar, slepárstvo bi se bilo précej izkazalo. Zakaj nisi zinil, da je on?

Ivan Žar: Nisem ga še poznal takrat.

Mina: Ciganko je on poslal, da je vlila strup nečimernega poželjenja v moje srce — a potem je prišel k studencu sam, da me je zmotil. Pravil je, da je od daleč domá, da me išče, od kar nosi meč za pasom, ker jaz sem mu usojena, in da je tudi njega za ta večer neko prerokovanje napotilo semkaj. Govoril je tako iskreno, da sem mu verjela tembolj, ker se je izpolnilo vse, kar je rekla ciganka.

Podstenec: Nu, seveda, in ti si se mu précej na vrat obesila in šla sta se veselít lepe vajine ljubezni.

Mina: Obljubil je, da naju poročí pater, ko prideva na njegov dom. Vendar bi se mu bila ne mara iztrgala iz rok tisti večer, da nisi ti prišel — kovač! Znal si, da nisem pustila, da si se bahal in hvalil, da sem tvoje deklè in da si vedno rekal: „Moja mora biti!“ In takrat si prišel tako nenadoma in si ga vprašal, kaj ima „z mojim dekletom“, da se mi je uprla proti tebi vsa prevzetnost, da sem te pehnila od sebe ter šla z ónim, da kljubujem tebi. Da je prišel kdo drug, ne mara bi bila rešena.

Ivan Žar: Nu, to si dobro povedala — jaz sem kriv! Seveda, kdo drug bi bil kriv nesreče, če ne jaz.

Mina: Napak me umeš — jaz te ne dolžim. Sáma sem kriva. Da ni prišel on med tebe in mene — tvoja bi bila gotovo, saj sem te vendar imela najrajši med vsemi. Ali — čemu to govorim? Čujte dalje! Jedva stopim par korakov ž njim po gozdu, ko se mi tema stori pred očmi, izgubila sem zavest. Vzbudila sem se v krasni sobi. Pravili so mi, da sem jezdila dva dni in dve noči, pa da sedaj smo tù na meji ogrski, kjer bodem jaz gospodinja. Ženske so me čakale, oblekle so me za nevesto in v kapelici naju je poročil pater.

Podstenec: Čemu si pa potlej ušla k očetu nazaj, če si poročena? S Presekarjem te je poročil pater — pojdi, pojdi!

Mina: Do denes sem mislila, da sem resnično poročena njegova žena. Bog mi pomagaj, da je res. Še ko ste bili Vi, oče moj, tam gori, še takrat sem tako mislila. Prevarili so me. Kakor se o pustu namaškarádijo — namaškarádili so za patra tega pisárja, ki je ušel iz pleterskega samostana. Bil je v mašni plašč oblečen in govoril je tako ginljivo — a jaz sem bila vsa zmočena, dà, srečna sem bila. Danes pa, ko ste odšli Vi, prišel je z režečimi ustmi in povedal, kako me je prevaril. Oh, oče moj, to slepárstvo zmanjšuje krivnjo mojo. Usmilite se me — odpustite mi! Ne glejte me tako srepo, saj sem vendar Vaše — zapeljano dete.

Ivan Žar: Preklete kovárstvo! In tisti pisár, praviš, mu je pomagal?

Mina: On je delo začel in završil.

Podstenec: Zakaj ste pa denes mene klicali?

Mina: Odpustite, oče! Ko sem se pri studenci branila ž njim in rekla, da imam domá starega, skrbnega očeta, ki ga ne zapustim za nič na svetu, rotil se je, da pošlje po Vas z dvanajstimi konji ter da ostanete pri nama — srečni da bodete z nama. Po tisti nesrečni poroki sem ga često opominjala na to obljubo. Rekel je vedno, da pripravlja za dolgo pot hlapce in vozóve. Danes je imel sosede pri sebi. Poklical me je v dvorano, rekoč: vitezi se ti bodo klanjali — tebi, novi moji gospodinji! Ali nakanil je osramotiti me. Vitezi so bili nesramni z menoj. In potem je rekel, da mi je željo izpolnil, da ste že tukaj. Videla sem, da so pijani, prosila sem ga, naj me pusti sámó z Vami. Tega ni hotel. Nalašč si je izbral današnji dan, da mi pokaže, da me je zavrzel. In še Vas so zasramovali! Odpustite reví, oče, strašno sem trpela.

Podstenec: Da nisi vedela, da si na Preseku — to ne more biti. Z grada se vidi znana okolica.

Mina: Jetnica sem bila ves čas — to sedaj vém. Okna moje sobe gledajo v goro, niti iz vrta se ne vidi drugam. V druge prostore po grádu in iz grada nisem smela. Rekli so, da se to po tamošnjih šegah ne spodobi prvi čas zakona. Denes stoprav, ko ga ni bilo domá, in predno so gostje prišli, izgubila sem se v dvorano, od koder se vidi okolica. Znana se mi je zdela, ali na táko sleparijo niti mislila nisem. Obetal je poprej, da se z Vami vred presélimo pozneje na drug njegov grad, blizu večjega mesta, da bomo potlej tam živeli.

Podstenec: Obraz kaže, da resnico govoriš. Krivnja tvoja je velika, ali dete lahkih mislij, kar si bila — lahko se dá zapeljati takim spletkam.

Mina: Vse je bilo tako resnici podobno. Moje misli niso bile grešne misli. A kar sem zakrivila, pokoriti hočem — sámó odpustite, oče!

Podstenec: Saj si moje dete — odpuščam ti!

Mina: Odpuščate, odpuščate? Večna Vam bodi hvala, oče moj!

Ivan Žar: Čemu imaš bodalo, kje si je dobila?

Mina: S tem bodalom sem si hotela narediti pot iz grada, ako bi me bil kdo zadržaval. A vse je bilo že pijano. Vrata so bila na stežáj odprta. Bodalo ni še videlo krvi, kar je v roki moji. Ali videti jo mora, predno je denem iz rók. Strašen ogenj mi gorí tù notri, v tem razžaljenem srci — sámó kri ga more ugasiti — njegova ali pa moja!

Podstenec: Ti si razjarjena, hči — ne misliš, kaj govoriš. Čas in večnost se ne dotikata tako v resnici, kakor v tvojih besedah. Velik prepad je med njima, ki se imenuje smrt. Na greh, ki si ga storila, naložiti hočeš še drugega. Ako si voliš odpuščenje moje — miruj; ali v cerkvi stori pokoro. On jo stori na ónem svetu, če se ne spreobrne na tem.

Mina: Življenje mi je uničil.

Ivan Žar: Mina, jaz sem tvojih mislij. Tisto bodalo zveže mu čas z večnostjo, a nam dá mir. Za ta sklep tvoj, Mina — pozabim rane, katere si vsekala srcu mojemu.

Prvi drvar: I jaz sem zraven, Mina! Ná rokó mojo! Tak divjak ne sme živeti. Kratek čas je tukaj, ali že je ostrupil vse življenje. Pod njim biti ni mogoče. Če njega pustimo, nam je življenje hujše kot smrt — tedaj umri!

Čujte, kaj se je zgodilo óni dan materi moji. Nesla je drv s hriba na glavi. Pa prijezdi grajska drubal, na čelu ji mladi Presekar. Starka se ogne s pota v stran. Presekar jo zakliče, velí, naj obstane in poklekne. Vrgla je butaro z glave, pokleknila na zemljo, in Presekar jo udari z bičem čez glavo, rekoč: da me bodeš poznala, starka, povej otrokom, kakšen je gospod s Preseka.

Ivan Žar: Grozodejstvo!

Drugi drvar: Slušaj, kovač, kaj je še učinil. Nekdo je ovadil v grádu, da se ti zahajaš v mojo kočó skrivat. Prišli so hlapci. Na čelu jim tisti pisár. Bilo je o polunoči. Vse so preteknili, da bi te našli. Ko te le niso — zapalili so kočó in obstopili goríšče. Jedva sem otel sebe in otroke.

Ivan Žar: To je pošast s človečjim obrazom. Torej umri!

Mina: Ná, kovač desnico mojo! V zakon ti je nisem dala, ali v maščevanje ti jo dam. In vidva sta tudi z nama.

Oba drvarja: Midva tudi!

Podstenec: Nesrečni ljudje! Komu boste s takim činom pomagali? Če jednega umorite, kaj jih ni še vendar sto in sto enakih? Še bolj jih razjarite na ljudstvo in še grozoviteje bodo delali z nami. Na njegovo mesto pride še hujši, kot je ta, kaj ne veste, da pravi pismo: satan je bil izgnan, a prišel je nazaj in pripeljal je s seboj še sedem hujših.

Ivan Žar: Tem bolje. Vsaj ljudje prej spoznajo, da ni rešitve, nego v občnem boji. Bode pa tistim bolje, ki pridejo za nami.

Prvi drvar: Kaj pa storimo, ako ga ubijemo? Silovitost? Hej! To je on storil nam. Mi se le branimo pred njim. Da se je drugače braniti mogoče, jaz bi ne rekel, da ga umorímo. Ali drugega pota ne vém.

Ivan Žar (šteje na prste): Ljudstvo h krivi véri sili in zapeljuje — tedaj pogublja duše; — mene, ki sem se sile branil, kakor je prav, hoče obesiti, da me zasači, a izdajalcu podeli kovaštvo; — Mino je zapeljal in onečastil, zlorabivši sveti zakrament; — starca je pretepel, ker se ni hotel veseliti, da ga je osramotil; — starko je pretepel za šalo in kočo je dal požgati nedolžnemu. Za vsako posamezno tako delo, da je je nas kdo učinil, bili bi ga obesili. A za vse skupaj — zasluži tudi Presekar smrt. Nihče nam ne more očitati, da smo sodili krivo ali preneglo.

Prvi drvar: Še prepočasi. Le précej ukrenimo, kdaj zvršimo sodbo.

Mina: Jaz tudi tako pravim. Nocoj je v grádu vse pijano. On in dvorjan spita brez skrbi zanašaje se na hlapce. Ali jaz vém, da so hlapci takisto vsi pijani. Vsi gremo skupaj précej v grad, ulomimo vánj ter pobijemo — njega in pisárja, ki mu je v zločinih pomočnik.

Ivan Žar: Ta svét je dober, če ga prej zvršimo, bolje. Jaz sem drugod že dolgo prežal nánj — zastonj.

Drugi drvar: Če čakamo, storí prej še sto grozodejstev. Jaz grem z vami.

Prvi drvar: I jaz.

Podsteneč: To je grozno, kar počnete. Zločin hočete omiti z zločinom. Razbojniki hočete napasti mirno speče in jih podaviti. To ni junaško. V grehah jih hočete spraviti s svetá. Ne veste li, da vsi njihovi grehi padejo na vas, ker jih umorite nespokorjene?

Prvi drvar: Druge pomoči ni. Nismo li mirno opravljali vsak svoje dolžnosti, ko je prišel razbojnik med nas, da nam ubija dušo in teló? So li njegova dela junaštvo? Grozovitosti so, storjene na ljudstvu brez orožja. Če mu damo živeti še dalje, vzeti bo treba še več pregreh náse. Torej storimo zdaj.

Ivan Žar: To je moško govorjenje. Da vsi tako govoré in storé, že davno bi bili svobodni. Nam je nož na vrátu, zato smo obupen sklep storili — pa ga hočemo zvršiti.

Mina: Le hitro — précej pojdimo, v dveh urah smo tam.

Ivan Žar: Ženski ni mesta, kjer se kri preliwa. Ti ostani domá pri očetí. In, da skrbiš za osveto, ako se nam kàj pripetí.

Prvi drvar: Ti, Mina, ostaneš domá. Samí ga najdemo v brlogu.

Mina: Čemu sem si vzela bodalo, če mi ne daste s seboj? Pot vam hočem kazati v njegovo spalnico.

Podsteneč: Vi ste, kakor snežen plaz z goré. Kamor se nameri, tja se zavalí. Kar ste si utepli v glavo, to mislite, da mora biti. — Mina, ti si kriva te nekrščanske moritve, ker si može podpíhnila, in zdaj

hočeš še svojo roko oskruniti s krvjó. Ti ostaneš tukaj, sicer ti bode moje srce zaprto za vselej — potlej ne pričakuj več odpuščenja.

Mina: A moje in Vaše poštenje naj drugi operó!

Ivan Žar: Pojdimó, možje. Čas hiti. Mina tù ostani — jaz tako hočem. A če se ne vrnemo več: z Bogom!

Drugi drvar: Z Bogom, Podstenec! Oddahneš si, ko bo storjeno. (Odídó.)

Deveti prizor.

Podstenec. Mina. Lena pride pozneje.

Podstenec: Jaz ne vidim rešne poti. Na slabo stezo, po kateri nosimo težo svojega življenja, zavaliti hočejo krvavo truplo graščákovo — bo li potem hoja po stezi lažja? Težja bode, ker bo truplo na poti. In to imenujejo rešitev!

Lena (vstopi): Odšli so. Zdelo se mi je, da je nekdo izpod strehe skočil, ali videti ni bilo nikogar. Bog nas varuj nesreče!

Podstenec: Jaz si mislim rešitev drugače: Da bi vsi, ki nosijo človeško podobo, pomagali, da se steza popravi, kmalu bi bila gladka za vse. Ali nekateri so preveč prevzetni in hudobni, drugi prenevédni. Jaz ne vidim rešitve. Sila in umor je ne prineseta, to dobro vem. Mina, jaz grem spat, pojdi še ti. Lena, pojdi in posveti! (Odídeta.)

Deseti prizor.

Mina (sama): Zastonj greste počivat. Očesa ne zatisnete. Kdo bi počival, ko se godé zlé reči! Nì jaz nečem spati in ne morem. Vrè mi v glavi in srce mi hoče počiti. Dihati ne morem več tukaj — pretesno mi je. Da sem zastonj vzela bodalo — moje bodalo! Dàj se poskusiti, si li kàj ostró. (Tiplje ostríno s prstom.) Jeden sunek s to ostríno, pa bi bil mir za vselej tù notri in vsa sramota mojega življenja bi iztekla iz telesa in — tako voščéno bela bi ležala na mrtvaškem odru! Ali on še žíví. Da bi me še po smrti zasmehoval in se veselil, da je uničil teló in dušo. Dokler on žíví, ne morem umreti. Prej mora umreti on, nego jaz. Čakajte, možjé. Ste li že daleč? — Jaz grem za vami! (Odíde.)

(Konec prihodnjič.)

Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal Ivan Trdina.

31. Národna blagajnica.

Po Dolenjskem je hodil pol stoletja plečat, dolg berač, ki je bil s tožnim svojim stanom popolnoma zadovoljen. Radi vedne dobrovoljnosti so ga zvali ljudje: „Veseli Miha, veseli Podgorec.“ Naj je stopil v kmetiško hišo, krčmo ali vinski hram, pozdravljali so ga povsod glasno in radostno: „Dobro došel!“ Miha je kratkočasil mladino in starce s poskočnimi svojimi pesmicami, mičnimi pripovedkami, bistrournimi ugankami in domišljaji. Sile ni trpel nobene. Kmetje mu niso dajali le kruha, ampak ga vabili tudi na južino in večerjo in v krčmah je dobival razven štruce tudi mesá in vina, kolikor je zaželel. Drugi berači morajo ležati po noči v nastilu ali na sami slami, Mihi pa so prinesle gospodinje vselej tudi kako rjuho, plahto, star plašč ali ogóljen kožuh, da se je ž njim ogrnil. On je bil hvaležen za vsak dar in ni pozabil noben dan moliti za dobrotnike. Tako je beračil mnogo, mnogo let, vsem ugoden, nikomur nadležen, dokler ga nista pritisnili medla starost in težka naduba. Zdaj, ko se ni mogel več šaliti in prepevati okroglih pesmic, jeli so ga rojaki grdoglediti in zaničevati. Odrezali so mu kósec suhega kruha, nikjer pa mu niso ponudili tople jedi ali kupice vina. Žalosten je hramal starček iz Podgorja proti Novemu Mestu, prosit gospode, da bi ga vsprejeli v tamošnjo bólnico. Sreča ga mesar Ponomár, ki se je prej dostikrat smijal burkam njegovim ter ga vpraša, kamo se je namenil. Berač vzdihne: „V mestno bólnico.“ Mesarju se stori ináko. Dasi je bil sam ubog, pomagal je rad vsakemu revežu, tudi Miha mu se je v srce smilil. Reče mu: „V bólnicah se beračem slabo streže. Vi pojdete z mano. V moji hiši boste imeli vsaj pošteno juho in še kak drug tečen zalóžek. Žena moja bo pazila, da ne boste ni stradali ni zmrzovali. Dokler se ne okrevate, ne bomo Vas zapustili.“ O teh besedah podá beraču roko in ga prisili, da gre ž njim. Odkáže mu snažno izbico, v kateri je bila peč in mehka postelja. Miha léže in skoraj mu prinese gospodinja juhe in mesá, da se je okrepčal. Ostal je pri teh blagih ljudeh več tednov. Skrbeli so zánj, kar so najbolj mogli, ali ljubo zdravje mu se ni hotelo povrniti. Čuteč bližnjo smrt pošlje po gospoda, da ga je izpovedal in obhajal, potem pa pokliče Ponomárja in mu velí: „Bog je tako odločil, da bom jaz še danes umrl. Vi ste bili jedini človek, ki me je omiloval v nad-

logi moji, zato boste pa tudi jedini dedič moj. Oprava moja ni vredna ničesa, ali v palici moji boste našli zaklad, ki Vam bo veliko koristil, ako ga boste tako rabili, kakor Vam bom naznanil. Najprej pa čujte, na kako čuden način mi je prišla ta znamenita palica v last. Po siromašnem svojem podgorskem očeti nisem dobil nì denarja nì kmetije. Že za rane mladosti sem se moral hraniti sam s svojimi žulji. Delal sem največ v hrvaških gozdih. Tamo je padel náme hlod in mi pohábil desno roko, da nisem mogel več služiti. Kar sem si bil prihranil, potrošil sem, predno je prešlo leto, potem je bilo treba iti beráčiti. Živel sem slabo in skopo, kakor še nikoli. Tiste čase je hudo stiskalo deželo našo. Zemlja ni rodila skoraj ničesa, ljudje so cépali od lakote. Dostikrat v vsi vasi nisem ulovil nì skorjice kruha. Kdaj odteščál sem se šele zvečer in nikoli se nisem smel za gotovo nadejati, da se bom jutri do sitega najedel. Grozovito me je bolela in skrbela ta moja revščina. Vsak dan sem molil, da bi skoraj umrl, ali Bog mi nì uslišal nespametne prošnje. Binkoštni ponedeljek sem romal v Stópiče, kjér so praznovali cerkvéni shod. Zbralo se je po stari navadi vse polno Podgorcev, ali po službi božji so šli poklápljeni précej domóv, krčme so ostale prazne in tihe. Kdor je imel še káj denarcev, varoval jih je, da si kupi v mestu komisa in ovsenjaka, vino je hodilo kmetom malo na misel. Dolga in težavna gorska pot je mene tako upehala, da sem premikal komaj noge, ki so mi bile oslabele že od neprestanega pôsta. Dejal sem: Moram se okrepiti, če ne, omagam. Šel sem v prvo krčmo in si dal prinesiti pred hišo mérico vina. Ta kočá je stala na strmém bregu. Pod sabo v dolini zagledam čestitega starca, ki je sedél na kamenu in molil na brójanice. Bela brada mu je visela do pasa, v obraz in život pa ga nì bilo družega nego kost in koža. Posúšila so ga leta, še bolj pa, kakor sem menil, strašna lakota, ki je pomorila takrat pod Gorjanci več ljudij nego dvajset let pozneje prva kolera. Zdelo mi se je, da se mož milo ozira gori proti meni. Zapekla me je vest. Mislil sem si: Jaz sem res na vso moč truden, ali proti temu ubogcu sem korenjak in junak; brez vina bom prebil lože od njega. Hitro vstanem in odidem z mérico v dolino. Starcu so zaigrale solze v očeh, ko sem mu natočil kupico. Velí mi z ginjenim glasom: „Mene baš ne tare nikaka sila, ali bil bi greh, ko bi preziral dar, ki mi dohaja iz pravega človeškega srca.“ Popivši mérico me opomni, naj nesem posodo nazaj, potem pa se vrnem k njemu, da se bova káj pomenila. Razgovarjala sva se prijazno in prijetno, da nisem védel, kako in kdaj je minil dan. Vprašal sem ga, kdo je in od kod? Odgovoril mi je: „Meni je ime Vekomir. Porodil sem se v veliki in lepi vasi na šentjarnejskem

polji, katero so porušili pred tristo leti Turki, da se ji ne pozná zdaj noben sled več. Domovino svojo sem ljubil tako goreče in resnično, da sem žrtvoval zánjo ves svoj imetek, vso svojo rodovino in napó-sled tudi svojo kri in življenje svoje. V nagrado namestil me je višji naš gospodar za čuvaja blagajnici njeni—in mi podelil milost, da ne pojdem prej s tega svetá, dokler ne ućakam dné slavnega njega odrešjenja in vstajenja iz groba.“ — Vekomir pa je pobaral mene, če ne preklinjam usode svoje, da si moram iskati kruha po tujih hišah. Dejal sem: Nikdar še nisem klel nesreće svoje. Beraštvo mi je naložila božja volja, katero mi je čestiti in slaviti. Jaz bi nosil vesel to težko breme, ko bi dobil vsak dan le toliko kruha, da bi se nasitil. Druzega priboljška si ne želim nobenega, dokler bom zdrav. Bridko mi se zdi samó to, da mi ljudje ne morejo dati niti živeža. Starček me prime za roko in velí: „Potolaži se! Ker so želje tvoje tako ponižne in skromne, hočem ti pomagati.“ Ko se je storila noć, vstane blagi moj tovariš ter mi reče: „Brate, hodi zdaj z mano. Ti si mi dal južino, jaz te vabim k sebi na večerjo.“ Zavila sva proti izvirku Težke vode in šla kakih sto korakov. Vekomir se ustavi pod strmo skalo. V nji so bila tesna, skrita vratca, ki so se précej odprla, ko se jih je doteknil z brójanici. Stopila sva v lep, razsvetljen hram, v katerem je stala pogrnena miza in nekoliko stolov. Vekomir vzame iz omarice rumene pečenke, rahle potvice in majóliko vina. On ni pokušil ničesar, jaz pa sem jedel v slast kakor volk, tako dobro in obilno nisem še nikoli večerjal. Ko sem popil vino, ki je bilo prav vivodinski pridelek, začel mi je razkazovati starec taka podzemeljska čudésa, kakeršnih bi iskali zaman po vseh kraljestvih in deželah. Mislil sem, da se nahajam v nebesih. Iz hrama se je prišlo po gladkem, marmornatem hodniku v tri velikanske dvorane, ki so se razprostirale jedna za drugo. Vsaka njih je bila mnogo, mnogo večja in krasnejša nego sloveća zagrebska cerkev sv. Štefana. Stene so se jim svetile in lesketale, kakor bi bile ulite od najčistejšega zlatá in srebrá. Strop so jim podpirali debeli, prelepó izrezljani stebri, katerim sem dogledal komaj do vrha. Zloženi so bili od samih dragih kamenov in biserov. Med stebri so stale visoke železne kadí, napolnjene z zlati, srebrniki ali pa z žlahtnimi demanti, ki so sijali tako živo in svetlo, da se je razločila v dvoranah najmanjša stvarca lahko brez lući. Jaz sem strmел in se zamikal in se kar nisem mogel nagledati in načuditi. Smehljaje se izpregovori Vekomir: „Káj ne, da ni slabo založena ta naša národna blagajnica? Zdaj pa me poslušaj, za kakove potrebe nam je bila podarjena in namenjena. Po sedanjih hudih letih nastopili bodo dobri časi. Kmet bo prideloval vsega dovolj

in zapihala bo ostra burja, ki bo odnesla tlako in desetino. Gospôda bodo škripali z zobmi in prežali na priliko, da si prisvojé izgubljeno oblast nazaj. Zavladal bo cesar, ki bo ležal vse svoje življenje bolan na postelji. Služila mu ne bosta ni duh ni truplo. Mesto njega zapovedovali bodo zlobna gospôda. Hoteli bodo kmetom prodati zemljo in jih prisiliti zopet na tlako in desetino. Razpisali bodo tako neusmiljene davke, da jih ne bodo zmagovali niti najskrbnejši gospodarji. Vsa stara plačila bodo ne le ostala, ampak se podvojila in potrojila. Prišla bodo pa tudi mnoga nova, kakeršnih ni bilo še nikjer, od kar obseva zemljo našo nebeško solnce. Pred vsakim málinom stražil bo vojak in zahteval od vsakega mernika žita, ki se prinese, četrtno. Na trgih se bo jemala desetina od vsega blagá, ki se bo prodajalo. Na vseh cestah in stezah stali bodo biriči in pobirali po groši od slednjega popotnika, naj bo tujec ali domačin. Kdor ne bo imel groša, ne bo mogel iti niti v cerkev. Davek bo treba dajati od vsakega drevesa, od vsake trte, od vsakega sadeža in posévká. Kdor bo hotel gojiti cvetlice, moral bo plačati od slednje celo desetico. Od petelina bo letne štibre 5 gld., od kokoši 2 gld., desetkrat več pa še od konj in goved. Od tolikega zatiranja se bo razlegal jok in stok po vsi slovenski zemlji od jednega konca do družega. Takrat bom poklical jaz rojake svoje in jim odprl prvo dvorano. Razdál jim bom vse, kar je v nji nakopičeno. Na tak način bodo plačevali strašanske davke brez težave in gospôda ne bodo mogli zvršiti peklenske svoje nakane. To grozno dôbo zamenila bodo leta splošnega mirú, blagostanja in veselja po vsi naši domovini. Vladal bo razumen in plemenit cesar, ki bo rod naš ljubil in ga branil sile in krivice. Kmetje naši si bodo tako opomogli, da bo najubožnejši jedel vsak dan mesó in popil polič vina. Gospôdo bo to neznansko peklo in káčilo. V vojni bodo cesarja izdali in se združili z njega sovražniki. Radi te njihove nezvestobe izgubil bo celó polovico cesarstva. Verni kmetje pa ga bodo prosili, naj jim dá orožje in ponóvi boj. Cesar jih bo poslušal in zbral črno vojsko, s katero bo premagal vse sovražnike in jim vzel nazaj ne le vso polovico cesarstva, ampak še mnoge druge dežele, ki prej niso bile njegove. Po končani vojni bo pregnal brez milosti izdajalsko gospôdo in ji zaplenil vsa zemljišča, domovja in poslopja. Ukazal jih bo prodati, naj jih dobí tisti, kdor bo zánja največ ponudil. Takrat se bo odprla narodu našemu druga dvorana. Kmetom bom razdelil vsa bogastva, katera vidite v nji. S temi zakladi bodo šli veselega srca na dražbo in si kupili vse graščine in pristave, vse palače, rúdnike in tovarne, vse blagó in vso zemljo, s katero so gospodárilí prej sovražniki

njihovi in cesarjevi. Rojaki naši ne bodo zdaj več vedeli, kaj je revščina, skrb in nadloga. Godilo se jim bo tako dobro, da si bodo stregli lahko vsak dan s pečenko, potvico in starino in se vozili v dragih kočijah s štirimi konji. Toda ta sreča, žal, ne bo trajala dolgo. V obilnosti svoji se bodo Slovenci napuhnili in razvadili. Ne brigaje se za dušo, cerkev in druge svete reči mislili bodo samo na posvetne veselice in šale. Zapustili bodo Bogá in Bog bo zapustil njih. V pravični svoji jezi bo prekel in zavrzel domovino našo. Od vseh stranij se bodo privabili vánjo sovražniki rodú in imena našega. Omehkuženi narod se jim ne bo mogel upirati. Teptali in pustošili nam bodo deželo, da se bo izpremenila skoraj v ogromno morišče in pogorišče. Mesta in vasi nam bodo popalili in razdejali, od morja do Drave, od Kolpe do Triglava ne bo ostala cela nobena cerkev, nobena hiša. V porušenih človeških prebivališčih se bodo naselili volkovi in krokarji ter se pasli z mesom ubitih rojakov naših. Možje in mladeniči naši bodo popadali v nesrečnih bitvah. Brez milosrdja bodo podavili srditi krvniki sive starce in drobno deco, device in žene naše pa sramotili in si jih vzeli za ljubice. Kdor bo utekel iz občega poboja, skrival se bo v odлюдnih brlogih, smradnih duplinah in podzemeljskih jázbinah. Otroci teh ubežnikov bodo rasli brez krsta, očetje in matere njihove pa umirali brez tolažbe svetih zakramentov. Ljudje se bodo hranili v zavetjih svojih kakor divje zveri s travo in koreninami, kruh si bodo mesili od stolčene hrastove in smrekove skorje. V vsi Sloveniji bo nastala beda in gorjé, kakershni ni videla niti v tisto krvavo dóbo, ko so jo hodili malo ne vsako leto plenit in požigat besni, nevétni Turki. V ti neskončni revi bodo spoznali ljudje grehe svoje in s skrušenim srcem prosili Bogá oproščenja in podpore. Njih resnično kesanje in trda pokora bosta ublažila jezo njegovo. Ozrl se bo zopet milostivo na Slovence ter jim poslal mogočnega odrešenika in maščevalca. Vzbudil se bo iz tisočletnega spanja kralj Matijaž in nam pribitel na pomoč z junaki svojimi, katere bo pripeljal iz daljnih krajev čez pet visokih gorá, čez pet globokih vodá. Njemu se bo odprla tretja dvorana. Z radostno dušo mu bom izročil neizmerne zaklade, ki se v nji hranijo, da bo mogel dajati plačo vojakom svojim v hudi in dolgi vojni. Sovražnikov bo privihralo nánj kakor listja in trave, ali se jih ne bo niti bal, niti se jim umikal. Napadal in odganjal jih bo sedem let. Zadnji, poglavitni boj se bo vršil osmo leto na ljubljanskem polji. Trajal bo brez presledka od Vélike do Male maše. Ta dan posekal bo pod Šmarno goro kralj Matijaž s svojo roko cesarja in vodnika sovražnih vojsk in potopil ostanke krdel njegovih v deroči Savi. Po

slavno končani vojni bo prišel za domovino našo že zdavnaj prerokovani, zlati vek stanovitnega miru, blaženstva in poštenja. Moč sosedov in nasprotnikov njenih bo ležala v práhu, razbita na drobne kosce, in nikdar več se ne bodo tako okrepčali, da bi jo mogli nadlegovati in ji kratiti svobodo. Slovenci bodo ljubili Bogá nad vse in bližnjega svojega kakor sebe in s tem bodo dokazali, da so vredni sreče svoje in nebeškega blagoslova. Izginile bodo vse grešne strasti, ž njimi vred pa tudi vse stiske, toge in skrbí. Veselo, ali hvaležno in zmerno bodo uživali ljudje darove božje. Vsak bo imel toliko, kolikor bo potreboval záse in za rodovino svojo. V deželi ne bo nikjer niti siromaštva, niti prevelikega bogastva. Takrat se bodo te sijajne dvorane oživile in postale dostojen dom zmagoslavja in veličestva. V njih bo stanoval sam kralj Matijaž vladaje po volji božji in narodni zveste svoje Slovence in brate njihove, ki bodo hodili od vseh stranij k njemu, kakor dobri otroci k skrbnemu svojemu očetu. Ubogo in zaničevano naše Podgorje pa se bo jelo zvati obljubljena dežela, kateri bodo zavidala oblast, slavo in krasoto vsa ljudstva in kraljestva tega svetá.

Ko mi je Vekomir nehal razkladatí te prevažne zgodbe pozne naše bodočnosti, uprl je resno oči svoje váme in mi velel: „Če si jemal povest mojo pazljivo na ušesa, uvidel si lahko, da so ti zakladi odločeni našemu narodu v skrajni sili, da otme ž njimi sebe in domovino svojo tujega gospodstva, sužnosti in pogube. Dani torej niso bili za to, da bi kdo zánje pijančeval in igral ali si kupoval svilnato opravo in ljubezen lahkomiselnih deklet. Gorjé tistemu, kdor bi jih tratil na razkoš in pregrešne ali nepotrebne veselice. Po kratkem užitku prinesle bi mu neizogibno mučno bolezen in nesrečno smrt. Zapomni si dobro te besede moje, kajti dobiš tudi ti nekoliko peščic teh tajnih dragocenostij. Kar je popadalo z vrha kadi, demantov in denarjev na tla, smem jih pobrati brez greha in dati, komur me je volja. Nocoj bom obdaril tebe, kakor sem ti se zarekel zunaj na grivíni.“ To rekši vzame Vekomir debelo, otlo palico, ki je slonela ob stebru in naspè vánjo do polovice demantov, drugo polovico pa napolni z zlati in srebrniki. Palico mi stisne v roko in velí: „Ta-le tovarišica te bo spremljevala odslej po vseh tvojih potih in te varovala vseh skrbij in nadlog. Ostani, kar si bil do zdaj, revež in berač. Kadar boš prejel od ljudij toliko, da boš prebil lahko brez stradeža, moral boš živeti ob svojem. Če pa te darovi njihovi ne bodo mogli nasititi, izvadljaj iz palice denar in se pogósti slobodno v kaki krčmi. Ako ne najdeš nikjer prenočišča, pojdi v gostilnico, povečerjaj in lézi v posteljo, ki je pripravljena za tujce. Drugo jutro odpri palico in plačaj. Če oboliš in te nihče ne

bo maral v hiši svoji, napoti se v bolnico. Natresi si iz palice kakih petdeset ali tudi sto goldinarjev, da bodo videli gospodje, da ne zahtevaš postrežbe zastonj. Za pošteno plačo ne branijo se nikogar, niti berača. Iz teh in vseh inih nezgod te bo rešila palica moja brez neprilicnih nasledkov. Ali ako bi zapravlil po nepotrebnem in brez nujnega uzroka le jeden srebrnik, nakopal bi si ž njim časno in večno pogubljenje. Kadar ti bo življenje doteklo, daj palico, komur ti bo drago, vsekako pa ga moraš poučiti, kako in kdaj mu je rabiti zaklad, ki je v nji. Zabičaj mu, naj ga ne troši na noben način in z nikakim izgovorom na lišp in ničemerne posvetne zabave in naslade. Ako boš volil palico trgovcu, opomni ga, da mora tudi znanprej kupčevati s svojim denarjem, dokler bo mogel izdelovati. Če pa bo trpel brez svoje krivice kako izgubo ali zabredel v dolgove in druge zadrege, sme se zateči brez greha k zakladu in si pomagati. V takem primerljaji mu bo zalegel tako dobro, da utegne silno obogateti, ne da bi škodil s tem truplu ali duši svoji. Zdaj, dragi bratec moj! pa idi z Bogom, na zemlji se midva ne bova več videla.“ O teh besedah mi je segel Vekomir v roko in me spremil do vrat, ki so se zdajci zaklenila za mano. Ko sem stopil na plano, pokrivala je vso okolico gosta, črna tema, v srci mojem pa je zasvetil jasen dan, ki me je ogreva celih štirideset let. Pomračil mi se je šele v ti moji prvi bolezni, ki je ob jednom tudi poslednja. Vekomirov dar me je oprostil, kakor bi trenil, vseh skrbij, stisk in bridkosti. Beraški moj stan mi se je zdel tako prijeten in udoben, da ne bi bil menjal z nobenim kmetom in z nobenim gospodom. Pohajal sem po lepem božjem svetu dobre volje, čil in lahak kakor kak nedolžen otrok. Razveseljeval sem ljudi s pesmami in šalami in dobil od tod pridevek svoj: „Veseli Miha“. Čakala me je izvrstna hrana in pijača, kjer koli sem se pokazal. Tako dobro kakor jaz ni živel noben Podgorec in Poljanec. Palice ni mi trebalo niti načenjati. Držeč se natanko Vekomirove zapovedi ostal sem zadovoljen in srečen do globoke starosti. Spominjaj se je vedno tudi ti, prijatelj Ponomár, in godilo in vršilo se ti bo vse po volji tvoji, kakor si boš želel sam.

Dolgo svojo pripovedko je dovršil berač Miha s hripavim in slabim glasom. Moči so mu brzo upadale. Začel je umirati in čez pol ure ločila mu se je blaga duša od telesa. Ponomár mu je dal zvoniti z vsemi štirimi in ga zakopati svečano kakor svojega očeta. V hiši mesarjevi se je udomačil blagoslov božji, ki jo osrečuje še dandanes. Nobena izkušnja ni ga mogla premotiti, da bi bil pozabil in prestopil Mihovo oporoko. Ostal je mesar in prost kmet z vso svojo rodovino. Ker mu je blagodatna palica odvrčala in nadomestovala vsako kvaro

in izgubo, rasel mu je dobiček in mu se množil imetek od leta do leta, od dné do dné. Zlaj ga štejejo vsi znanci že med prve kmetiške bogatine na Dolenjskem. Ljudje ugibljejo, od kod mu se je nabralo toliko denarjev in mislijo z večine, da mu pomaga neki bankovčar. On jim se smeje in pokaže kdaj, da jih malo podraži, polno rešeto novih stotákov. Vsak razumen človek se lahko uveri, da so vsi pravi cesárski in to mu je potrdila tudi gosposka, ko ga je bil ovadil zaviden sosed in — prijatelj.

Naše gospodarstvo.

Spisal dr. Janko Srnec.

V Trdinovem spisu „Bajke in povesti o Gorjancih“ sem čital nekoliko vrstic, ki mi ne dadó mirú, da ne bi izpregovoril nekoliko o njih. Namreč v „puščavniku Florčetu“ pripoveduje njegova Vila o novomeških dijakih, kako so se zboljšali, in hvali jih tudi s temi-le besedami: „Za vino dajó, da teče kdaj na vseh štirih straneh od mize, in plačujejo vse pošteno; nikoli ne utajé ní za krajcar vrednosti.“*)

Taki izreki — ne dvojim, da jih je slišal g. Trdina prav iz národovih ust — odkrivajo nam do dna národovo mišljenje, našega národa dušo. Nahajam pa v navedenem izreku dvojno lastnost slovensko: jedno dobro, drugo slabo.

Dobra lastnost je odkrita v zadnjih besedah: „nikoli ne utajé ní za krajcar vrednosti“. To se pravi: Slovenec (vsaj dijak) je voljan žrtvovati za vzajemne namene svojega društva tudi zadnji krajcar. Sicer je to malokdaj potrebno, zadnjega žrtvovati, ali dobro je, da nahajamo v narodovi duši zavest o celokupnosti, čije potrebščine morajo važne biti za posameznika, kateri je tedaj treba žrtvovati, lastno osebo omejiti, pridružiti se večjemu organizmu.

Zato pa je dosti slabejša druga lastnost, ki se odkriva v navedenem izreku, in ti lastnosti se pravi potrata. Ako „vino kdaj teče na vseh štirih straneh od mize“, tega vendar ne moremo hvaliti, in žal, godi se tako ali precèj jednako pri nas dostikrat. Ne le ob veselih prilikah, kakor pri botrinjah ali na ženitovanji in novi maši — temveč tudi pri gospodarskih opravkih (kolína, sejm, trgategv) ali celo ob žalostnem dogodku (sedmína) pojé in popije se toliko, da je groza.

*) Glej „Ljublj. Zvon“, 1886, na 74. strani.

I pri tem si išče še slave naše neomikano ljudstvo, in se hvali s tem, koliko več je ta hiša pojedla in popila mimo druge, ali koliko več je denarjev potratil Petrovič mimo Jankoviča.

Kakovi pa so nasledki? S kratkimi besedami: Premalo kapitala imamo! Kapital se namreč ne more drugače roditi, nego po varčnosti; človek mora prihraniti nekoliko svojih dohodkov, da jih rabi za pridelovanje večjih dohodkov. Tistim prihranjenim dohodkom pravimo „kapital“, naj se potem kaže v podobi zidanih hiš, ali umetnega stroja, ali živinske čede, ali polne kleti, ali državnega dolžnega pisma. Res je, da se pridelani kapital dobiva tudi po drugem načinu, n. pr. če podeduješ po bogatem strijci, ali če kupec srečno kupuje in prodaja itd. A tisti kapital je bil že pridelan po drugih ljudeh; prvi začetek tudi tistega kapitala pa ni bil drug, in ni mogel biti drug, nego varčno gospodarstvo.

Tukaj smo pa pri izviru marsikatero národne bede. Naši starši namreč niso bili dosti boljši, kakor mi sami. Ker še niso znali toli čitati, tedaj tudi še niso imeli toli prilike do dušnega užitka, kakor mi, zato so se tembolj držali telesnega užitka. Potrata je bila pri nas, kakor sploh po Avstriji, še dosti večja, zlasti do leta 1848., od katere dóbe se prav za prav začenja politično življenje v naši državi. Takrat je očital Schiller vsem Avstrijancem:

„Immer ist's Sonntag, es dreht immer am Herd sich der Spiess.“

Naši starši nam tedaj niso zapustili toliko kapitala, kolikor so ga zapustili varčnejši narodje sedanjemu rôdu, zlasti Nemci in Lah.

S tem večjim kapitalom pa so nas spravili v odvisnost naši bogatejši sosedje; primerov za ta izrek bi bilo toliko, kolikor listja na drevesi. Le oziraj se po mestih in trgih, zlasti na Štajerskem, Koroškem, in ob laški meji; vsaka hiša, katero ima Nemec ali Lah po takem mestu, jasna je priča, da je bil prednik Nemec boljši gospodar mimo sosedu Slovence; koliko najdeš vinogradov, po katerih je sedaj Slovenec viničar, lastnik pa inorodec.

In vendar ne smemo obupati, in pametnih razlogov imamo, da ni treba obupati. Ni še prekasno, da začnemo varčno gospodariti tudi mi, da si prihranimo tudi mi kapital. Pri tem delu nas bode podpirala še druga lastnost kapitala, in ta je, da kapital neče rad ostati večno v jedni roki, pri taisti rodovini. Preresničen je pregovor: starši nabirajo, sinovi tratijo, vnuki stradajo. Namreč sinovi bogatih staršev se radi zanašajo na premoženje očetov, tudi živijo nekoliko časa ob dohodkih očetovega premoženja. Navadno pa se niso učili delati in sami kaj zaslužiti, in tako zapravljajo še to, kar so jim zapustili očetje. Po

vsakem mestu se lahko prepričamo, da je le malo hiš ostalo v lasti taiste rodovine po več zarodih. K temu prihaja še nezdravo življenje, če se kaka rodovina peča izključljivo le s kakim obrtom, tiči vedno v mestu, ali je zapušča samó ob nedeljah, da se ob gorkem vremeni sprehaja nekoliko, ali vozi po deželi. Človek je sin matere zemlje, grške boginje Gaie, ki daje moči svojim sinom v borbi proti polubogovom. Te matere ne sme zapustiti človeški rod, ne sme se ločiti od nje, temveč pri nji mora živeti, na prostem mora bivati vsaj kolikor in kadar je mogoče. Obdelovati mora zemljo tudi, in potiti se, vsaj na vrtu, ali če drva cepi. Kdor je po svojem stanu po dnevi privezan na mesto, naj si priskrbi na vsak način neko pribežališče zunaj, neko priliko k težkemu telesnemu delu, in privadi naj mu tudi deco svojo, ako hoče zapustiti zdrav zarod, sicer bi se tudi nam godilo pri varčnosti tako, kakor se navadno godí dosihmal.

Ali kamo sem zabredel od vina, ki se je cedilo na „vseh štirih stranéh mize“? — Hotel nisem drugega reči, nego da je nam Slovencem (in menda tudi dragim sosedom Hrvatom) treba najprej večje varčnosti. Vendar ne obžalujem, da sem zabredel v daljne razprave, ker sem imel priliko dokazati, da varčnost ni skopost, nego da se mora trositi denar za narod in za zdravje — toliko menj pa za vince, ki teče od „vseh štirih stranij mize“. Dober gospodar bode poleg vseh troškov še zmerom hranil tudi delež svojih dohodkov, ne le za hude čase, temveč tudi za kapital, ki mu množi dohodke, in v prid zarodu svojemu.

Slovenski svetec in učitelj.

Zgodovinski roman.

Spisal Josip Jurčič.

XIV.

Na ptujskem polji.

Na Dravi srédi rodovitnega polja stoji staro slovensko mesto Ptuj. Menda je jedno najstarejših naših mest. Tacit ga imenuje že šestdeset let po Kristu. In tudi staro slovensko ime, kakor je čitamo v prastarih listinah, ne dá se namreč iz nobenega družega jezika razložiti, nego iz slovenščine. Da je Nemci ugibaje pri-

pisujejo Keltom, to ne dokazuje drugega nego njih nevédnost v slovanščini. Mesto Ptuj, ali Petuj, ali Petov' so naši slovenski pradedje postavili in krstili ali imenovali. Rimljanje, ki so povsod radi že najdena tuja imena mest puščali in jih časih le svojemu jeziku malo prilagodili, imenovali so je Pötovio. To kaže le še prastaro slovensko obliko jezikovo, kakor se je n. pr. od kraja rekalo tudi „konjo“ namesto „konj“. Isti prehod iz prvotnega Petovio v krasnejši Petuj in zdani Ptuj.

Že za časov rimljanskih slavno je bilo ptujsko mesto tudi ob Metodovem in Svetopolkovem času imenitno in velevažno, ker je bilo drugo ali poleg Mosaburge na Blatnem jezeru prvo mesto tretjega izmed ónih slovenskih knezov, v imeni katerih so bili Slovenje iz Carigrada od carja Mihaela pozvali sveta solunska brata Cirila in Metoda — mesto Kocljevo, pri katerem je Metod učil in cerkev upravljal, dokler ni moral iti na nemški shod v Solnograd.

Knez Kocelj je bil, kakor že povedano, blag in rodoljuben mož, a nemočnega duhá. Rad bi bil videl svoj rod svoboden in samostalen od sosedov, a bal se jih je vendar. Zato se ni upal upirati odhodu Metodovemu v Solnograd. Veselilo je kneza Koclja, da je Metod v njegovi državi snoval narodno upravo v cerkvi in tako krščanstvo v kratkem času svojega bivanja v Mosaburgi in Ptuj razprostil bolj, nego so nemški priseljenci s svojimi duhovniki opravili to v več desetletjih. Radoval se je, da je rimski papež imenoval Metoda panonskim metropolitom, torej tudi višjim duhovenskim pastirjem Kocljeve slovenske države; ali da bi se bil z močjo in z moževsko besedo oglasil zanj, ko so ga bili Nemci zvabili k sebi in ga po krivici in surovi sili obdržali zaprtega, za to ni imel poguma. Pač je natihoma poslal v Rim do papeža prošnjike za Metoda, ali javno se je bal Karlmana in kazal udanost mogočnemu nemškemu sosedu, sosebno kar je bil še Svetopolk v nemškem ujetstvu.

Silne zmage osvobojenega Svetopolka, nezaslišano in prej nevérovano zapóredno pobitje in razbitje nemške vojske je tudi kneza Koclja napolnilo z ónim navdušenim veseljem, katero je moral tačas vsak Slovén čutiti, meneč, da je zdaj otrešen nemški jarem. Veselil se je teh zmag tembolj, ker so se velike bitve pri Velegradu na Moravi reki udeležili poleg Svetopolka tudi njegovi ljudje Ptujčani in Susli pod Moitižrom, Dudlebi, Razvojani, Čistanjepoljci in drugi, katere je bil na poziv Karlmanov pridružil s težkim srcem k nemškim vojem knezov Engiskalka in Vilhelma, da bi se borili proti bratom svojim in svoji krvi. Vendar se je ravno tako bal maščevanja nemškega, ker on je

bil bližji sosed nego Svetopolk in — kakor Karla Vélikega sočasni živopisec Einhart pripoveduje — rekali so Grki: Franke je dobro imeti za prijatelje, a ne za sosede. Nove zmage Svetopolkove v bojih, katerih se je več ali menj udeležil tudi Kocljev narod, pomirile so sicer tega kneza in mu izčistile veselje, a mira Forchheimskega ni učakal, niti ne toliko zaželeno rešitve in vrnitve vélicegega učitelja Metoda: umrl je in njegovo mesto je zavzel Bratislav ali Braslav, netják mu.

Braslav med narodom ni bil priljubljen, ker se je menj brigal za njegove koristi nego za svojega života veselje in uživanje. Nemški naseljenci v Ptuji in Mosaburgi, vedoči, da bode Braslav naslednik Kocljev, znali so strastim in poželenju mladega dobroživca ugajati in las-kati in ga tako pridobiti na svojo stran. Ali po slavnih Svetopolkovih bitvah in po ugodnem Forchheimskem miru se je odmeknil tudi Braslav od nemške strani in Svetopolku poslal čestitke z darovi ter vabilom, naj pride brat, prijatelj in zaveznik v njegovo ozemlje. Kajti od nekdanj je na svetu bilo takisto, da so breznačajniki in samopridneži vlekli z ónim, ki je bil močnejši, ne vprašavši za to, kaj je pravično, lepo in pošteno.

Na to vabilo je bil Svetopolk z veliko vojno in duhovensko družino prišel v Ptuj, tem rajši, ker je Metod poročal, da se on vrne na Moravsko preko zgorenjega Posavja in Podravja, da med potom stori dolžnosti svojega duhovnega pastirstva in potujoč pregleda, koliko je kali pognalo zrnje, katero je prej sejal ter da popravi, kjer je delo pokvarjeno, dovrši je, kjer je stoprav začeto.

V Ptuji je bil Svetopolk s svojo vojno družino z veliko sijajnostjo vsprejet. Zbrala se je silna množica naroda, kateremu je bilo na daleč okoli naznanjeno, da se snideta dva velika Slovena v Ptuji: slavni junak Svetopolk, kateri je Nemce v vseh bojih prevladal, in sveti učitelj Metod, katerega so bili Nemci ujeli in zaprli iz sáme zavisti, ker Slovene uči, a so ga po Svetopolkovem ostrem meči primorani zopet izpustili na svobodo. Svetopolk je bil s svojim spremstvom jeden dan prej prišel, in drug dan šel Metodu naproti. Narod pak, došli iz obližja in daljine, ni se premeknil temveč čakal, da vidi tudi svetega propovédnika Metoda, o katerega slavi se je glas razlegal po hribu in dolu, koder je prebival Sloven.

Krasno je dopoludansko solnce sijalo čez ptujsko obširno ravnino. Po mestu in pred mestom na vzvišenejših krajih so bili ljudje razkropljeni in so čakali, da se vrnejo knezi in njih družina z Metodom. Vse je praznovalo. Kdor izmed došlih s hribov in vasij je hotel na trgu zamenjati ali kupiti, česar ni mogel sam pridelati, železa, orožja, sukna

itd., ta se je že na jutro bil preskrbel, ker videl je, da potlej, kadar pridejo gospôda, ni prodajalcev ne bode. Nekateri so v tolpah ali posamezno hodili okoli, počasi in jedva premikujê se, tako da se je videlo, da nimajo nič drugega posla, nego čakati. Drugi so bili pred mestom ob cesti in na jarkih posedli, jedli in pili, kar so s seboj prinesli ali v mestu dobili, ali pripravljali si obed.

Pri jedni teh krdel, ki so sedeli in čepeli okoli zakurjenega ognja, bil je središče ali glavna oseba, velik star mož, ki je sedel na beli plahti od ovčje volne, visoka a suha, v beloplatnene breguše ali hlače zavita svoja kolena objemal, a pri vseh svojih govorih in odgovorih okoli stoječim in sedečim tovarišem in znancem vedno gledal nad žrjavico pred seboj. Na žrjavici se je namreč pekel cel oven, katerega je dobil mož v mestu v zameno za nekoliko kôzic. Sivkasto belo močno srajco od prsnega platna je imel prepasano s širocim rujavim jermenom, a raz glavo so bili izpod kosmate kučme od kúnine kožuhovine z ravnim peresom, sivi lasje spredaj na širocem oglatem čelu v sredi pristrizeni, tako da je bil ves nekoliko pégasti in močno nagubani obraz viden, zadaj pa so jako dolgi po tilniku padali in se krivili. Podobno, kakor on so bili tudi drugi okoli sedeči in stoječi oblečeni v belo prtenino, to se ve, da pri vseh platno ni bilo fino ubeljeno niti ne posebno prano. Vendar se je starega obleka s tem odlikovala od večine drugih, da je on imel v usnjati pas vdelane svetle gômbiçe in cvetlicam jednake podobice, da so dalje njegove opanke bile ob členkih in golenih privezane z lepo ustrojenimi pisanimi, rudečimi in belimi jermenčki. Večina drugih ni imela tacega pasa, temveč od vlaknene preje pletenega, tudi za pokrivalom ni nobeden drugi okoli njega nosil vranjega perja; kar se tiče obuvala, bile so velike raznoterosti, ker nekateri so imeli podplate in malo ustrojene kože, preluknjene in z vrvicami privezane čez ovoje, kakor je bilo, drugi so nosili cele čevlje, zopet drugi lesene coklje, tretji so hodili celó bosí in se je njihovim trdokožnim, široko razhojenim nogam poznalo, da čevljev niso vajeni. Orožje so imeli vsi. Nobeden ni bil brez dolgega noža ob strani, ali ga je imel v usnjati ali celó leseni nožnici pri pasu privezani, ali pa mu je, ako je bil krajši, ob stegnu tičal v ozkem dolgem žepu, da se je videl samó ročnik pri boku. Nekateri so imeli celó kopja s seboj, kakor za vojsko, z opaljenimi in črno svetlimi lehkimi ročniki in s svetlobrušeno ostjó, dobro na konci dolgega ročnika pribito; le-ta so bili na bližnji grm za starčevim hrbtom obslonili, ali pa v zasadili zemljo. Tako so čakali Metodovega prihoda, ali -- da bolj po resnici povemo -- najprej so tako čakali, kdaj bode oven pečen. Dolgo ne bode, kajti mali bosopeti in gologlavi

dečko, ki je vrtil leseni raženj na dveh lesenih, vsaksebi na konci žrjavice v zemljo zaritih rogovilah, potil se je, da je voda od njega kapala, znamenje, da ima že precéj dolgo svoje delo. Pečenka je bila pa tudi že lepo zarumenela in kaplje masti, ki so cvrčaje padale v žrjavico, razprostirale so prijeten duh, ki je čakalcem dobrodejno sezal v golt.

„Kako ste že rekli, da se imenujejo ti Sloveni, katerim je knez móčni mož, Svetopolk?“ vpraša jeden iz družbe.

„Moravljani jih zovejo, zakaj, to ve morda Lis?“

Prej omenjeni starec, ki je sedel najbliže ognja, pokima z glavo in razlaga: „Kako ne bi védel, ko sem bi pri njih z Motžirom tačas, ko smo bili pobili vse Nemce, srake. Moravljani se imenujejo zato, ker jim teče reka Morava skozi domovino, glejte, kakor nam tû doli Drava. Zakaj pa se mi imenujemo Črnovci, če ne zato, ker stanujemo tû gori na Črni gori. Ali kadar prideš dan hoda ali več od dóma, ne vedó ljudje več za našo Črno goro, temveč samó za Ptuj ali za Dravo, zato nas zovejo Podravce ali Dravljane in morda še drugače, a jaz nisem drugače slišal, ne morem povedati, prijatelji. Ali dobri so Moravljani, hrabri, bratje naši po jeziku in rodu in zdaj, Bogú hvalo, tudi bratje po orožji proti Nemcu, sraki.“

Vsi si modrost starčevo denó na pamet, in najmlajši med njimi, vrtilec pekočega se ovna, vpraša „Dedček, zakaj pa se Nemcu reče sraka, kakor ti govoriš, dede?“

A tû je vnuk več vprašal nego ded znal: „Od nekdaj smo jim tako rekali, kadar smo med seboj o njih govorili, ali jih na boj klicali, Vitko. Samó, da jih toliko nismo poznali kot zdaj, kajti ko sem bil jaz tvojih let, dečko, in sem hodil s svojim otcem v mesto, bilo jih je komaj deset v Ptuj, srak nemških, zdaj so se že tako razgnézdile kakor uši, in pol mesta je že njih polno, če ne več.“

„Morda se jim zato daje priimek srake, ker so pisano oblečeni, ne belo kot mi,“ ugiplje mlad mož.

„Ali pa zato, ker radi vse jemljó, kar se kolikaj sveti pri nas, sosebo denar,“ pristavi drugi in glasen grohót kaže, da razložba poslednjega občinstvu bolj ugaja.

„Denès so se nekako poskrili, zdelo se mi je, kakor miši nad izbo, kadar maček po lestvi skakóma stopa,“ reče jeden starejših. „Meni se zdi, da jih prihod tega imenitnega moravskega junaka in ónega svetca móčno kolje v dušo in v srce.“

„Poskrili? Nekateri so lepo pred Svetopolkom na tla popadali, rečem ti, Ščetin, sam sem jih videl,“ odgovori Lis in pristavlja: „Nu,

pak, to bi znal, zakaj bi se pred Svetopolkom skrivali, ker on je velik črt njihovemu rodu in plemenu. Ali zakaj bi se bali ónega svetega moža, Metoda, ker vendar menda isto véro molijo in isto tako božje pomaganje kličejo, kakor on uči, slišal sem.“

„To je res,“ odgovori Ščetin, „óni se ne zbirajo v logu pod drevesom, kakor naši stari in še zdaj nekateri, ki se Peruna drže in Morane; óni hodijo v velik zidan hram, v cerkev in potezajo s pestjo ali prsti križ po čelu in molijo samó jednega Boga in sina Krista in svetega duhá, češ, da je on oče naš, ki nam daj kruha vsak dan — vse menda prav tako, kakor je tudi ta sveti mož učil, ki se denès vrača, Metod, in kakor so óni pripovedovali nam, ki so se prej od njega naučili. Ali nekaj je vendar razločka med Metodovim učenjem in med pripovedovanjem nemškega svečenika, ne domišljam se njega imena . . . Rihbalda, ali kako. Metod ne govori prav vse tako kakor mi, vse drugače in lepše mu beseda poje, ali vendar ga morate le poslušati, ker vse vam gre do uma in razuma; óni nemški pripovedovalci pa tako čudno govoré, da časih razumeš polovico, če s teboj govoré, kadar pa se med seboj razgovarjajo ali Bogá kličejo, ne razumeš ničesa, čisto ničesa.“

„Jaz Metoda še nisem slišal sam,“ reče Lis. „Zato sem mislil in rekel sam pri sebi: stopi doli v mesto, stopi, da čuješ sam. Zlasti ker je tudi Svetopolk tukaj, ki je Nemce tako močno ukrotil, da morda ne bodo več čez našo mejo glave vtikali in nam hodili v kvar, rekel sem, da me cela zadruga ne udrži domá. Zato pojdem drevi ali jutri poslušat v óni véliki zidani bram, ki mu cerkev pravite, kako pové Metod o Jezu Kristu in Bógu. Posebno bi rad zvédel, kako je to, da je samó jeden Bog in zopet so trije, vse vkup. Tega pri nas nihče še ne vé, in mislim da tudi drugod po hribih ne, sosebno ker nekateri skrivaj še zmerom naše stare bogove kličejo in jim obete delajo, vrhu tega, da sta že pokojna kneza Pribina in Kocelj sovražila Perunovce in jih zmerjala s poganí.“

„Ej, niso le pri vas na gori taki, tudi po poljani jih je še vse polno,“ oglasi se jeden.

„Kako bi jih ne bilo, ker nima kdo ljudij poučiti; Nemci, ki tù v Ptuji sedé, ne znajo ali nehté, Metoda so bili pa polutretje leto pri sebi zaprli daleč tam nekje blizu konca svetá iz sáme grde zavisti, rekoč, če mi ne znamo, pa še ti ne bodeš. Jaz sam sem že kopje dobro metal, tako, da ga ni vsak otrok izpulil, kadar sem je v deblo zapodil, a sem še zmerom molil in mislil, da mi o kresi pride bóžič Svarožič durne podboje pozlatit. Zdaj pač vidimo, da je kristijanski Bog močnejši, naših starih bogovi so menda-opésali ali celó pomrli, čemu

bi torej mi pazili nánje, ako nas ne slišijo več. Gluha molitev Pernova molitev. Le premislite, da je slovensko orožje šele zdaj v čisli prišlo in šele zdaj poznamo velike vojne pobeде, odkar je ta Metod poučil Moravane in naše ljudi, zlasti poljane in meščane v kristijanski véri. Sosebno Svetopolka je on do dobrega izpreobrnil h križu, ko sta bila pri Nemcih skupaj zaprta nekje daleč tam na drugem konci franške dežele in menda vsega svetá, kjer solnce zahaja. In glej, od koder ni še nobeden ujeti Sloven vrnil se, prišel je Svetopolk domóv in s seboj zvabil še celo temo sovražnikov, da so propali. Dokler so nam le Nemci po svojih in naših knezih novo véro silili, morali smo jim davek plačevati in vojsko dajati, ako so šli kam na boj; zdaj ko je Metod prišel, zaobrnilo se je vse in se zaobrne še bolj, le verjemite. Ko bi bili naši stari bogovi, ki smo jih od davnega čestili, še ob moči, ne bi bili nas kristijanski Franki ali Nemci zmerom topli in trli, poprej pa Obri pasjeglavi tlačili, temveč Perun bi se bil za nas oglasil in Morana ne bi bila davila naših dedov, temveč naše sovražnike. Recimo potem, če moremo, da véra v križ ni mogočnejša! Ne moremo reči.“

„Ne moremo“, pritrdijo drugi starejšine Lisu, kajti niso imeli mnogo modrejših niti veljavnejših mož med seboj. Le Ščetin je bil morda bolj v véri poučen, zato se je pa takoj oglasil in rekel:

„Kakó si dejal, da ne razumeš, zakaj je samó jeden Bog, a se imenujejo trije: oče, sin in sveti duh? Vidiš, to se meni zdi tako: vzemi v roke vile od celine narejene na tri roglje, vsi rogliji samorasli, ne da bi bil kateri pribit. Kaj imaš? Jeden rogelj je les za sebe, drugi za sebe, tretji za sebe les. In vendar so tudi vse vile vkupe jeden les.“

„A-a!“ zanoslja Lis premišljujoč in prikima. Njemu in vsem se je po ti sicer netemeljiti, ali dobromišljeni razložbi vélika vérska skrivnost zdela prav jasna.

Sicer pa je menda že bralcu odkrito iz tega do tū navedenega razgovora slovenskih mož o resnicah naše svete vére, da so še na pol pogani, da se je v njihovih glavah še čudno mešalo poganstvo s kristijanstvom in da nagibi njihovega vérstva niso bili povsem krščansko čisti, temveč so močno nazori samopridnosti in materialnega boljška vpletali se vmes. — Oni so govorili, kakor so mislili, bolje niso znali; dà, velika večina niti teh vérskih znanosti ni imela, kakor Lis in Ščetin.

„Mislim, da je že pečeno,“ reče zdaj Lis, potegne dolgi nož, zabode ga polagoma v ovna na ražnji in ga zopet izvleče, prikimne z glavo in dečku reče: „Kje ga hočemo rezati?“

Dečko prinese ozko staro desko, ukradeno prej iz plóta, in jo položi pred starca, kateri zvrne pečenega ovna nánjo in ga začne s svojim orožjem na kose razrezavati in deliti najprej med svoje ljudi, to se vé, sebe ne pozabivši, potlej kar mu ostane, ponuja vsem okolo stoječim, tako da je ves pečeni oven s kostmi vred skoraj zginil z deske.

Najedši se stari Lis vzame opleteno bučo, ki jo je čuval pred seboj med koleni na tleh, odmaši jo in pije, a potem ponudi Ščetinu piti, družemu pak nijednemu, temveč skrben za sebe oprtá zanjko, na katero je bila vinska buča privezana.

„Veselje je možu piti vinsko kapljo po dobrem mēsnem zalôžaji; kakor máterino mleko detetu dojencu prilega se duši. Kako bi dobro bilo, ko bi ta svetec Metod hotel pri nas ostati in narediti, da bi zmerom dobra létina bila za vino in za žito. To zná on vse, ako hoče. A zna valjda tudi dež in točo napraviti, živino zagovoriti in še več kot mi sodimo. Tudi besa vražjega v človeka spustí, če hoče.“

Poslednje besede je mož skrivnostno povedal, ali kakor da bi se sam pred besom hotel začuvati, odmaši še jeden pot vinsko bučo in pije.

„Kako bi besa v človeka spuščal, ko pripovedujejo, da je dober človek, kakor ga ni bilo in ga ne bode?“ vpraša Ščetin.

„Ne rečem, da ga spušča, nego le, da ga more in zna, če hoče, kakor tudi hudo zimo, ali hudo sušo naredi in ustavi, ako le hoče, verjemi ti!“

„Ne vem. Ono leto sem ga sam slišal, ko je rekel, da vse od Bogá pride, zlo in dobro in nič brez volje božje.“

„I nu! Od koga je pa on prišel k nam če ne od Bogá?“ vpraša Lis. „A kaj misliš, da se nista prej z Bogom nič zmenila, predno ga je poslal nas učít, in da mu ni dal nič oblasti? Še jaz, kadar katerega iz svoje zádruge pošljem kam dalje, naročam mu: tako in takisto govôri in stóri; ako pa izprevidiš, da ne pojde tako, onda stóri, kakor se ti bode prav in dobro zdelo, saj si sam pameten in jaz ti ne morem stati povsod za petami. Če jaz dam tako oblast svojemu, ti svojemu, naši knezi svojim vojvodam, nu, kaj meniš, da Bog ni modrejši od nas vseh? Je, je! Sicer bi nas ne bil znal vse ustvariti, nebó in zemljo in solnce in zvezde in kar je živega in mrtvega. Le pomislite, da bi Svetopolk ne bil nikoli mogel Nemcev prevariti in prelestiti, da bi Metoda ne bilo. Ta jih je bil s slepoto udaril in nihče drugi. Kaj ne vemo iz pripovedovanj svojih starcev in iz tega, kar smo sami doživeli, kako lokavi in prebrisani so? In da je Svetopolk potlej Nemce povsod dobro nabil in potolkel, kjer so se njega Sloveni z njimi srečali, to ni kar tako, vrhu tega, da je sam močan kakor noben človek.“

„Je li močan?“ vpraša Ščetin. „Davi so bili že odšli iz mesta, ko sem prišel jaz, nisem ga torej videl.“

„Močan kot tur, širok, velik, glaván!“ glasilo se je hitro poročilo izmed okoli sedečih in stoječih.

„Takega silnega junaka nisem še videl,“ reče še jeden.

„On je že iz rodovine take, oče mu je bil podoben in baje ded še bolj,“ reče Lis. „Brat njega je tudi velik, samó da je slok in menj čvrst, zato ni vojniki nego svečenik, ali že zaradi tega ker je iz tega roda, iz katerega Svetopolk, izbral ga je bil narod na Moravi reki vojvodo, dokler samega Svetopolka ni bilo. Ko so pa zaslišali vpitje Svetopolkovo v bitvi pred Velegradom, slušali so vsi njega. A kako zna vpiti! Nobeden rog tako glasno ne tuli, nobeden medved ni bik nima tako močnega glasú kot Svetopolk, kadar tovarišem v boji priklicuje. Moraš teči v krvavo vrsto, moraš udarjati, ako on ukaže, tudi ko bi se prejal, da je vraga preveč pred teboj, kajti kamor Svetopolk tovariše goni, tja hodi on ž njimi prvi in vpije, da je veselje in strah.“

„Veselje in strah?“ čudijo se okoli sedeči.

„Kadar je kopje zalučil, gotovo zadene in v travo vrže za vselej ónega, na katerega je meril, potem pa meč potegne in oči mu se povečajo in zakrvavé, obraz gorí, groza ga je pogledati. Zato ga ni dozdej še nikoli nobeno orožje ranilo, ni pušica, ni kopje, ni kij, ni sekira, ni meč. In če je dozdej tak bil, da se ga ni nič prijelo, koliko bode šele zdaj trden in brezskrben, ko sta se z ónim vseveščim svetcem Metodóm sprijateljila in se hočeta tù doli denès ali jutri še bolj. Zdaj mu Nemci ne pridejo do živega, tudi ne, ko bi jim besi pomagali.“

„Zdravje mu in slava!“ reče Ščetin in isto tako se oglašajo drugi.

„Ko bi mu le naš knez Braslav podoben bil,“ приметne jeden poluglasno.

„Podoben mu ne more biti. A da bi mu le pokoren bil, njemu, a ne Nemcem. Potlej bi mi zopet vedeli, čegavi smo in kakovo ime imamo. Dozdej nismo vedeli, ali smo srake, ali smo sokoli. V sredi smo časih v boj šli z Nemci in za Nemce zoper ljudi svojega rodú in svoje krvi, drugič smo zopet s Slovenci vred vzdignili se zoper Nemce, ki so nas pa potlej za to skubli; kadar niso mesá imeli in ne kaj jesti, prišli so po naše voli in ovce in po žito in nekatera slovenska ženska, nekatero mlado dete je ž njo vred privezano na nemške konje, nagó kakor po rojstvu, od nas odgnano bilo za vselej in jim služi ter dela na krvavo usmiljenje. Naše ljudi so Franki med seboj prodajali in kupovali ceneje, kakor mi kobile. Koliko zádrug po dolinah je ležalo brez strehe, kakor zver v gozdu, in na ravnem polji sta rdeča žrjavica

in sivi dim védela, kje je bila prej slovenska vas. V hribe k nam se niso upali, ker nimajo dosti vzeti, ali koliko naših mladičev so ulovili doli na polji in z vrbovo trto zvezane gnali jih na prodaj, Nemci, srake. In kdo je bil kriv? Mi sami, ki smo poslušali take kneze, ki so od straha pred Nemci do nog padali in jim dáj dajali iz naših kašč in iz naših hlevov. Pribina je bil ves pasji, več Nemcev je bilo v njegovi družini nego naših in da bi nas bil le mogel, prodál bi nas bil Frankom kar vse vprek kosmate. Kocelj je bil bolj naš, a strahú je imel preveč. Še zadnjič, ko so prišli Franki na potu proti Moravanom, poslal je nas ž njimi in mi bi bili res morali ž njimi v prijateljstvu bojevati se proti svojega plemena ljudem, da bi Svetopolka ne bilo, ki je rekel: tako mora biti — in bilo je takisto, da smo skoraj vso nemško vojsko potolkli in le ostanke polovili. Zato rečem: ko bi se tako zmenili, da bi tudi pri nas odslej zmerom Svetopolk imel ukazovati, a Franki ničesa, potlej smo svoji in nas ne bi več sram bilo, kakor nas je dozdaj lahko bilo, ne li?“

Zdajci se oči vseh poslušalcev od pripovedovalca Lisa obrnejo z jarka v dól k mestu, ker od tam se je začula godba, glasna, da je vse skozi ušesa letelo.

„Dudlebi, Dudlebi,“ vskliknejo sosebnó mlajši in vse skoči na noge. Tudi druge tolpe zbranih vstanejo in v divjem diru se vse spusti z jarka navzdol na cesto h godcem.

Dudlebi so se imenovali možje precěj mnogočíslenega rodú, prebivajočega od Ptuja po Dravi navzgor proti zdanji Koroški in še globlje v to zemljo. Sloveli so isto tako kot dobri vojniki in borci s kopjem in mečem, kakor tudi — in skoraj še bolj, kajti od tega so dobili ime — kot godci in pevci.

Pravega soglasja, harmonije dudlebska godba ni imela; vsak je pritiskal na svoje dudlje, piskal na svojo píščal, drgnil z lokom ob žimnato struno, ali trobil v rog kakor se mu je zdelo, da se priklada in ujema z drugimi, izkušal je le, da je bil s svojim instrumentom glasán. Tako je bila dudlebska godba pač močna in burna, toda menj ubrana. Vendar so jo Sloveni radi poslušali, mladina in starina, vse je klicalo „Dudlebi, Dudlebi!“ in vrelo h godcem.

Ti so se po cesti razstopili in godli stojé. Ko se je pa zaslíšal med množico glas in šel od ust do ust ter veselo razburjenje v narodu vzbudil: „Že gredo! pridejo! glejte! glejte!“ vzdignejo se Dudlebi in na čelu naroda, ki se valí za njimi po cesti in ob stranéh ceste gredó naproti veliki družini, ki spremlja in dovaja od daleč Metoda in Svetopolka.

Kristáli.

In tormentis — ad memoriam.

XIX.

Oblačen in mržč je dan bil v zimi,
Temôtna, pusta, mrzla moja duša,
Ki jo bridkôstij vseh oblást preskuša,
In ki brez zmage se vojskúje z njimi.

Kar čujem pozdravilo: „Bog te vsprimi!“
Uhó strmé pristréni glas posluša,
In zdajci mine led, temà in suša,
Stotéro v prsih nádej se izcimi.

Spet upam, da resnica ne pogine,
Naj tudi sila jo ležá zatíra,
Pristojnega ji ne odkáže mesta.

Zlajšujejo mi srčne bolečine,
Vpokójen duh v bodočnost se ozíra,
Odkar privéla tebe k meni cesta.

XX.

Slabóstij mnogih stidim se nad sábo,
Te ne, da kdáj ljudem bi se dobrikal
In kóta v glavi svoji vsa pretikal,
Kje spi beseda láskanju za rábo.

A glej, spoštljivo klanjam se pred tábo,
In da me čuje rod, glasno bi vsklikal:
Značaj si, ako bi moštvo zanikal,
Ves svet podmétal voljo tebi slábo!

Ti mož si, blágo v nédriji ntriplje,
Trpč srce se tvoje nam žrtvúje,
Samó nesrečno teši nas, povzdíga.

In kakor pómlad róžni cvet razsiplje,
Da naše se okó nad njim radúje:
Takó nam dušo tvoja pesem vžíga.

XXI.

Zamaknen tvojih strún poslušam gláse,
Opajajoče dušo mi s sladkostjo,
Z veseljem nepopisnim in s krepstjo,
In spet srénost za bój v življenji rase.

Ne mislim še, da kaj pribóril záse,
Človeštvu le pomogel rad z blagostjo
In spravo s svojo sklenil bi dolžnostjo,
Da óstre sodbe ne prizóvem náse.

Da, kádar v tihem grobu že počívam,
Glasno in sramotilno svet ne sodi:
Ta bil zagrébel je talente svoje.

Da, ako jaz dni lepših ne uživam,
Uglajam vsaj zanamcem pot k svobodi,
In zárod tebi naj zahválo póje.

XXII.

Podoba tvoja, v dézel razposlana,
Ljudém iz dalje kaže te po lici,
Pri sebi sem te videl jaz v resnici,
Veseli, da sreča ta mi bila dana.

Besede tvoje bile duši mana,
Odpri se je tvoji govorici,
Kot rósi nédro se odpré cvetici,
Da čvrsta zopet vstane okrepčana.

Ko tvoja meni je stiskála róko,
Srcé sladkó je čustvo pretresálo,
Da ti spoznávaš me na pravi poti.

Dosegel si med nami čast visóko,
In jaz primerjan s tábo sem le malo,
A zdaj me v delu mojem nič ne moti.

XXIII.

Zaslužen s pismi zlatega peresa
Tvoj venec je, kateri splela slava,
Saj pesmi tvoje moč ustvarja zdrava,
Ki tebi v prsi vlila jo nebesa.

Svet srca ti odpira in ušesa,
Posíplje s cvetjem te in obožava,
A majhen broj le tebe prav spoznáva,
Ozira zvest se náte brez slovesa.

Zató radujem se, da s sam uvržen
O níčnosti si hvale vse in slave,
Da glas nje trombe ni srca ti zmótil.

Da tvojim nógam je naravnost mérjen
Korák iz práha tja v svetlé višave
Po stézi, ki se nánjo si napótil.

XXIV.

Dosléj po gládkem te je véla sreča,
Bog hotel, da od tebe se ne gane,
Do hipov vérna poslednjih ostane,
Svoj blagoslov na téme ti roseča!

In če umakne jutri se bežeča,
Zavidnost blede náte s srdom plane,
Če seka meč sovraštva tebi rane:
Takrat ne plaši naj te strast besneča.

Krví nalóče kdáj se žejna tigra,
Hijeno gladno plen krvavi pase,
Sovraštvu móči ni napásti glada.

Živót sovražnosti je žaloi gra,
In lovor čestne zmage njemu rase,
Kdor pade móž, kádar zavésa pada.

Jos. Cimperman.

Iz mojega detinstva.

Spisala Lujiza Pesjakova.

I.

Ti otrokom majke Slave
Nedosegljiv si uzor,
Rádosti si in ponosa
Nevsahljivi jim izvor!

Nosil je glavo po konci, gojil nehesko-lepe misli in
v neprecenljivi, več nego li biseri in zlato vredni posodi
jih ostavil svetu, a drznil se je biti večji in plemenitejši,
nego so bili sovražniki njegovi, zatorej

Srečno, presrečno je bilo detinstvo moje! — Ne govorim tu o
roditeljih svojih, najboljših, ki jih Bog zemeljski stvára na-
kloniti more, ampak ob usodi, katera je storila, da so trije
veleumi odločno vplivali s svojo oblastjo na življenje moje.

S prvim teh izvoljencev — s prvim v pravem pomenu besede
— nisem se nikdar seznanila. Znan mi je bil, od kar sem vedela sama
záse. Vsak dan, vsako uro, vedno sem ga videla. Mislila sem, da mora
tako biti in ne drugače, mislila, da je ud obitelji naše.

V veliki, svetli, z rumenkastimi vzorci poslikani sobani je stala
velika miza, z zelenim suknom pogrnjena, vsa obložena s knjigami in
s pismi. Tamkaj je sedel, zakopan v pravde. Vendar me je vselej
ustavil, kadar sem sobo prehodivši šla k ljubemu očetu v dotično pi-
sárno. Razgovarjal se je z menoj, povedal mi kaj veselega ter smijal
se mojemu smehu in mojim otročjim odgovorom tako srčno, da so
mu solze prihajale v oči.

Živ še stojí pred máno v vedno črni svoji obleki, z blagim, pri-
jaznim svojim obrazom, s svojimi dolzimi črnimi, nekoliko kodrastimi
lasmí, ki jih ni nikoli nosil poglajenih, ampak ki so padali, kakor jim
drago, na visoko čelo. A pod tem vedno zakritim sédežem genijalnih
mislij so se svetile sive oči in gledale tako prijazno, tako otroško-
dobro ter se upirale tako blagohotno náme, da se jih še zdaj spominjam
s pravo radostjo, da mi jih nikdar pozabiti ni móči.

Ravno tako še pámetim, kako se je on, ki je obično bil redko-
beseden, časih hipno namuznil in prav trdno fini ustni tiščal vkupe,
ali ob jednom je nabiral globoko gubo sredi čela in vedela sem, zdaj
bode čuti kaj šaljivega. In res sem se že smijala na vse grlo, ko je
bila izpregovorjena prva beseda.

Prve poezije, to sta bila po dva, ali največ po štirje kratki
stihi, ki sem jih očetu ali materi govorila za god ali za novo leto,

zložil je vselej on in on je bil tudi, ki me jih je naučil na pamet. Vidim ga še, stoječega poleg svojih roditeljev, zadovoljno se mi nasmihati, kadar sem svoje voščilce srčno deklamovala, in ginenega, ko sem mater objemala in v njenem naročaji skrivala solzni obraz.

Rasla sem in skoraj znala čitati. Zanimal ga je napredek moj. Dovoljeno mi bodi povedati: pismena moja so mu takoj od začetka bila po volji. Zeló je gledal na čedno, čisto pisavo. Hodila sem v neki dekliški zavod. Jednoč, vrnivši se iz učilnice, srečal me je ljubeznivi mož na stópnica^h in izpraševal po navadi svoji o tem in ónem. Vedela nisem, če so mu odgovori moji bili po všeči ali ne, kajti zamišljeno me je dolgo gledal in molčal. Že sem se hotela posloviti ž njim, ko me prime za roko in véde k očetu.

N. 10 „Priatelj, daj mi poučevati hčerko svojo“, dejal je živahno, „večjega veselja mi ne moreš napraviti!“ —

Prerad je dovolil oče moj in čas o poludné je bil odločen pouku. Ura, kadar bi si bil imel odpočivati od truda in dela, posvetil je plemeniti mož izobraževanju mladega dekletca! In kako gorko, kako resno se je trudil o tem, kar je prostovoljno prevzel! Nikdar se ni ohladil v vnetosti svoji, nikoli ne zamudil ure, bodisi delavnik ali praznik, bilo mu je vse jedno, in proti meni se je nosil s tako izbornó nežnostjo, s tako — čestitljivo bi skoraj rekla — uljudnostjo, da sem se, četudi otrok, sama pred seboj čutila povzdigovana.

Zgodovina je bila najvažnejši predmet pouka. Kakšen razloček med poukom domačim in ónim v učilnici! Tamkaj sem besedo za besedo in časih prav brezmiselno lepetála svojo nalogo, tukaj mi ni bilo treba s suhoparnimi knjigami truditi si glavé, kajti zgodovinski prizori so se mi stavili pred oči lepše in živejše nego jih popisuje mrtvo pisme. Vtisnilo se mi je zatorej za vselej v dušo, kar mi je bilo razloženo s tako krotko in uverilno, ako tudi ne sijajno retorično spretnostjo. Širilo se mi je srce, rasel moj duh ob neprestani misli na vzvišene podobe starih Grkov in Rimljanov in čudila sem se v učilnici, da je to, kar me je domá razvnmalo, časih do solz genilo, bilo isto, kar so součenke moje recitirale malomarno in brez vsega čustva.

Od dné do dné se mi je vekšala ukaželnost. Nepotrpežljivo sem pričakovala prvega udarca dvanajste ure, ki me je rešil šolske klopi in brezsapno sem pritekla k učitelju, kateri me je vsegdar vsprejel z jednacim veseljem. Kakšno zadostilo záme in menda tudi zánj, ko sem znala na tanko ponavljati, kar mi je včeraj povedal, ko sem dostojno odgovarjala na izpraševanje njegovo! Čestokrat je bil ljubi, nepozabljivi oča moj priča teh lepih ur, radostno je poslušal in z jedno roko

potem stiskal prijatelju desnico in z drugo ljubkovaje gladil žareče lice moje.

Hitela sva z učenjem, odločena ura je vedno prenašlo minila in v kratkem se je pouk ob četrtnih in nedeljah pričenal že ob jednajstih. Nekoč — kako bi popisala, kar sem takrat občutila — nekoč je položil tiho nasmihač se dragi učitelj staro, preprosto vezano knjižico prédme na mizo, odprl jo in brala sem: „Englische Sprachlehre“ *Engl. spr.* Imela sem se učiti angleščini! To me je iznenadilo, to mi je bila čast! Zavedla se skoraj nisem od veselja. S pravo razvnetostjo sem se prijala uka in mesec dnij potem sva začela čitati „The Vicar of Wakefield“ v izvirniku. Nikdar ni učitelju bilo mōči prehvaliti izbornega dela.

A njegovi volji sem se morala podvreči in se poprijeti še družega jezika. Prestrašila sem se ga — latinski je bil! Dejal je učenik, da si z latinščino ugliedim pot do sorodnih nji románskijh jezikov. *Latin* Koli-kokrat pozneje sem se uverila, da je trdil pravo. Nu, učila sem se potem dobrovoljno tudi staremu mrtvemu jeziku in kósala se s svojim bratom ter se veselila, če so tudi naloge moje bile „sine“. —

Nepozabljiva so mi mladostna leta, nepozabljiv mi je mož, kateri, izvolivši me učenko, mi je hotel blagodušno podeliti vse zaklade izrednega znanja svojega, mož, ki je umel tako ljubeznivo vspodbadati dušno življenje moje, ki mi je bil tako prizrčno dober!

Slutila sem že v ti dōbi, da je človek, ki se loči od večine ljudij, in iz polu izpregovorjenih besed roditeljev svojih sem tudi spoznala — srčni nagōn je v deci tako razvit — da ni srečen, da je zatiran, zaka j, to meni, se vé, ni bilo razumljivo, vendar sem čutila, da protivniki njegovi vsi vkupe ne bi bili vredni odvezati mu čevljev jermén. In kakor se otrok temè boji in vedno le hrepení po luči, oklépala sem se še bolj njega, ki je bil tako neizrecno dober, in trudila sem se na vso moč razvedriti mu časih zeló oblačno čelo. —

683 Hvaležna mu bodem do smrti in hvaležna rečem: o n mi je bistril um, o n prebudil, kar je prebujenja vrednega počivalo v duši moji; po njem sem se navzela ljubezni do domačega in do tujih jezikov in do njih književnostij in njemu se imam zahvaljevati, da umejem ceniti znanstvo po vsi svoji vrednosti. Mlado dekletce sem nevedé že čutila nekakšen ponos, ker se je o n, ki je bil tako nenavaden, zanimal záme, in z da j me ne bi blažila misel, da je meni, srečnici, dano bilo s slabimi dušnimi svojimi daróvi razveseljevati uzornega, nesmrtnega možá? —

II.

O mon pays !

Dans quelque lointaine contrée
 Si quelque jour on m' exilait,
 Par le coeur et par la pensée,
 Ah ! toujours chez toi je viverais.
 Qu' en moi le ciel voie un impie,
 Si pour toi je ne suis un fils
 Soumis, fidèle, o ma patrie !
 O mon pays !

(Hymne à la patrie.)

Heureux qui peut en combattant
 Vaincre et mourir pour sa patrie.

(Alexandre Duval.)

Deteljen hiša Prikazal se je v hiši roditeljev mojih — katera je bila gostoljubno odprta vsemu, kar je bilo dušno-plemenito in slavjansko — ter se ondu skoraj podomačil drug, zelo nadarjen človek, ako tudi ne genij, kakor je bil prvi.

ytro Da sem slikarica, naslikala bi ga lahko še danes. Jako mlad je bil, majhne, drobne postave, roci je imel tako beli in mehki, kakor ženska. Na četrtem prstu se mu je svetil zlat obroček in črno emajliran prstan. Slavjanski tip se mu je videl na lepem obličji, katerega roznata polt je bila poletni jako ogorela in pégava. Pogled bistrega očesa, modre boje, bil je smijoč se in srce ogrevajoč, ali često, često se je bolešno mračil. Rumene, gladke in goste lasé je imel in rumene brke so mu senčile cvetoče-rudeča ustna, izmed katerih sta se pri smehi kazali vrsti najlepših zob. Nosil je po zimi in po leti z vrvkami obšite suknje. Živel je vse v njem, a nikdar ni vstrpel dolgo na enem mestu, nemirno je silil le dalje. Vendar se je nam otrokom takoj prikupil, kajti prav po otročje je znal vesel biti in igrati se z nami ter tekati in skakati po vrtu. Morebiti je imela ta živahnost nekaj nervoznega v sebi, saj se dobro spominjam, da se je časih hipno umeknila globocemu zamišljenju. Začujeni smo ga gledali, in umolknili tudi mi. Še zdaj čujem, kako zmagonosno je vselej pričeval popevati svojo:

„Ni še Poljska izgubljena!“

in kako se je razzvenela v glasove najbridkeje toge!

sem prijatelj Tudi ta ljubi človek, ki je velik prijatelj bil predragemu učitelju mojemu, ni bil srečen. Tudi on je bil zatiran in kar je še tisočkrat huje — bil je pregnan iz domovine svoje!

Kakor izgubljenemu sinu mu je bilo hrepeneti po nji v tujini in kar ga je pehnilo v to bedo vendar ni bilo družega, nego li previsoka, obožujoča ljubezen do nje!

Kolikokrat sem čula, kako mu srce — to blago, dobro srce — krvavi, kako ljubi njo, ki je tako nesrečna! Poslušala sem pri svoji

mizici sedé in igraje se s sestrico, toda milo se mi je storilo, igrače sem položila stráni in tiho sem plakala. Četudi jedra razgovorov mladeničevih in svojega očeta nisem umevala, vendar so se vtiskale besede v mehko srce in rojevalo se je po njih med solzami v njem óno nepopisno hrepenljivo, óno sveto in razvneto čustvo, ki je imenujemo domoljubje.

In kaj se ne bi bilo? Saj sem ob jednem zvédela, da se tudi moji domovini godí krivica, moji domovini, ki še za upornike védela ni, katere sinovi so mirno in pohlevno hodili svoj pot, ki so tako po-božno molili Bogá in bili do smrti udani cesarju. Čemu zatorej se ji dela krivica, zakaj ni spoštovana, kakor bi imela biti? Vedno so me trpinčile take misli in četudi nisem rešila vprašanja, ljubila sem očetnjava vendar vedno bolj in bolj in kar prisiliti bi bila hotela svet, da bi se ji klanjal spoznavajoč jo za najmilejšo, najlepšo deželo zemlje. —

Živahni, svobodnim idejam strastno udani mladenič bi se bil predragi mu domovini posvetil rad vsaj z dušnim delom. A kaj mu je bilo storiti? Kaj bi bil imel poročati o nji? Nekdanjo velikost? Ne, ne, tega ne, nihče ni smel imeti pojma o nji. Sedanja sramota? Bog varuj, to še menj. Saj ga je spravilo v pregnanstvo, ko je družec se z enakomiselniki prijel za zastavo svobode in ji hotel znova priboriti čast in slavo.

Vendar križem rók mu ni dalo držati. Žrtvoval je torej svoje moči sorodni deželi in trudoljubivo nabiral zaklade naših národnih svetinj. V ta namen je popotoval z mojim očetom — katerega so opravki ^{Nabiral nar.} védlj po Kranjskem in Primorskem, gori na Koroško, tja na Štajersko in doli na Hrvaško — in pohajal je sejme in cerkvene shode in če je slučaj nanesel, tudi svatovščine. Pri tacih prilikah so se videle razne šege in običaji, in godeci in šaljivci se niso utrudili prepevati národnih pesmij in uganjati šal in burk.

Mnogokrat smo mi otroci, v veliko svoje veselje spremljali popotnika. Čudili smo se od konca neizogibljivemu Jakobu, ki je vedno sedel poleg kočijaža na kozlu. Policijski služabnik! Grozovita beseda, ki nas je pretresála. Policaja se je bal tedaj vsak otrok. Po stráni in boječe smo ga gledali tudi mi. A ker je Jakob bil poštenega obraza, ker ni imel nič orožja nič palice — iznebil se je celó sivomodre svoje uniforme in nosil civilno obleko — ker se nam je nasmihal ter se nosil prav kakor drugi ljudje, sprijaznili smo se, náposled še z njim.

V tem, ko je oče šel po svojih opravkih k sodišči, ogledali smo si mi drugi svet.

Na kmetih biti! Od nekdanj mi je to bilo največje veselje. Vse sile osvoboditi se, malo ne skoraj peroti čutiti, ki bi nas proste kakor ptice odnesle premo v nebo! Tekati med cvetočimi njivami, zamikati se v valove šumečega potoka in — prijetnejšega početja ne znam — iskati stezic! Gledi, tukaj že drži jedna malo navkreber med grmiči do čistega studenca s srebrvitim vrelcem, tamkaj kaže druga pot na zeleno višavo in tretja, oj, se zavija v gozd, kjer je še lepše nego li kje drugje!

Domovina! Seznanila z domovino svojo sem se za rana, v najmlajši dobi jo križem prepotovala. Poznala sem malo ne vsako drevó in málin, vsako znamenje, vsako cerkvico. A najbolj po vseči mi je bilo, kadar se je dolina prav stesnila, poleg ceste šumela bistra voda in hrib za hribom zastavljal pot, češ: do semkaj pojdi in dalje ne! In šli smo vendar dalje, cesta se je vila kakor bel trak okoli hribov in za njimi so prihajali drugi in še drugi in napravljali mameče mi prizore. Preljuba mi zatorej vožnja skozi Poljansko, skozi Selško dolino in zlasti skozi Kokro! Neverjetno se mi dozdeva zdaj sami sebi, ali istina je: črni Železniki, očetov rojstven kraj, bili so moja „obljubljena dežela“. Tukaj mi je bilo po godi, tukaj se me je domovina tako tesno oklenila, da bi jo bila lahko z rokama potipala. Res je, kar pesnik pravi:

„Es ist das kleinste Vaterland der grössten Liebe nicht zu klein;
Je enger es dich rings umschliesst, je näher wird's dem Herzen sein.“

Tedne in tedne sem radostno preživela v kraji, kjer svet ni zabiti z „deskami“, ampak z gorami, s težkim srcem sem se ločila in preračunjala mesece, ki morajo miniti, predno znova sredi zelenih stén zagledam to ljubo sotesko, v katero se nasmiha tako majhen kósec nezimernega obnebja.

Toda nit detinskih spominov svojih sem izgubila, dasitudi ne v Hesperidnem vrti, vendar v „labirintu“ železniških fužin. Oh, evo je! Preskrbni čuvaj Jakob jo je zvesto varoval in mi izročil. Privozlati mi jo je hitro na mesto, kjer smo se šetali po hribih in dolinah, na Gorenjskem in Dolenjskem in Notranjskem in ogledávali krasni božji svet. Ali ne samó prirodi smo se čudom čudili, stopali smo tudi v hiše in v bajtice in ljubi naš prijatelj, ki je pri tacih potovanjih vedno bil najboljše volje in nikoli ni mogel prehvaliti naše domovine, nagovarjal je vse ljudi. Umeli so ga, dasi ni govoril gladke slovenščine. Stare žene so mu morale pripovedovati še starejše pravljice, a fantje in dekleta peti pesmi in najljubše mu je bilo, če mu je sivi starček s tresočim se glasom zapel pesemco, za katero mladi svet še védel ni. Privleči so mu morali ljudje, kar so hranjenega imeli po omárah in pod streho:

kolóvrte in staro plesnivo orodje, suknena ženska krila s širocimi gubami, sreberne pasóve, lepo in gosto vbrane ošpetelje s svetlimi gómbi pri rokavih in za vratom, čepice z dragocenim širocím zlatim robom, in tudi péče s čipkami, ki tako čudovito povekšujejo lepoto mladega obraza.

Mi otroci in „neizogibljivi stráž“, ki je vedno in povsodi hodil za nami, gledali smo in poslušali, in prijatelj, katerega je vse zanimalo, pisal je v zeleno svojo knjižico z ónim lepim svinčnikom, ki je bil v zlato vdélan in meni tako po všeči. Semtertja je risal ž njim tudi podobe in možjé in žené so morali prav mirno in tiho stati pred njim. Toda glasno so se smijali, ko so podobice bile izdelane in ta ali óni je dejal: „Nu, glejte nu, to sem pa jaz!“ Vendar še glasnejše je bilo veselje, kadar so vzprejeli za trud svoj svetlo dvajsetico ali šmárijino petico, in tačas je Jakob vselej mrmral: „Stare ženice in stare petice, to je kaj vredno!“ —

Naj še povem, da je Miloszu — kakor smo mladeniča po krstnem imeni klicali — najljubše bilo nam, otrokom, napravljati veselje. Zdaj nas je iznenadil s knjižico ali s podobo, zdaj s prvenci cvetlic in sadja ter, da si je v srečo štel, ko je na Dubovo mojemu bratu bil kum. Med darovi, ki mu jih je poklonil, bila je tudi sreberna svetinja z razvnetim, domovino poslavljajočim poljskim napisom.

Kaj misliš, prijazni čitatelj, ali bi bili gospodarji Jakobovi v óni dóbi potrdili ta napis? —

Ne vem, koliko časa je med nami bival pregnanec, toda tega se pretožno spominjam, da ni čakal ure, v kateri je zvestemu krdelu rodnih mu bratov dovoljeno bilo vrniti se svobodno k domačemu ognjišču.

Necega svetlega spomladánjega dné — rože so bile v najlepšem cvetu — spremili smo potrti in žalujoči svojega ljubljenca, máterinega rojaka, na pokopališče.

Do istega dné nisem znala, kaj je smrt. Nepričakovano mi je v grozoviti svoji podobi stopila pred oči, vplenila nam njega, ki nas je objemal s tako gorko udanostjo. Bolečo — prvo — rano je usekala v otroško moje srce. Dan na dan in leto na leto sem molila za pokojnika, Bogá proséč, naj mu dá od gori gledati preljubo deželo, po kateri je do smrti tako željno hrepenel. A spominjajoč se njega, bilo mi je vselej tudi misliti na svojo lepo, milo domovino, katero je on imenoval ubogo. Zakaj li? — Zakaj li je bila uboga? — — — *Korytko imenoval „v t“*

III.

Sve mi sárca neprehlini,
(Odgovorih) ako falí
Što mi najveć dušu pali:
Ljubav k muzi i domovini.

D. B. K.

Nekaj let pozneje sem v počitnihi spremila očeta na Štajersko v toplice pri Rogatci. Jedva tja dospevši se je očetu pridružil prijatelj s Hrvaškega, kateri je bil pri nas že v Ljubljani.

nico vraz Ljubezniv, prijazen mož je bil, krepke postave in srednje velikosti, mlad menda še tačas — otroci ne umó presojati starosti — in ako se meni tudi ni videl lep, bilo mi je vendar ugodno njegovo obličje, navzlic veliki temni bradi, ki je je po nekoliko zakrivala. Kar se je videlo obraza, bilo je óne lepe zamolke, enakomerne boje, katero poljubi južnega solca dihajo na zdravo lice. Nos mu je bil precéj velik, a upognen. Črni so bili lasje in črne brke. S prikupljivo prijaznostjo so se upirale duhovite ujegove oči v človeka in časih se je kar očarovalno zasvetilo v njih. Prave pesniške oči sta bili, temni in vendar tako svetli ti zvezdi! —

Življenju v toplicah poleg Rogatca, ki so stale na vrhunci imenitnosti svoje, čudila sem se na moč. To je bilo kaj za živahno mladostno glavico! Na vse jutro se je glasila muzika v lepem paviljonu z bršljinom obrastenem in mrgolelo je ljudij na asfaltovem tlaku velic drevoredov. Vse se je gnétlo k zdravilnemu studencu, kjer so brdke Štajerke v kmetski svoji opravi polnile kozárce s penéčo se kisló vodó. Sukalo se je okoli izvora največ samó to, kar je bilo zdravo. Le semtertja je v stranskih drevoredih koračil gost, kateremu se je znalo na lici, da ni iz veselja o življenji, ampak iz strahú pred smrtjo prišel pít zdravilni studenec.

V množici se je prikazala in óčitno odlikovala „zurka“ — to je bila suknja od jako fine tkaníne, obšita z ognjeno-rudečim robom in z enakimi vrvcami — nosili so jo hrvaška gospóda, moški in ženske. Turški fes in národne nošnje Jugoslovanov so se videli poleg najelegantnejših oblačil iz Dunaja in iz Pariza. Močno zastopan je bil orientalski tip in kolikokrat na dan so se krasne Židinke preoblačile in nove in dragocene toaete razstavljale na ógled!

Ob deseti uri je potihnila godba in izgubljalo se je burno življenje krog studenca, a pri obedu se je ponavljalo v različnih dvoranah. Popóldne na sprehodih je igrala novič muzika in kadar je légal mrak na prijazno dolino — ki se sicer ne more ponašati s posebno prirodno lepóto — družilo se je vse v največji in najkrasnejši

dvorani in mladi svet je čestital Terpsihori. Celó mene, najmlajšo deklico, zapazil je v kotičku mojem marsikateri plesalec in me privédel na svetlobo blestečih se lestencev.

Zvesto hranim pesem, ki jo je po jedni teh veselíc izročil očetov prijatelj „Vekoslavi“, kakor me je vedno imenoval po svojem jezici. *Prorokarica Grobali*

Evo je:

„Kad Vas vidim, lépe mile!
U tom kolu u toj slavi,
Mnëm da vidim divne Vile
Gdë igraju u dubravi.

A kad čujem rëč se levat
S ustih Vam našu zdravu,
Mnëm da čujem s raja pevati
Zbor angelah božju slavu.

Dà, o družba preljubezna!
Silno Vaše dike sjaju,
Da nijedno sarce nezna,
Jel na zemlji il u raju.“

Ako so me čarali večeri, ljubša so mi bila še jutra. Ostavili smo hrumeča sprehajališča krog studenca in po lepih, gozdnih potih hodili vedno dalje ter dospeli na vrh Janinske gore. Polagoma so slabéli glasovi muzike in se čuli kakor zamolkel jek dalnje melodije. Sladák mir je vladal okoli nas in v teh samotnih, tihih krajih so, slajše nego li je vsaka godba, znova zveneli navdušeni glasovi domoljubja na moje uhó. Znova se jih je nasrkalo mladostno srce in ob jednom je me mamil zdaj tudi divni čar — poezije! Domoljubja in pesmij prekipel je najin zvesti spremljevalec, po njem je poezija, svetla hči nebes vplivala náme s svojimi čudeši. Tresóča se in željno sem gledala na vhod v nje svetišče!

Rad se je pesnik razgovarjal tudi z menoj. Pripovedovati sem mu morala o drazem svojem učitelji in o njem, katerega je krila pre-rana mogila. V njiju spominu sem se iznebila plahote in menda sem celó vneto govorila, kajti strmëč, toda jako prijazno me je gledal sloveči mož. In prav v tacihi hipih se mu je v očesi zasvetil óni solnëni čar, ki je vse obličje izpremenil in se mu tako dobro pristojal.

„Škoda, škoda, da ni dečák!“ čula sem slučajno jednoč reči pesnika. Oča moj mu je pritrdil.

Ali so meni veljale te besede? Zvédela tega nisem nikoli. Užalila me je mogočnost, da bi bilo tako. Sáma v sebi sem dejala: „Ali mi-slite, da deklici ni dano ljubiti domovine svoje in se ji žrtvovati, kakor delate vi? Ali ni móči, da bi ona ji prepevala čast in slavo in v sladkih pesmih izrekala čustvo svoje? Ubožice, ubožice potem me, če je to, kar je najvzvišenejšega, najblažjega na svetu, dovoljeno samó možem!“

Take misli mi niso dajale več miru. Zatopljena vánje sem se odtegnila večernim zabavam in prerada sem v svoji sobi pri odprtem oknu slonela in sanjala tja v tiho noč. Molčeča sem po sedaj hodila na jutranjih sprehodih pred očetom in njegovim prijateljem, ki sta tako uglobljena bila v svoje razgovore, da tega skoraj zapazila nista.

Prosèč sem pogledavala cvetlice, ki so bile tako lepe, gozd, ki je prečudno šumel, in solnčne žarke, ki so mu zelenele veje prešinjali in natikali na dehteče práproti blesteče svoje luči. Sililo me je jih pozdravljati z lepimi, milimi, a vezanimi besedami, s takšnimi, kakršne je vedno govoril óni srečni domorodec tam v ilirski zurki. Ali solnce in gozd in cvetice mi jih niso hoteli vdihniti. Neusmiljenci! — In kakor mali vrelec, ki vedno jednoglasno prepeva svojo pésemco in še po noči, kadar vse miruje, mirovati ne more, tako tudi jaz bedeča in sanjaje nisem mislila družega, nego li na pesništva božji dar.

In — sreča rajska! Kar sem si zamán prosila od blestečega solnca, zamán od dehtečih rož in od senčne šume, to mi je milo darovala nebeška luna!

Peljali smo se nekoč iz Podčetrčka nazaj v toplíce. Prekrasen večer je bil. Vzhajala je polna luna počasi se pomikala na vrh obnebj in migljajoč jo je obkrožalo tisoč in tisoč zvezd. Zamaknena sem upirala okó na to visoko, razsvetljeno nebo in čimbolj sem gledala gori, tem globokoje sem videla vánje.

A glej, z luno vred so se prebudile doli na zemlji dolge črne sence. Čudne so bile na beli cesti podobe visocih kolés, na katerih se je premikala naša kočija, in drevesa bližnjega gozdiča s svojo senco so sezala daleč čez raván in se spotikala nad orjaškimi kolési.

Na óni stráni ceste pa je bilo vse čisto in jasno. Ostrokožni obraz Rogatske gore tam v dalji je bil ves oblit s svetlobo. Brezam tú blizu mimo nas so se svetila bela krila in čez in čez so bila obsuta s srebrom. Vsaka rôsna bilka se je napajala z „božjo lučko“ — kakor smo, bivši majhni otroci, imenovali luno — in blestele so se lepše nego li dijamanti in smaragdi in, blaženstvo, delitve svetle te milosti se je udeležilo tudi srce moje, majhen, mil žarek božje lučke je padel vánje, čustvo je našlo besede, ki so se samé po sebi vezale v gladke stihe in — prva pesem je bila zložena!

Gospoda sta mislila, da spim, ali jaz sem se z luno razgovarjala, hvalila in slavila njo, ki je ustam dala izpregovoriti, kar mi je napolnjevalo dušo. Srce mi je tolklo od sreče, kakor nikdar poprej, znala nisem, ali sem še na zemlji, ali že v nebesih. Takrat še pobleвне lučice, ki se je meni v srci zasvetila, niso temile ni najmanjše sence. Pozneje, se vé, sem se seznanila tudi z njimi.

Dvé uri trajajoča vožnja mi je minila kakor minuta. Nihče ni védel o moji sreči, še zapisati se nisem upala stihov, ali v glavi in v srci sem jih dolgo hranila in ljubkovala. Sáma luna je znala zánje, óna molčeča in varna zaupnica, ki je navajena okornega poslavíla. Saj se menda odpošílja največ poetičnih prvencev na njeno adresó.

Pri kraji sem s svojim poročilom o zlatem časi, v katerem se je detinska duša veselo, krotko in pobožno zamikala v sanje, obsezajoče zemljo in nebó.

Nihče ne bode vpraševal, kateri so bili izvoljeni duhovi, ki mi jih je najmilejša usoda privédla naproti na poti mladostnega življenja. Vsak Slovenec jih pozná in jih čestí, vsak prvega razvneto in čudeč se mu obožava. Toda jaz sáma hočem, da se na tem mestu svetlé slavna, ljubljena njih imena. Zvéni zatorej, uboga pesem, in oznanjúj s prostim glasom svojim, kar sem hotela živo popisati na tem listu in kar mi 675 bode polnílo hvaležno srce do pólsejdneja udarca!

Detinstvu milo mojemu sijale

Tri zvezde velekrasne so blestěč,

Otróka z lučjo svojo ljubkovala,

Prijazno blágoslov mu svoj delěč.

Poučujé mi prva je kazala

Neprecenljivi znanostij izvór,

Po drugi, hrepeněči sem spoznala

Za rana domoljubja sveti vzór.

A tretja s pesmimi je prebudila

Mi v srci vnetem pesmij prvi glas:

In vas bi moja duša kdaj zabila,

Preširen in Korytko, Stanko Vraz?!

Izvoljena déklica.

Iakrat, ko si se narodila,
Bogovi so navzočni bili;
V pogled se tvoj so zameknili,
Takó si nežno-ljubka bila.

Oči so tvoje poljubili
Bogovi, usta so rudeča:
„Da bodi mila tebi sreča“!
Ti rahlo na uho šepnili.

Ko so od tebe se slovili,
Božanstva sled v očesih tvojih,
Na ustnih ti poljubov svojih
Odsev so rajski zapustili!

Tinea.

Življenje.

V nebéškem slavospévu sláb akord
 To je v veseljnem stvárstvu žízen naša;
 Gorjúpega otróva pólna čása,
 V nebéškem slavospévu sláb akord.
 Zakláde nád nam pléni in raznáša
 Ropáželnéje od tatárskih ord. —
 V nebéškem slavospévu sláb akord
 To je v veseljnem stvárstvu žízen naša.

Najlépši dan človeku — zadnji dan,
 Ko nád ohóli grád se v nič podira,
 Ko trudno se okó na vék zapira:
 Najlépši dan človeku — zadnji dan!
 Ž njim kónec je trapéčega nemira,
 Življenja bój na véke je končán
 Najlépši dan človeku — zadnji dan,
 Ko nád ohóli grád se v nič podira.

Fr. Gestrin.

Odevèli roži.

Okó otóžna sólza mi rosí,
 Ko tēbe glédam, déva osaméla!
 Če v líca se ozrēm ti ovenéla,
 Okó otóžna sólza mi rosí.
 Kot dívna róža bujno si cvetéla,
 Sadú zdaj ni, a tudi cvétja ni ...
 Okó otóžna sólza mi rosí,
 Ko tēbe glédam, déva osaméla.

Čas je cvetóčim róžam sláb vrtnár,
 In malo se za zórno cvétje méni.
 V brzini preko gréd hití ognjéni,
 Čas je cvetóčim róžam sláb vrtnár.
 Če zamori jih sape díh strupéni,
 Če krasno se vsevetó — kaj njému mar?!
 Čas je cvetóčim róžam sláb vrtnár,
 In malo se za zórno cvétje méni.

Fr. Gestrin.

Iz dolzega časa zaljubljena.

Spisal Alfonz Pirec.

Na pariški salon sem naslikal dvoje slik, katerim predmet je bilo naše slovensko vaško življenje. Sujet, kakor tudi sliki samí sta jako ugajali in moje ime je kmalu zaslúlo. Naročil sem imel obilo in tudi svoje nenaročene slike sem prodajal hitro. Navzlic temu, da sem se v Parizu skoraj udomačil in da sem bil sleharni dan povabljen v soarejo k ti ali óni imenitni rodbini, odločil sem se vendar predlansko pomlad zapustiti francosko stolico za nekaj časa. Tako dolgo že nisem videl drage svoje matere in rodne svoje hišice v mali zakotni vasi na Kranjskem!

Ne morem vam popisati veselja matere svoje, ko me je objemala! Začetkom me celó poznala ni. Kar strmé me je gledala, a zdajci se ji zaískré očí, zaihtela je, objela me in poljubovala.

Kako zadovoljno življenje sem imel na domačem svojem dômu! V mali podstrešni sobici sem ustanovil svoj atelijé. S kakim veseljem sem slikal! Delo mi je šlo izpod rok, da sem se čúdil samemu sebi.

Časih zopet sem po vse dni s svojim slikarskim orodjem, katero mi je nosil vaški fantič, lazil po bližnjih holmih in gorah.

Neko popoldne sem prišel na nevisok holm. Raz njega se je videlo v dolinico. Pod vznožjem gore je stala koča. Na pragu je sedel star ded in se igral s plavolasim deklíčem. Pri vodnjáku pa je stala mati in z veselim očesom gledala, kako se zabavata ded in vnučica.

Ugajal mi je ta motiv. Razpostavim tedaj svoje potrebno orodje in začnem slikati. Fantič moj, Janezek, légel je v senco in zaspal. Ne da bi me kdo motil, slikal sem že kake dve uri. Skica moja je bila blezu gotova. Ves zadovoljen sam s seboj hočem ravno vzbuditi fanta, naj bi pomagal premkniti stojálo, da dokončam še zadnje poteze.

„Izvrstno, gospod!“ zaslišim za seboj blagozvočen glasek.

Ozrem se in za seboj vidim krasno gospodično zlatoplavih lās v svetli obleki. Veselo se mi smeje ter mi ploska. Začetkom se mi je zdelo, da se mi sanja in skoraj le mehanično jo pozdra vim s klobukom in rečem:

„Hvala lepa za Vaše priznanje, lepa gorska Vila!“

„Oprostite, da sem Vas motila. Gledala sem Vas že četrťinko ure, a Vi me niste opazili, tako ste bili uglobljeni v slikanje.“

„Kdo bi si pa tudi mogel misliti, da v tem gozdu prebivajo gorske Vile! Jaz kar verjeti ne morem svojim očem. Ne vém, ali ste res zemeljsko bitje, ali nebeška prikazen?“

„Jaz sem iz grada, baronica Gairauska. Od predvčeraj stanujemo tù, namreč papa, mama in jaz. Ker ima celó moja drugarica dopust in je ostala v mestu, šla sem si danes sáma ogledat okolico. Jaz sem popolnoma navadno človeško bitje. A Vi ste gotovo kak popotni slikar?“

„Tudi jaz sem tukaj domá! Moje ime je Stanko Vrnè, slikar iz Pariza in sedaj tukaj na počitnicah pri materi svoji tù doli v vasi.“

„Vi ste slavni slikar Stanislav Vrnè?“

„Sem, baronesa, tako je moje ime.“

„Pa jaz Vas motim. Vi ste menda hoteli še nekaj dovršiti?“

„Ne, končal sem za danes. A famulus moj tam-le spi in še celó najina glasna govorica ga ni prebudila. Hočem le še nekaj potez narediti in rad bi imel, da mi prestavi stojálo.“

„Dovolite meni biti Vam famulus,“ in hotela mi je pomagati.

„Hvala, hvala! Ni treba, gospodična baronica. Saj pravo za pravo sam lahko vse naredim.“

A ni se dala pregovoriti. Sésti sem moral potem in še to dovršiti, kar sem hotel.

Vzbudil sem potem Janezka in mu uredil svoje orodje, da je nese na moj dom. Jaz pa sem spremil lepo svojo znanko proti grádu. Na potu mi je povedala, da ji je umrla nedavno bábica in da sta se tedaj mama in papa odločila poletje prebiti na zapuščenem svojem posestvu v Bistri. Povedala mi je, da ji zelo ugaja kraj, samó dolčas ji je. Živela je od prve svoje mladosti na Dunaji in po leti kje v kaki imenitni kopeli in dasiravno je danes šele tretji dan tukaj, vendar ne vé, kako bo prebila dolga dva meseca.

Ravno sva stopila z gozdne poti na cesto, kar nama prijah na sproti njen oče, baron Gairau.

„Nu, Klara, kje pa si bila? Pol ure sem čakal náte, a napósled odjahal sam.“

Hčerka se opraviči ter predstavi mene.

„Gospod Vrnè, velika mi je radost Vas poznati. Bil sem lani jeden teden v Parizu po opravkih svojih in hotel sem Vas, slavnega rojaka svojega, obiskati, ali ravno takrat ste bili nekaj bolní, kakor se mi je reklo.“

Z veseljem mi je stiskal roko in povabil me, naj ga spremim v grad, da me predstavi tudi soprogi svoji.

„Tukaj na kmetih ni treba delati nobenih ceremonij. Le pojdite z menoj,“ reče mi, ko mu jaz ugovarjam, da pač sedaj-le ni pripraven čas za prvi pohod.

Videlo se je res vsem, kako so me bili veseli. Navajeni vélikomestnega življenja, dolgočasili so se tukaj samí brez vsake družbe na kmetih. Gospá baronica je hotela preživeti poletje kje v samoti, ne da bi koga znancev vabili k sebi. Tudi gospodu baronu je ugajala ta ideja. In še celó živahna, semtertja tudi nekaj melanholično razpoložena baronica Klara je bila vsa vneta za ta projekt. Zdaj pa je bilo že baronu in baronici žal, da so se zakopali v ta odljudni kraj in, kakor smo slišali, tudi baronici Klari.

Pozno na večer sem se vračal iz grada domóv. Da so me povabili, naj jih pridem gotovo kmalu obiskat, ni mi treba praviti.

Nekaj dnij pozneje me vpraša baron, če hočem slikati njih portréte. Z veseljem sem prevzel to naročilo. Pisal sem v mesto po vse potrebščine za táko véliko delo in se potem naselil v grádu.

Z baronico sva bila skoraj po ves dan skupaj. Ali sva jahala, ali peš hodila na sprehod, ali pa smo sedeli vsi družno v salonu in pravil sem o Parizi in o svojem potovanji po Italiji.

Dasiravno sem dosti občeval z damami, naredila je vendar krasna Klara takoj prvi dan poseben vtisk náme. Večkrat se mi je zdelo, da

ne morem na nič drugega misliti, kakor le na njo. Ona je občevala sicer tudi rada z menoj, ali da bi kaj posebnega čutila za mene, ni se mi zdelo. Brezupno ljubezen sem nosil v srci. Zjutraj zgodaj sem vstajal vsak dan in hodil obiskavat ljubo mater svojo. Večkrat sem slonel sam v véliki izbi za mizo in zamišljeno zrl pred sé.

„Varuj se, Stanko moj, da se ne zaljubiš v grajsko gospodično!“ posvari me jedenkrat mati. „Taki ljudje imajo sicer lep obraz, prijazno govoré, a srca nimajo.“

Čudil sem se máterinim besedam, da je ugenila, kaj se godi v srci mojem.

Šel sem zopet v podstrešni svoj atelijé in začel slikati podobo, katere je bila polna duša moja.

Nad mesec dnij sem nosil že to življenje, kmalu mi je kaka beseda Klarina dala up, kmalu se mi je pa zopet zdelo, da se motim. Visel sem med upom in strahom.

Nekega večera smo sedeli vsi skupaj na verandi ter se pogovarjali.

„Kam pa hodite Vi vsako jutro, gospod Vrné?“ vpraša me baronica Klara.

„Na sprehod ali tudi k svoji materi domóv“, odgovorim ji odkritosrčno, čudeč se, čemu me vprašuje.

„Hotela sem Vas prositi, da bi jutri zjutraj jahali z menoj. Po dnevi je tako vroče.“

Obljubil sem ji, da jo spremim z velikim veseljem. Rekel sem, da je drugi dan nedelja in da tako matere ni domá. —

Jahala sva v mladi dan. Prijetna sapa nama je pihljala nasproti, visoko nad nama so žvrgoléli skorjanci in prijazno so naju pozdravljali vaščanje, ki so hiteli v cerkev.

Zavila sva z vélike ceste v stran. Bila sva samá in jahala počasi.

„Ali kaj zeló ljubite mater svojo?“ vpraša me Klara.

„Dá, baronica, kolikor more sin ljubiti mater svojo!“ zatrjujem ji jaz.

„Kaj bi Vi, gospod Vrné, mogli še koga bolj ljubiti, kakor njo?“ vpraša me dalje.

„Gotovo, baronica!“

„Vi najbrž mislite: svojo nevesto. Jaz ne vérujem, da bi se Vi, gospodje, res kdaj tako zaljubili, kakor se mé ženske. Moj bratranec Alfred mi zatrjuje vedno, da me ljubi, ali jaz mu ne verjamem. Jaz sem mu na primer le iz nagajivosti prepovedala, da ne sme priti k nam na kmete, toda ko bi me le količkaj ljubil, mislil bi si gotovo lahko, da mi mora tù sámí biti dolčas.“

„Saj ste mi vendar včeraj zatrjevali, da Vam zdaj ni dolgčas,“ rečem ji jaz.

„Nu, saj mi res ni, kar ste Vi pri nas, in zdaj mi je celó všeč, da ni bratranca mojega.“

„Kako sem Vam hvaležen, baronica, da Vam jaz s svojimi slabimi močmi celó nadomestujem Vašega bratranca,“ odgovorim ji jaz nagajivo.

„Ne, gospod, jaz Vas nisem hotela žaliti. V resnici si ne želim nobene druge družine,“ reče mi ona in mi podá kakor v spravo roko.

Jaz jo pritisnem na ustni. Radovoljno mi prepustí roko in se zarudi. Ves strah mi mine in začnem ji govoriti, kako jo ljubim in obožavam od prvega trenutka, kar sem jo zagledal.

Slučajno sva prijahala na ravno tisti kraj, kjer sva se prvič videla. Ustaviva svoja konja, jaz ji pomagam raz sédlo in dolgo sva se držala objeta in pozabila na vse okoli.

Kako srečen sem bil odslej! V jasni ljubezni je minéval čas.

Jeseni smo se preselili na Dunaj. Dovršil sem svoje slike in na ondotni razstavi sam prejel zánje obilo slave.

S Klaro sva se zmenila, da pojdem jaz zdaj v Pariz, drugo pomlad pa pride ona s svojimi roditelji tja. Do takrat sem upal dobiti profesorsko mesto na kaki slikarski akademiji in potem sem jo hotel snubiti pri njenih roditeljih.

Vesel sem odšel v Pariz. Po zimi sva si dopisovala pridno; proti pomladi, ko sem jo vprašal, kdaj pride v Pariz, nisem dobil nič na to nič na dve poznejši svoji pismi nobenega odgovora.

Roditeljem sem se bal pisati, zato se odpravim sam na Dunaj, v stráhu, je li ljubica moja zbolela, ali kaj?

Star znanec sem šel v hišo baronovo takoj po svojem priходу.

Baron me je vsprejel z velikim veseljem, povabil me je celó še za tisti večer, rekoč, da priredi danes svojim intimnim znancem in prijateljem *soirée dansante*. Povprašal sem še, kako se ima gospá soproga in baronica Klara ter odšel, ne da bi kaj zvédel o Klari, zakaj je tako čudno umolknila. Vprašal sem znanca. „Z bratrančcem je največ skupaj,“ povedali so mi, „toda na kaj resnega ni misliti.“

Grofa Alfreda, mislil sem si, njega se pa ne bojim. Bil je dolg kavalerijski lajtnant nelepe postave in še menj lepega obraza, dolgočasen in neumen. Kolikokrat nama je bila s Klaro njegova suhokraka podoba à la Don Quixote predmet marsikateremu dovtipu.

Da sem bil zvečer med prvimi gosti, ni se čuditi. Vsprejel me je gospod baron. Peljal me je takoj k soprogi in hčerki svoji.

„Pozabil sem Vama še opóludne povedati, kako ljubega gosta sem tudi povabil k današnjemu večeru,“ reče jima in hitro odide vsprejemati nove goste.

Poklonim se obema in ker je godba ravno zagódlá prvi valček, prosim Klaro za ples.

„V kakih skrbih sem bil, Klara, ker mi nisi nič pisala. Bal sem se, da si bolna.“

„Ne, jaz sem popolnoma zdrava,“ pravi mi, koketno se smeje in malomarno me opazuje.

„Ali me ne ljubiš več?“ vprašam jo zavzet.

„Jaz sem nevesta svojega bratranca Alfreda. Jaz in Vi sva se drug v družega zaljubila le iz dolzega časa.“

„Hvala lepa, baronica,“ dejal sem, ker sem ravno dokončal turo. Zdelo se mi je, da me je ošinila strela.

Nasproti nama pride njen bratranec, njen ženin.

„Klara, ne zameri mi, da sem tako pozen!“ opravičuje se on.

„Monsieur Vrné iz Pariza je tù,“ odgovorí mu ona in pokaže náme. On me prej ni hotel zapaziti.

Govorila sva navadne fraze. Meni se je vrtelo v glavi. Predstavil mi je svojo sestrično — nevesto.

„He, famozna nevesta, he?“ zasmeje se neumno proti meni, že plešóč.

Zemljepisne črtice.

Piše Evgen Lah.

V. Kranj.

Skupina, ki jo mislim pod tem imenom natančneje opisati, ima z radovljiško še veliko več podobnosti kot tržiška. Tudi pri nji je severovzhodna, severna, severozahodna (le z malo izjemo, kjer je ravnina onstran Naklega odprta), zahodna in deloma tudi jugozahodna periferija gorovita, oziroma hribovita. S tržiško skupino ima to enakost, da je tudi tu meja proti jugovzhodu in vzhodu ali popolnoma ali pa vsaj deloma odprta. Kot pri radovljiškem in tržiškem svetu, je tudi pri kranjskem severna in severovzhodna stran najvišja, južnovzhodna pa najnižja.

Vkljub ti enakosti opaziti je vendar velike razločke že na prvi pogled. Glavni razloček v fizijonomiji obstaja v tem, da nastopa

tu gorovje, oziroma hribovje skoro brez izjeme le v jedni sami vrsti, bodisi že, kar opazujemo na severu, v prvotni glavni črti, bodisi, kar vidimo na zahodu, v sekundarnem predgorji. Da bi jedna stran pri pogledu iz ravnine strinjala v sebi več vrst in z več različnimi vrstami tudi različne višine in različno vegetacijo, kar n. pr. opazujemo, če se ozremo iz Radovljice proti severozahodu, severovzhodu in vzhodu, tega tu ni. Mnogovrstnost tedaj ni usredotočena v manjših skupinah jedne in iste strani, zato je pa na različnih straneh tem večja, ker se višine, po zunanji obliki in kakovosti toli nasprotno, ravnine neposredno dotikajo. Zraven nebotičnih, divje razoranih, popolnoma golih višin, dobivaš sicer še vedno visoke, vendar že do vrha porastene špičaste gore, zraven teh zopet že veliko nižje rebraste vrhove z bujno vegetacijo; nadalje popolnoma nizke hribe kopičaste oblike in valovitega površja; sredi vsega tega različnega vrhovja pa se razprostira velika kranjska ravnina kot največja, severozahodna tretjina velike gorenjske ravnine.

Navpična razpetost, koja Planine sploh tako odlikuje pred drugimi gorstvi, koja ni v nič manjši meri lastna kranjskim Planinam posebej, vsled koje se nam iz globokih dolin, udrtin, razpoklin in zaréz prikazujejo po 2000 in še več metrov višji goli orjaki, nahaja se, kakor pri že popisanih skupinah, tako tudi pri kranjski. Kar so Mojstrici, oziroma Krmi, Triglav, Cmir in Rjovina; kar so Završnici, Bělščica, Stol, Srednji Vrh in Bégunjščica, kar so bohinjski razpoklini Triglav in njega veličastni sosedje, kar je bistriški dolini Košuta, to sta kokriški soteski Kočna in Grintovec, to kranjski ravnini Storžič in Zaplota.

Ves kranjski svet se dá določno deliti po precej globokih strugah Save in Kokre v tri po velikosti površja ne ravno posebno različne dele: v največji vzhodni, srednji severni in najmanjši jugozahodni del. Meja med prvim in drugim je Kokra, meja med zadnjim in prvim Sava. Prvega imenujmo po vasi Cerklje cerkljanski, drugega po Pred-dvoru preddvorski in zadnjega po Stražišči stražiški. Pri Kranji, osredji vsega opisovanega sveta, dotikajo se ti trije deli med sabo. Prvi je na severu gorovit, na sredi planotast, na jugu raven; drugi je na severu gorovit, na sredi hribovit, na jugu raven; tretji na severu hribovit, na jugu raven.

Pričnimo s preddvorsko tretjino. Njen goroviti severni del je v svoji zahodni polovici že pri Tržiči opisana južna mejna črta tržiške kotline, ki smo jo nazivali Kriško Goro. Precej na sredi nahajamo že tudi opisani Storžič. Od Storžiča, oziroma od globoko urezanega sedla na desni se vije glavna črta še vedno v kake pol ure dolgem, precej

ostrem grebenu v jedni sami vrsti. Tu se pa cepi v dve precej nejednaki vrsti: v krajšo severno, ki je ob jednom mejna črta med Koroško in Kranjsko, in v daljšo južno, ki pripada vsa Kranjski. Omenjena severna ima značaj navadnega gorovja ter se vije začetkoma proti severu, pozneje pa v vzhodnem pravci čez 1300--1500 m visoke vrhove in primeroma nizka sedla, in neha po dobro uro dolgem teku tesno ob Kokri. Drugačna je z južno črto. Krog dveh ur dolga se v jugovzhodu dotika kokerske soteske. Tu pa tam se nagiba k malemu planotju, s katerega pošilja proti jugozahodu in severovzhodu kratke stranske veje, katere se zopet dele v več malih vejic. Jedna teh stranskih vej je že zgoraj omenjena, s severno glavno črto vzporedna veja. Ves ta oddelek, akoravno višji kot severni, ima vendar gledé zunanje oblike na sebi le značaj predgorja. V jedni južnih stranskih vej nahajamo mimo Storžiča najvišji vrh vse opisovane skupine, to je do 1650 m visoko sezajočo Zaploto ali Mali Grintovec. Tudi glavna črta ima vrhove, ki so sicer precej nižji kot imenovana Zaplota, na drugi strani pa zopet višji kot že opisovani Kozji Vrh, Starec in Medvednjak; omenljiva sta posebno Javerkov vrh in Bolšek.

Prečni grebeni, ki se spuščajo v večjih vzporednih črtah od Kriške Gore, Storžiča, Malega Grintovca itd., prehajajo dalje na jugu v prijazne brdovite holme, kateri polnijo ves prostor med ravnino in gorovjem, deloma do ceste, ki pelje iz Naklega v Predoslje, deloma do Blatnika, ki se od južnega Storžičevega pobočja prišedši izliva pri Mlaki v Kokrico. Najmogočnejši je ta oddelek na zahodu, kjer se končuje s že zgoraj imenovanim Udanim borštom.

V jugu teh holmov se razprostira srednje do 400 m visoka ravnina med cesto iz Naklega v Kranj in med spodnjo Kokro v podobi trikota. Kjer jo v najjužnejšem, ob jednom najnižjem delu oklepata v podobi poluotoka Sava in Kokra, tam leži mesto Kranj. Omeniti bi bilo še med spodnjo Bistrico, Savo in glavno cesto ležeče do ure dolge, in posrednje slabe četrte ure široke, večinoma gozdnate planotice, Dobrave imenovane, s precej strmimi, primeroma visocimi robovi na jugozahodu proti Savi, z neznatnimi in zložnimi proti severovzhodu. Na jugovzhodu preide polagoma v ravnino samo. Nji nasproti, onstran Bistrice, leži že k tržiškemu svetu pripadajoča Dobravica.

V orografičnem obziru gotovo najodličnejša, ker najmnogovrstnejša, je druga, to je cerkljanska tretjina, v jugovzhodu in vzhodu prej opisane, med Kokro in Savo. Severno gorovje se začanja takoj ob kokerskem prelazu na levem bregu Kokre ter se vije v uro dolgi črti od zahoda proti vzhodu ves čas kot meja med Koroško in Kranjsko.

Do glavnega vrha, do Grintovca, ki je „triplex confinium“ med Kranjem, Kamnikom in Železno Kapljo, pripada kranjskemu gorovju. Po zunanji obliki spominja omenjena črta živo na Triglavovo gromadje. Greben je namreč ravno tako oster, površje ravno tako razorano, divje in popolnoma golo, vrhovi večinoma ravno tako špičasti, sedla primeroma ravno tako globoka, skupina ravno tako nagromađena. Kakor Karavanke sploh so tudi ti velikani od južne strani vkljub svojemu visokogorskemu značaju zelo pristopni, njih severna pobočja pa so zelo strma, nevarna in sploh nepristopna. Posebno zanimljivi so gledé svoje višine. Ob kokerskem prelazu komaj nekoliko nad 1300 m visoki, vspenjajo se po kratkem prestanku v Kočni do več kot 2400 m, malo pozneje pa v Grintovci celo do 2558 m, ter ne zaostajajo skoro nič za najvišjimi juliškimi vrhovi. Akoravno že tako daleč na vzhodu in sploh že skrajnemu jugovzhodnemu delu planinskega gorstva pripadajoči, so vendar najvišje evropsko gorstvo svojega poldnevnika, ker presežajo tudi najvišja gorstva, ki imajo večjo ali pa jednako oddaljenost od otoka Ferro, za 100—200 m srednje višine. Pred juliškimi planinami imajo pa še to prednost, da imajo vkljub veliki višini primeroma dosti, sploh pa več in višje sezajoče vode. Suhe peščene grape, katerih imajo one v obilici, so tu le redka prikazen. Sedla, večinoma ostro vrezana, sezajo do 1700 m navzdol. Tudi južna predgorja sezajo veliko višje, kot pri prej opisanih skupinah. Od Grintovca se namreč loči proti jugu skoro uro dolgo rebro, ki obdrži še vedno po zunanji obliki in po višini značaj visocega gorovja, ker seza s svojimi ostrimi in golimi rebri še vedno nad 2000 m. To je vrh, znan pod imenom Greben. V jugu Grebena nahajamo dve visoki udrtni s precej strmim obrobim gorovjem, ki se na sredi zožujeta; zoveta se Dolge Njive in sezata na jugu do 1900 m visocega Krvavca. Na te udrtni se naslanja na jugu kot nekako predgorje do vrha porastena, srednje še vedno do 1500 m visoka, precej prostorna planota, katero deli Brnski potok v dve precej jednaki polovici: v severozahodno z Možganci, ki se na severni strani tesno oklepa Kokre, in v jugovzhodno s Šentjursko Goro, ki se tudi neposredno dotika ravnine same. Mejni robovi padajo precej hitro in primeroma strmo v ravnino. Ravnina je v tem oddelku že veliko prostornejša, kot v prejšnjem. Njena največja dolgost od severa proti jugu, od Preddvora do Smlednika, znaša nad 15 kilometrov, njena največja širokost, od Kranja do Šmartna pri Cerkljah, tudi še vedno 12 kilometrov. Ta del kranjske ravnine je največji, ker obseza sam polovico. Ravnina sama nam podaja jako živahno lice; na nji menjuje najraznovrstnejše rodovitno polje s tolstimi pašami, veliki travniki z gostimi

gozdíči. Ob periferiji jo krog in krog obdajajo prijazne in bogate vasi. Niža se v dveh črtah: namreč vzporedno s tekom Save, to je od severozahoda proti jugovzhodu, in meridijonalno na glavno črto Karavank, to je od severa proti jugu. Največji razloček v višini, med severnim Preddvorom in južnim Smlednikom, znaša 140 m; prvi ima 474 m, drugi 334 m. Največji razloček med zahodom in vzhodom pa komaj 40 m.

Preostaja še popis tretjega, na desnem bregu Save ležečega, najmanjšega in ob jednem najmenj važnega oddelka. Delimo ga lahko v dve vidno razločni, po velikosti precej jednaki polovici: v hribovito severnozahodno in v ravno južnovzhodno. Severno hribovje pripada zadnjim jugovzhodnim odrastkom velike Jeloviške planote. Značaj planot obdrži le deloma ter se kot radovljiško predgorje na desnem bregu Save spušča v ozkih stopnjevinah k Savinemu obrežju. Dalje na jugu izgine pa planotje popolnoma ter preide v nizko, posrednje do 800 m visoko hribovje, ki se vije med Soro in Savo, v glavni črti od zahoda proti vzhodu; skrajni vzhodni steber te vrste je 648 m visoka Šmarjetina Gora, katera seza v neposredno obližje Save; njen levi sosed v zaznamenovani črti je 842 m visoki Št. Jošt. Od glavne črte se spuščajo v meridijonalnem pravci deloma proti severu, večinoma pa proti jugu, prav kratke, tudi gledé višine celo nepomenljive, ravnino komaj za 100 m nadkriljujoče veje, in se polagoma poizgubljavajo v ravnini sami.

V jugu pisanega hribovja se razprostira med loškim hribovjem in med Savo v podobi elipse ona ravnina, ki jo v zvezi s sosedno loško zovemo sorško polje. Po zunanji obliki precej podobna onstran Save ležeči, znaša v svoji največji dolgosti, od Stražišča do Medvod, 13 kilometrov, v svoji največji širokosti, od Jame do Srednjega Bitinja, pa 6 kilometrov. Tudi tu se ravnina niža od severozahoda proti jugovzhodu, le ne tako močno, ker znaša razloček med severnim Stražiščem in južno teraso nad Medvodami komaj nekoliko nad 50 m.

V geologičnem obziru je severna polovica kranjskega sveta veliko zanimljivejša, ker mnogovrstnejša, kot južna. V severni dobivamo sklade skoro vseh tvorb, v južni le one novejših. Najstarejši skladi, obstoječi iz škrlca, peščenca ali pa tudi iz kepastega diorita, nahajajo se na vzhodu Storžiča, v jugu Jezerskega Vrha. Vapnenec, večinoma dolo-mitast, dobiva se v mogočnih skladih iz starejših dôb ob južnem Storžiči in na jugozahodu Krvavca. Triasni skladi z zelenim porfirrom spremljajo srednjo Kokro v dolgosti 2 kilometrov. Spodnja trias, odlična zaradi mnogih okamenin in rud, sestavlja s časih do 406 m vi-

socimi skladi kranjsko hribovje nad ravnino. Zgorenja trias, z nikakimi manjšimi skladi nad sabo, dobiva se posebno dobro razvita v zahodnem hribovju ter sestavlja tu do 900 m visoke hribe. Najviše sezajo, kakor povsod v planinskem svetu, tudi tu vapneni skladi jurasne tvorbe, koji sestavljajo večinoma vse vrhove zgoraj opisanih orjakov. Tudi kredasti gruhec se dobiva sem pa tja, koji polni nepravilno razstresene kotline. Tercijarni skladi, bodisi starejši, bodisi novejši sestavljajo vse terase in griče v jugozahodu Save, v jugu in severu ravnine, ob južnem vznožji Storžiča, Zaplote in Krvavca. Diluvij in alluvij sta navezana strogo le na ravnino, oziroma na strugo Save ter izgineta povsod v stranskih grapah, če so še tako nizke.

Glavna, če tudi ne najdaljša reka kranjskega ozemlja, je Sava, ki deli kranjski svet v dve zelo nejednaki polovici: v veliko večjo severovzhodno in znatno manjšo jugozahodno. Na kranjskem svetu dobiva Sava že značaj večje reke; struga je primeroma že zelo široka in globoka, tek počasnejši, pad neznatnejši. Od Podnarta do Medvod, to je v dolgosti 23 kilometrov, pade samo za 52 m. Ravan ob nji je v severni polovici do Drulovke precej široka, četudi, izvemši pri Kranji, zapuščena. V južni polovici pa teče v do 10 kilometrov dolgi, precej visoki, skalnati ožini. Njen najvažnejši dotok na kranjskem svetu je Kokra, ki deli večjo severovzhodno polovico na levem bregu Save v dva precej jednaka dela: v severozahodni in jugovzhodni, oziroma vzhodni del. Iz Koroškega prišedša pretaka se od kokerskega prehoda do Kranja, kjer se izliva v Savo, v dolgosti več kot 25 kilometrov, po kranjskem svetu. V svoji zgorenji polovici do Preddvora teče po ozki kokerski soteski med tesno obdajajočim jo hribovjem na desni in gorovjem na levi, od Preddvora do Kranja pa ureže v ravnino globoko strugo ter teče jednako Savi od Drulovke do Medvod, v skoro jednako dolgi skalnati ožini. Pravec izpremeni v svojem teku znatno dvakrat. Do vasi Kokra teče precej od severa proti jugu; od Kokre do Preddvora meridionalno na prvi tek od vzhoda proti zahodu; od Preddvora do Visocega jednako prvotnemu teku; od Visocega do Kranja pa proti jugozahodu. Vsled tega nepravilnega teka napravlja pri Kokri in Preddvoru dve ostri koleni. Ker v vsem svojem teku ne izgubi značaja gorskega potoka, sta temu primerna tudi precej velik pad in hiter tek. Dotokov sprejema veliko več, kot Sava sama, ker ji prihajajo vse vode iz južnih pobočij Storžičeve in Grintovčeve skupine. Mnogobrojnejši in tudi večji so dotoki na desnem, kot na levem bregu. Iz pobočja Kriške Gore ji prihaja do 15 kilometrov dolga Kokrica, ki se izliva vanjo pri Rupih nad Kranjem. Njen najvažnejši dotok je mimo mnogobrojnih studencev in potočkov

od Storžiča prišedši Blatnik, ki se vanjo izliva pri Mlaki. Na levem bregu nima Kokra razven neznatnih gorskih studencev zgornjega teka, ki ji dohajajo iz divjih grap Grintovčeve skupine, nobenih večjih dotokov.

Na desnem bregu ne vsprejema Sava nobenega pomenljivejšega dotoka mimo Besnice, katera se pa tudi po komaj jednournem teku izliva kot ponižen potoček pri Rakovci vanjo.

Na kranjskem svetu imajo na zahodu in vzhodu tudi še drugi, pozneje precej veliki potoki svoje vrelece, koji pa, zapustivši kranjski svet po prav kratkem zgorenjem teku in pripadajoči prirečju Sore, oziroma kamniške Bistrice, nimajo za kranjsko okolico nikake važnosti.

Podnebje kranjske okolice se sme zvati še precej ugodno, veliko ugodnejše nego tržiško. Če že hočemo na Kranjskem gledé letne temperature razločevati dva pasova: ostrejši severni in milejši južni, približuje se Kranj s svojimi 9.3°C srednje letne temperature sredini severnega pasa. Kraji ob severni periferiji, to je ob vznožji Planin, ne poznajo velicij ekstremov, med tem ko se nagiba središče in južni del ravnine k vročim poletjem in ostrim zimam. Tudi glede števila deževnih dnij in gledé množice palega dežja je kranjska okolica dosti na boljšem mimo tržiške, dolinske in bohinjske, precej jednaka pa z radovljiško. Sploh se pa drži deževje močnejše in bolj pogostokrat severnega gorovja, kot pa južne ravnine. Močni vetrovi so le redka prikazen, ker visoko gorovje krog in krog ne daje ostrejšim vetrovom prilike svoje moči razkazavati. Kakor pri večini kranjskih krajev, prevladuje tudi tu od morske strani prišedši, mokri in gorki jugozahod.

Opisani svet šteje 22.192 prebivalcev, kateri so naseljeni po 115 krajih v 4215 hišah. Na vsak kraj pride tedaj po 193 ljudi in skoro 37 hiš. Po več kot 50 hiš ima neprimeroma veliko število, namreč 25 krajev, in sicer: Kranj 354, Št. Jurij 189, Stražišče 134, Zgorenji Brniki 91, Cerklje 82, Trboje 77, Spodnji Brniki 75, Predoslje 70, Zgorenje Bitinje 69, Zgorenja Besnica 67, Strahinj 67, Srednje Bitinje 67, Voglje 67, Hrašče 65, Primskovo 63, Veliko Naklo 61, Voklo 60, Smlednik 58, Olševik 58, Visoko 56, Podreče 56, Kokrica 53, Mavčiče 51, Kokra 50. — Tudi število krajev z več kot 300 prebivalci je jako veliko. Štejemo jih 19 in sicer: Kranj 2313, Stražišče 921, Št. Jurij 749, Zgorenji Brniki 513, Kokra 467, Cerklje 456, Zgorenje Bitinje 424, Predoslje 419, Srednje Bitinje 375, Voglje 357, Spodnji Brniki 354, Primskovo 344, Olševik 333, Trboje 323, Visoko 321, Voklo 321, Hrašče 319, Veliko Naklo 303, Zgorenja Besnica 301.

V političnem, sodnem in davčnem obziru ima kranjska okolica svojo skupino; sedež omenjenim oblastvom je glavno mesto Kranj.

V cerkvenem obziru razpada kranjska okolica v 1 dekanijo, namreč Kranj, kateri je podrejenih razven že pri Tržiči omenjenih, še 14 kranjskih župnij, namreč: Cerklje, Št. Jurij, Šmartno, Smlednik, Predvor, Predoslje, Naklo, Velesalo, Mavčiče, Trstenik, Goriče, Kokra, Šentjurska Gora in Zapoge; ter 3 lokalne kaplanije, namreč: Besnica, Trboje in Št. Jošt. Omenjenim faram pripada razven tega še 56 različnih podružnic.

Za pouk skrbi razven četverorazrednice v Kranji več dvo- in jednorazrednic v okolici.

Razven kmetijstva, s katerim se peča velika večina prebivalstva kranjske okolice, sta važni stroki za prebivalce tudi trgovina in obrtnija, kateri dajeta par tisoč prebivalcem obilnega zaslužka. Kranjska okolica šteje krog 200 trgovin in skoro 500 obrtov. Velike lokalne važnosti je za Stražišče sitarski hišni obrt; skromen zaslužek daje tudi tkalski hišni obrt prebivalcem besniške okolice in vaščanom ob spodnji Savi. Kranjska okolica šteje nad 160 krčmarjev, čez 70 mlinarjev, čez 40 kramarjev, krog 30 kovačev in po ravno toliko branjevcev in žagarjev.

Kranj z okolico ima 12 občin, namreč: Cerklje s 3269 prebivalci, Št. Jurij s 3101, Predvor z 2739, Predoslje z 2353, Kranj z 2313, Stražišče z 2165, Naklo s 1811, Smlednik s 1751, Mavčiče s 1320, Št. Jošt s 784, Voglje s 678, Hrašče s 492 ljudmi. Na vsako županijo pride po 1849 prebivalcev, po 10 krajev in 351 hiš.

Listek.

Novo društvo? Učitelji slovenski so zadnje čase začeli ugibati, kako bi mladini naši preskrbeli kaj več primerne berila. Toda jedini v nameri svoji so nejedini v tem, kakih sredstev bi se jim bilo posluževati, da bi dosegli lepi svoj namen. Izprožila se je bila misel, naj „Slovensko učiteljsko društvo“ prevzame važno to nalogo ter za mladino slovensko izdava primerne leposlovne knjige. Drugi so bili pa te misli, da ta posel pripada bolj „Narodni šoli.“ In oglasila se je spet tretja stranka, ki je predlagala na zadnjem obnem zboru „Slovenskega učiteljskega društva,“ naj se osnuje posebno, novo društvo, ki bi izdávalo knjižnico, namenjeno šolski mladini slovenski in izvolil se je tudi odbor desetih gospodov, da ukrenejo vse, kar je treba o ti stvari. Ker je stvar literarnega pomena, bodi nam oproščeno, da tudi mi rečemo svojo. Odločno smo zoper to, da bi se osnovalo novo društvo v ta namen, da bi izdávalo knjižnico, namenjeno mladini slovenski. Kaj še nimate dovolj literarnih in učiteljskih društev? Kaj „Narodna šola“, kaj „Pedagogijsko društvo“, kaj „Slovensko učiteljsko društvo“

res ne morejo zmagovati vsega ogromnega duševnega dela, s katerim jih preobkłada pridnost in produktivnost slovenskega učiteljstva? Kaj res ne utegnejo na dan z obilnimi rokopisi, katere jim dajo na razpolaganje pisatelji učiteljskega stanu? Kaj pak še! Že zdaj na vse strani razpršene delavne moči učiteljstva našega bi se bolj razcepile potem, ko bi že zdaj obstoječa učiteljska in literarna društva pomnožili še z jednim. Že zdaj, ko vidimo, da isti učitelji leta in leta sedé v odborih raznih društev, ki imajo do malega iste namene, zdi se nam, kakor bi bila ta razna društva na svetu ne zaradi prave notranje potrebe, ampak zategadelj, da je na razpolaganje več predsedniških mest. Čemu tedaj še jednega novega društva? Prva navdušenost bi se kmalu ohladila, in potem bi društvo živetarilo, kakor vidimo živetariti dozdanja naša društva, učiteljska in neučiteljska, živetariti zategadelj, ker jih je preveč. Vse to, kar storé dobrega zdaj razna šolska in učiteljska društva, dalo bi se usredotočiti v dozdanjem učiteljskem društvu, ki bi moglo potem s podvojenimi, potrjenimi močmi izdatneje in vspešneje delati na vse strani. „Viribus unitis!“ bi moralo biti gaslo slovenskega učiteljstva, ki naj bi vse duševno delovanje svoje združilo v jednem krepkem in močnem učiteljskem društvu. To društvo bi lahko izdavalo knjižnico slovenski mladini, na svetlo dajalo velik učiteljski list in zastopalo v javnem življenju mnogovrstne interese učiteljskega stanu. Ne cepite tedaj svojih močij, ampak združujte jih! Ne snujte novih društev, ampak preosnujte že zdaj obstoječa ter zjedinite ja v jedno društvo. Ne budite za vsako posebno potrebo našega šolstva posebnega društva v življenje, ampak skrbite za to, da bode jedno društvo ustrezalo raznim potrebam naše šole in našega učiteljstva. Od novega literarnega društva učiteljskega, ki se namerava osnovati, ne pričakujemo niti najmanjšega vspeha; kajti ne moremo doumeti, odkod bi zajemalo materialnih pripomočkov, ko bi imelo tudi dovolj duševnega gradiva. Saj vidimo, da že „Narodna Šola“ živi največ ob milosti kranjske hranilnice, ljubljanskega mestnega odbora, deželnega zbora kranjskega, a ne ob svojih društvenikih. Reklo se je, da bodo novo društvo podpirali deželni šolski sveti in zlasti krajni šolski sveti. V najboljšem slučaju bi bila podpora deželnih šolskih svetov — samó akademična in najbrž bi še te ne bilo. Naši krajni šolski sveti pa ne skrbé niti za najnujnejše šolske potrebe, n. pr. za kurjavo, ne brigajo se niti za redno šolsko obiskovanje, in da bi potem ta coklja v napredovanju našega šolstva pospeševala literarno učiteljsko društvo? Verjemi to, kdor hoče, jaz ne morem! Ker ima razumništvo slovensko že brez tega naloženega mnogo narodnega davka, naloži se z novim društvom vse breme na rame ljudskega učitelja. Kako pa naj ta, ki ima največkrat samó okoli 500 gld. dohodkov, ki mora po 10% svoje plače oddajati pokojninskemu zakladu, po 4% za okrajno šolsko knjižnico in ki ima vrhu tega kakor vsak omikani človek še sto in sto drugih potreb, poleg dozdanjih društev vzdržuje še jedno novo, ki bode od njega zahtevalo še večjih žrtev? Ako že morate imeti društvo za izdavanje knjižnice slovenski mladini, bodi to društvo preosnovano „Slovensko učiteljsko društvo“, ki si, izvršujoč tako važno nalogo, pomore do večje veljave sebi na čast, vsemu našemu šolstvu in učiteljstvu na korist.

Ljubljansko barjé. Prirodopisna črtica s petimi prilogami. Spisal Ivan Šubic. Natisnila Ig. pl. Kleinmayr et Fed. Bamberg v Ljubljani 1886, 8, 19 str. Tako se imenuje razprava, ki je prišla na svetlo, posebej ponatisnena iz šolskega poročila c. kr. višje gimnazije ljubljanske za 1886. leto. Na podstavi vseh dozdanjih virov, ki govoré o ljubljanskem barji, in katere g. pisatelj našteva takoj na prvi

strani svoje razprave, podaja nam prof. Šubic v ozkem okviru kolikor moči živo in natančno sliko ljubljanskega barja. V prvem poglavju govori o barskem ozemlju v obče, opisuje njega razsežnost in vnanjo podobo. Po tem opisu meri ljubljansko barje 15.700 ha, ki pripadajo 32 katastralnim občinam. Izmed tega ozemlja je 1500 ha rodovitne zemlje, katere nikdar ne poplavlja povodenj; 4500 ha rodovitne zemlje, katero ob povodnji pokriva voda; 3000 ha je barja, ki je zamlakuženo in ima jako nizko spodnjo plast; zato ga ne bode moči osušiti in tudi v prihodnje obdrži svoj prvotni značaj; 7200 ha je barja, katero pride vselej ob povodnji pod vodo, a ko bi se tu požgala in odstranila rupa, nastalo bi rodovitno polje.

V drugem poglavju: „Barska kotlina nekdanj in sedaj“ opisuje prof. Šubic, kako jako je barska latvica v teku raznih dob izpreminjala svoje lice. Tu govori o mostiščih ali stavbah na koléh, katere je l. 1875. na ljubljanskem barju zasledil posestnik g. M. Peruzzi; pripoveduje o raznih poskušnjah, kako so usuševali barje, od l. 1554. do današnjega dne; našteva živali, ki so nekdanj živele na barji in rastline, ki so nekdanj rastle na njem ter prihaja do sklepa, da je v obče „dolgo že ponehalo tvorjenje ljubljanskega barja.“

V tretjem poglavju g. pisatelj našteva plasti, iz katerih navadno sestaja divje barje, ter opisuje njih rastlinske posebnosti ter podaja tudi kemično analizo rupe ali šote. Lahka rupa ima po 83·09%, srednja po 80·19%, in teška po 81·85% zgorljive tvarine v sebi; brezvodna rupa pa ima zgorljive tvarine 94·66%, oziroma 95·12% in 95·37%. Iz tega se da posnemati, da je rupa prav dobro gorivo. Posebnega spomina vredno je tudi barsko blato (Moorerde), ki se nahaja pod rupo. To blato je ilovica ki hrani v sebi dokaj kremikove kisline in razkrojene rupne sestavine. Ako se blato zmeša s polžarico t. j. z najnižjo plastjo belkaste, sivkaste ali rumenkaste brne (Tegel), ki ima na nekaterih krajih vtrošenih nešteto sladkovodnih konhilih, potem dobimo prerodovitno zemljo. Vsi načrti o zboljšanju in osuševanju ljubljanskega barja poudarjajo to ugodno svojstvo barskega blata.

O postanku barja in rupe piše g. Šubic v četrtem poglavju tako: „Ako se oziramo na razmere ljubljanskega močvirja, moremo si njegov postanek razlagati na naslednji način. Barje počiva na ilovnati podlagi, ki so jo pač donesle povodnji, časih iz daljnih krajev, časih pa z bližnjih gorskih reber, katerim so se hribine kemijsko razkrajale. Ilavnata zemlja ne propušča vode; zato je naravno, da je v barski kotlini moča že od nekdanj zastajala. Ker mokrota nikdar ni usahnila, jele so povodne rastline poganjati in se bujno razvijati. Poleg njih so se morebiti že tedaj širili na raznih krajih gozdovi in grmičevje. Mnogoštevilna drevesna debela leže pokopana v glini in pričajo še dandanes o nekdanjih gozdih. Obilna moča in morebiti tudi gnijoča debela so pospeševala rast šotnih mahov in mnogolások. Sphagni in hypni so jeli kriti vlažna tla in preperelo drevje — močvirje se je pričelo. Šotni mahovi in mnogolási živé v velikih družbah. Obe vrsti moreta vpijati ogromne množine vode. Preiskave so pokazale, da je kosmič šotnega mahú posrkal v dveh urah šestnajstkrat toliko vode, kakor je poprej tehtal. Za časa suhega vremena je pa dal v 36. urah samo jedno tretjino popite mokrote od sebe. Na vlažnem zraku kosmič prav nič ni izhlapeval; potegnil je celó váse novih vodenih hlapov, tako da je bil z vodo nasičen kakor goba, ki jo vržemo v vodo. Ravno na ta način so delovali sphagni na barji. Pili so vodo iz zraka, srkali roso in se polnili z deževnico. Vsa vegetacija je bila z vodo nasičena; šotni mahovi so dobivali vedno novih ugodnih pogojev za hitri in brstni razvoj, v okolici pa je

bilo vedno več moče privezane. V lužah so našle kali raznih alg najlepše domovje, poleg njih pa razne barske rastline, n. pr. *Sparganium*, *Callitriche*, *Acorus*, *Callo*, *Nymphaea* itd. Kmalu je bogata močvirska vegetacija krila latvico. Prvotni zarod pa je v jeseni deloma zamrl; obležal je na svojem mestu in jel gniti. Tako so tla še ugodnejša postajala za hitro rast. Flora se je množila leto za letom. Šotni mahovi so se šopirili v poprej nepoznanem številu na kotlini, trave (šaši!) so jele dvigati svoje bilke; celó grmičevje in drevje je poganjalo na dobro pognojeni zemlji. Ko se je približal mrzli letni čas, je večinoma poginila cvetoča cvetana; rastline so padle na tla in voda jih je pokrila. Zrak vsled tega ni mogel do njih in ker ni bilo kisika, mrtva trupla niso mogla gniti. Začel se je počasni kemijski razkroj, ki ga zovemo ogljenitev. Spomladi pa so pognale nove kali, novi vršiči so se vzdignili nad vodo, in kmalu je bila kotlina v novem cvetu. Jeseni se je zopet ponavljal stari proces; mlada generacija je odmrila in se potopila ter se vlegla vrh svojih prednikov k dolgemu počitku . . . Tako se je mlaka polnila z mahovjem in drugimi rastlinami; nasad z nasadom se je sesedal — ogljenil — nastala je rupa ali šota. V spodnjih plastéh se je razkroj najdalje vršil, zategadelj je pa rupa na onem kraju tudi temnejša in gostejša nego proti vrhu; približuje se več ali manj rjavemu premôgu.

V poslednjem, petem poglavju našteva pisatelj vse javnocvetke, alge, glive, lišaje in mahove, ki se nahajajo v kotlini ljubljanskega barja. Ta odstavek bode izvestno zanimal vse botanike tako, kakor prejšnji zanimajo vsakega, komur je kaj ležeče na tem, da se ljubljansko barje kmalu osuši in tako izdatno pomnoži produktivna zemlja v ljubljanskem okrožju. Izvrstno monografijo, v kateri botanik, starinar, zgodovinar in poljedelec nahaja mnogo prezanimivih értic, pojasnjuje tudi pet podob: mapa barske kotline v merilu 1:150.000, in pet prerezov barja med notranjo Gorico in Žalostno Goro.

Slovenski drobci iz l. 1621. V kapiteljskem arhivu ljubljanskem (fasc. 49, št. 3.) je shranjen naslednji, na slovenski jezik preloženi privilegij, katerega je svojeróčno zapisal škof Tomaž Hren.

„Oklicajne N. S. Ozheta Papesha Gregorja XV. Priuilegia ali Odpustka vřim vérnim Dushizam daniga Na Veliki Altar Cérkve Shkoffle Gorn'ga Gradu. 3. Aug. 1621. Na Pet Léjt. — Gregorius Rimfki Shkoff ali Papesha tiga Imena ta XV. — K' Vezhnimu prihodnimu spominu. Na sdravje ali isvelizhajne vřéh Dufhiz is prave Ozhine lubesni vřelej premifhleni, Svété Méfta ali Cérqve Zhafsi s' Duhovnimi Sth Odpustkou dary pozhaftimo, de fkusi teifte Vérne lube Dufhice teh mértvih, Vřimileniga N. G. Jesufa Chriftna pomuzh, inu njega lubih Svetnikou saflufhejne dofeshéo: nym tudi f' temi iftimi pomagane bode: inu one is Martra ali térléjna téh Paklenfkih Vijz, k Vézhnimu Sdravju inu Vefsélju, fkusi Bóshjo Miloft, samorejo perpelane biti. — Hozhemo tédaj to Shkofflo Cerkou S. Divice Mariae Kloftra, kir fe Térg Gorniga Gradu pravi Lublanske Shkoffije, S' takim Privilegiom ali Odpustkom kakòr saftopimo doféhmál she nikar omifhleno, vsaj de XII Mafhnikou tu ner majné fe v'nje najdeo, inu ta v'nje poftavlén Altár Lube Divice Mariae Matere Boshje, f' tém sufsebnim Darum refvetiti Skusi od Gospvda nam dano oblaft, inu is Vřigamogozhniga Boga milosti: tudi na SS. Petra inu Paula Jogrou ali Apoftolou njega oblaft sanefséni: de kadar kolikrat en Mafhnik is Same teifte Cerkve S. Mafho Po mértvih, na Dan Vřéh Véřnih lubih Dufhiz, inu teifte Ofmérice vsaki Dan: she tudi Ob Pondelkih vřakiteriga Tédna, Ob Eno Dufhizo kakòr fhnikakoli Véřniga Kářhenika, katéra G. Bogu v' lubesni

pèrtifnena ali s'drushena se bode s'tiga Svejtâ lozhilla, pèr temistim Velikim Altarju bode Mašhoval, taista Dufhiza, is saklade ali Shaza S Kârhanfke Cèrkve Odpustik ali Ohladizo dofèshe: taku de ona tiga iftiga N. Gospuda Jesufa Chri-stufa tudi njega lubih Svetnikou saflushejna pomuzhi sadoby: inu f'temi iftimi povsdiagnena is saaliga britkiga Tèrplejna inu Martra tèh Paklenfkih Vijz k' Vezh-nimu Vefselju inu Sdravju bode preftavlena, tu pèrvolimu inu nafho oblaft damo. Inu kar bi koli tème supèr dèllalu, tu istu nájma obstati. Ta lyft tudi a'i dar ima le pét léjt velati. Dann je pak v' Rimi pèr S. Marii Veliki Snèshnici pod Ribizha Pàrftanom, 3. dan Mèlza Augufta, tu je Kimmavza, Gospodniga Lèjta 1621. Nafhiga Papeftva pak Parviga Lèjta. — Scipio Cardinal S. Susanae. A. K.

Nekaj o škofa Hrena spisih. Sikst Carcanus, škof Germaniški, od papeža posebej poslani obiskovalec ljubljanske škofije, dal je škofu Tomažu Hrenu 5. dné decembra l. 1620., v Gornjem Gradu dva dekreta. Shranjena sta oba izvornika v kapiteljskem arhivu ljubljanskem (fasc. 12, št. 10). S prvim dekretom se dovoljuje škofu Hrenu, da sme vnovič na svetlo dati mali katekizem, katerega je že davno sam sestavil, da bi po njem v domačem jeziku (lingua slauica) učili duhovniki otroke krščanskega nauka v cerkvi ob nedeljah in praznikih; ter da sme izdati veliki katekizem Petra Kanizija, katerega je preložil na slovenski jezik (lingua Carniolana seu Slauica), kakor tudi svoje slovenske evangelije in liste, ki se beró po cerkvah ob nedeljah in praznikih. Župnike sme škof siliti tudi s cerkovnimi kaznimi, naj kupijo te knjige. — Z drugim dekretom pa dáje Hrenu pravico, da sme natisniti svojo slovensko cerkovno pesmarico (Hymnologium Slauicum), to je svete himne, katere se pojó v cerkvi pri službi božji, in druge pesmi, ki se pojó pri procesijah itd., preložene od svetih očetov, deloma pa zložene od Hrena samega. Hren je ta dva dekreta spisal s svojo roko in škof Sikst ja je le podpisal. V njih je določeno rečeno „te Thomam . . . composuisse, transtulisse.“ Kako se s tem ujemajo opazke na 57. in 58. strani Kleinmayrjeve „Zgodovine slovenskega slovstva?“ A. K.

Listi inu Evangelia. (V Gradci 1800). [Do sedaj nepoznana knjiga slovenska.] Starejša bibliografija slovenska, v podrobnostih naravski pomanjkljiva, popolnjuje se s časoma in prilično po novih sedaj šele zaslèjanih, a prej nam nepoznatih proizvodih književnih. Jedna taka knjiga, katere ne omenja ni Šafaříkova „Geschichte der südslavischen Literatur“, ni Marnov „Jezičnik: Knjiga Slovenska“ in tudi (kolikor mi je znano) nijedna druga tiskovina naša ne: prišla mi je po dobri sreči v roke, donesena od nekod iz okolice Rádgonske pri Muri.¹⁾ Po besedi Jan. VI. 12: „Zberite kósce, ki so ostali, da se ne pogubé“, naj še torej isto tukaj objavim in nekoliko opišem.

Naslov ti do sedaj nepoznani knjigi slovenski se glasi ves tako-le (vse z velikimi črkami): „Listi inu Evangelia na usse nedele inu prasnike zhes zelu lejt. Koker tudi ta passion, ali tu popissuvanje terpenja Jesusa Christusa, koker so taistiga shtiri evangelisti popissali. Te naprejpiissane pesmi te zerkve, ta mali katekismus, te litanie, s' tem molitvami, ta krishova pot, s' pildami, katiri k' temu slishjo. — V' Marburgi, se najdejo per Joshefu Merzingeru v' gosposki gassi.“ M. S. 376 str. — Tiskar ni imenovan in tudi ni zabeležena letnica; vendar sodim, da je tá knjiga bila natisnena v Gradci 1800. Poznejša, očitno po ti prirejena izdava namreč slóve po Šafaříku: „Listi ino evangelia na vse nedele ino prasnike zhes zelo leto, kakor tudi passion itd., mali katekism, krishova pot. V' Marburgi,

¹⁾ Izročil mi jo je g. F. Kocbek, sedaj učitelj v Žalci.

fe najdejo per Ant. Ferlinzu², 8°. 310 str., tiskana je, kakor se v izvestji pripazuje, v Gradci, a sicer tudi brez naznačenega tiskališča in brez leta; v Mariboru je torej le na prodaj bila pri imenovanem knjigarji, kakor se podobno omenja še pri nekaterih drugih knjigah. Tudi po mnogih in nenavadnih tiskovnih pogreških v naši knjigi se zdi, da pismostavec slovenščini ni bil vešč; a rabila je knjiga nekdanj, kakor omenjeno, na murskem polji blizu Radgone, katera vsa okolica je do leta 1859. spadala pod škofijo sekovsko ali graško. Da pa jo naša knjiga iz leta 1800, sklepati se more po „tabli“ na drugem nje listu se nahajajoči, katera začenja s 1800. letom, podobno kakor to kaže jednaka „tabla“ v drugih knjigah té vrste, n. pr. v „Branjih inu evangeliumih“ v¹ Lublani 1777, ali v „Listih inu evangelijih“ v¹ Zelli 1822, kjer dotična „tabla“ tudi začenja z letom 1777., odnosno s 1822.

Kakor je kratko naznačeno že v naslovu, vsebina je naši knjigi tá-le: Za omenjeno „Tablo tih preftavnih Prasnikov“ 1800—1809 nasleduje „Vezhna Pratika, ker se najdejo prasniki, inu evangelia zhes lejtú“, in v posameznih mesecih nam se imenuje le nekoliko svetnikov in svetnic samó za nekatere dneve. Nato so zaporedoma navadna „Evangelia, listi, inu branja, katere se bero ob nedelih zhes lejtú“, str. 1.—178., vmes na dotičnem mestu „Pafsion“ (70.—100. str.); za njimi „Evangelia, inu listi, kateri se ob prasnkih Marie Divize inu drugih svetnikov v¹ katolhki zerkvi beró“, str. 179.—248; pa še „Gmajn evangelia sa druge prasnike zhes lejtú“, str. 249.—262. Potem je „Molotov po pridigi, Kristianska gmajn ozhitna spovd, Djanje te vire, tiga upanje, te lubesni“, str. 262.—268. Nadalje so „Katholshke Pesmi, katire se po ftari navadi katolhke zerkve pred pridigo pojo“ (Adventna, Boshizhne tri, Od shalofne Matere boshje, Velikanozhna, Na dan Jesufoviga v¹ nčbu hojenja, Od svetiga Duha; Od Matere Marie Divize, katiri se prov rajma per boshjih potah, Pange lingua krajnsku, Pesem hvaleshna ali Te Deum laudamus; Ene peismi h¹ sveti mashi inu shegnu, str. 269.—302. Za temi je „Ta mali Katekismus s¹ sprashanjami inu odgovormi sa te nar mainshi otroke v¹ zessar-skih deshelah“, str. 303.—326. K temu „Litanie“, lauretanske od Divize Matere Marie in od Vsih Svetnikov z raznimi navadnimi molitvami¹), str. 327.—350. Napósled še „Sveta krishova pot Gospoda nashiga Jesusa Christusa“ z dvema molitvama, str. 351.—371., pa „Pesem od shalosti Jesusa, inu Marie“, z molitvama, str. 371.—376. Pri nedeljskih „Evangelijih“ so obražene majhne slike, predóčuóče glavno tvarino dotičnih evangeljev — a pač čudna, dà, smešna lica. Razven téh „pildov“ je še pred nedeljskimi evangelji podoba J. Krista s križem, prihajajočega v oblaku, in evangelistov z njihovimi znakovi (obraz človeka, leva, vola in orla) ter s knjigo; pred prazniškimi evangelji pa venec z dvema palmama. Pred pesmimi je upodobljena monstranca, a pred katekizmom slika Sina Božjega sodnika.

Primerjajoč znotranjo ustrojbo téh „Listov inu Evangelij“ s starejšimi zdelki istega predmeta, razvidamo, da jim je, v dodatkih namreč, prvotna osnova iskati že v ljubljanskega škofa T. Chróna „Evangelij inu Lystuvih“, a to v njih drugi izdavi, katero je bil oskrbel stolni dekan J. L. Schönleben v Ljubljani 1672. leta, in pozneje še drugi večkrat (Prim. „Lj. Zvon“ VI. 570 sl.). Neposredni izvor in uzor naši knjigi pa so brez dvojbe „Lyfti inu Evangelia na vse nedele inu prasnike zhes lejtú, katere je . . . novizh na krajnki jesik preftavil Juri Japel, fajmafhter per fretimú Kazjanu na Jeshzi, v¹ Lublani 1787“; 8°. 382 str.; drugi natis v¹ Lublani 1792. Kakor nam zasvedóčuje Marnov „Jezičnik“ XXII. 59, 60 — Japljeve

¹) Med ostalimi „Molitve po Litaniiah vsihs Svetnikov v¹ zajtu vojske zhes turka. Pf. 78. Deus vncrunt gentes“ idr.

knjige same nimam —: početek glavnega naslova je v Japljevi in v naši knjigi isti; nadalje se skladajo v obéh tudi posamezni napisi dotičnim oddelkom v tvarini sami, poimenoma še v pesmih: pojedinim komadom ter v katekizmu doslovce. A tudi jezik v obče je v naših „Listih inu Evangeljih“ malone povse jednak jeziku v Japljevem „Svętem Pismu“ N. T. 1784, 86, kolikor vsaj morem prispodabljati zopet po Marnovem „Jezičniku“ XXII 656 v odlomkih iz lista Rimlj. 13, 11—14 in iz evangelja sv. Luk. 6, 41. 42 z našo knjigo na straneh 1. in 130. Na novo so v našem zdelku uvrščene „Peismi h' sv. mashi“ (292.—301.) in pa Sv. krishova pot z omenjenim pristavkom. — Kakšen pa je sicer v naših „Listih inu Evangeljih“, tiskanih v Gradci 1800, sploh jezik i v slovniškem i v slovarskem obziru, pokažejo naj, razven že navedenega, še naslednji vzgledi v prozi in v verzih.

Branje is Vifakih Pejsem Salmonovih na 2. Postavi. Pole: on pride inu kashę 1) pogorah, inu hribe prefkakuje: moj lubi je enaki eni ferni inu mladimu jelęnu. Pole, on stoji sa nafho stęno, inu ględa skufi okna, inu kuka skufi mręshe. Pole, moj lubi govori k' meni. Vftani, hiti moja prijatelza, moja golobiza, prelepa moja, inu pridi. Sakaj sima je minula, desh je nęhal, inu prefhal, zvętje se je v' nafhi desheli perkasalu, zhal tę sbętve je prifhal: glaf tę gerlize se je v' nafhi desheli safilfhal: figovu drevu je fvoj prvi sad pognalu, te zvelęzhe 2) vinfę terte dajo fvoj duh. Vftani moja prijatelza, moja lejpa, inu pridi moja golobiza, kir se v' luknjah, tę skale, inu v' jami tiga osidia fkrivafh, pokashi meni tvoje oblzhzhe 3), inu pufti safilfhati tvoj glaf v' mojih vufhefih: sakaj tvoj glaf je fladak, inu lejpu je tvoje oblzhzhe (str. 215). — Evangelium S. Lukesha na 8. Postavi 4. v. V' timiftim zhafi: kadar je enu 4) filnu velika mnoshiza vkup prifhla, inu so od vfih męst k' Jesufu hitęli, je on skufi pergliho govoril: En sejavęz je sunkaj fhaf sejavęz fęme: Inu kadar je on sejavęz, je enu padlu sraven pota, inu je potaptanu bilu, inu ptize tige 5) Nęba so toifto posobale. Inu druga 6) je padlu na skalo: Inu kadar je vun pognalu, je vřahnilu, kęr ni imęlu mokrote. Inu drugu je padlu med ternje, inu ternje, katęru je s' njim vred gori sraflu, je toifto sadufhlu Inu drugu je padlu v' dobro semlo: Inu je sraflu, inu je perneflu sad famoftu. Kadar je on leto rekal, je on upil: Katęri ima vufhesa sa poslufhat, ta poslufhaj. Njegovi Jogri pak so ga vprafhali, rekozh: Kaj bi bila leta se ena pergliha. On je pak djal k' njim: Vam je danu vejđiti fkrivnosti Boshjiga krajleřtva, tim drugim pak v' derglihah: De onę ględajozhi ne vidio, inu fhafhajozhi ee sastopio. Ta pergliha pak je leta; itd. (str. 45). — — Peifmi ob zhafu svete Mafhe. 1. Pred taboi mi Klezhimo O ti Bog Sabaot! Tebi perporozhimo Ta ofer o Gospod! Naj tebi Bog dopade Nafhiga pejtja glafs, Dodeli tvoje gnade S' Nebes poglej na nafs . . . K' tim Gloria. 1. O Bog ozha tebi slishi Hvala navekumaj. Sdej nashe 7) vslishi, Tvoj myr nam ti shenkaj Daj nam tukaj shiveti Na semli prov myrnu Inu tamkaj prejeti Nebesku Krajleřtvu . . . (str. 292., 294). — Od Materie Marie Divize. 1. Tavshenkrat fi ti zhefhena, O Maria roshn' zvęt Tvoje glihe ni nobena, Take nima zeli fvejť. Kar se koli roshiz najde, Nobena toku fhlahtna ni, V' tebi se vřa miloft snajde, Ah! dodejli njo meni ti. 2. Madesh se ni v' tebi snefhuv, Bog Ozha te je vřadov, Sveti Duh te je ozirov, S' tebe je Bog Sin zvedov 8), Vfi jesiki so prefhlabi, Tebe rosha hvaliti, Shlahtna rosha neposabi: Na me, O Maria ti. idr. (str. 286. sl.). —

1) natis. pogrešek nam. fkazhę. 2) nat. pogr. nam. zvętęzhe. 3) oblzhzhe.

4) ena; 5) tiga; 6) drugu = drugo. 7) izpuřćeno: prošnje; 8) t. j. cvetel.

Razmerno še precejšnje število imamo Slovenci knjig pisanih in tiskanih v karantanskem, posebno v kranjskem in nekaj tudi v koroškem podnarečji, zlasti iz minulega stoletja; ali v narečji panonskem, rekče v vzhodno-štajerskem podnarečji, nimamo do druge desetke našega veka skoraj nikakšnih spomenikov književnih (razumevaj novoslovenskih). Tu opisani graški plod literarni bi bil, tako rekoč, po zavičaji svojem nekako z razmeje panonščine in karantanščine. Dasi jezik v njem sicer ni mnogo prenarejen po krajevnih posebnostih ter se skoraj nič ne razlikuje od svojega neposrednega uzora ljubljanskega: to so vendar le naši „Listi inu Evangelia“ iz leta 1800, kakor so isti zanimivi kot slovstvena redkost starejše naše dobe književne, tako gotovo znameniti tudi po svojem domovinstvu. A zato:

Seberčete izbytky ukrutě, da ne pogybnetě ničtože!

And. Fekonja.

„Der Bergkranz“ (Die Befreiung Montenegros). Historisches Gemälde aus dem Ende des siebzehnten Jahrhunderts von Petar Petrovič Njeguš, Fürst-Bischof von Montenegro. Zum ersten Male aus dem Serbischen übertragen von Phil. Dr. J. Kirste. Wien, 1886, 8., 122 S. Verlag von Carl Konegen. Cena 1 gld. 40 kr. „Gorski vianac“ je brez dvojbe jeden najlepših cvetov srbskega in v obče jugoslovanskega umetnega pesništva. Veseli nas, da je ta divni proizvod P. Petroviča Njeguša na nemški jezik preložil dr. Kirste, ki je doslej s svojimi učenimi razpravami o srbskem jeziku, priobčenimi v Jagičevem zborniku za slovansko jezikoslovje, dokazal, da je temu poslu kos, kakor nihče drugi. Prelagatelja so pri njegovem prelaganju podpirali s sveti in pojasnili Miklošič, Jagič, Vuković i. dr. Prevod je v vsakem oziru izboren in dovršen; zatorej knjigo toplo priporočamo vsem prijateljem divno lepega srbskega pesništva, ki niso zmožni „Gorskega vianca“ brati v izvirniku.

Miloš Obilić u narodnim pesmama sa 12 lepih slika. Narodna pevanija odobralo i uredio Alexandar Sandić. Prvo ilustrovano izdanje latinicom knjižare braće M. Popovića u Novome Sadu, 1886, 8., 141 str. Cena samó 50 kr. — Podjetni srbski knjigarji so začeli narodne pesmi, ki opevajo razne narodne junake, iz večjih zbirk izdavat v priročnih knjižicah tako, da vsaka knjižica obseza venec pesmij, ki opevajo jednega ter istega junaka. Na ta način smo dobili knjižico pesmij o Kraljeviči Marku, o Sibirjaninu Janku, o boji na Kosovem polji in zdaj venec pesmij o Miloši Obiliću, ki je poleg Kraljeviča Marka najslavnejši junak srbski. Najnovejša izdava je prirejena z latinico, tako da jo s pridom in malim trudom čitajo lahko tudi tisti Slovenci, katerim cirilica dela še k j preglavice. Knjiga je v vsakem oziru priporočila vre na.

Matica Srpska. (Knjiga 147. letopisa Matice Srpske v Novem Sadu obseza: Poslednji Brankovići u istoriji i u narodnom pevanju. 1456—1502. Od Stojana Novakovića (nastavak). — Gradnja za medicinsku terminologiju. Sbralo dr. M. Jovanović-Batus (nastavak). — Fizika u Srba. Napisao prof. Steva Milovanov (svršetak). — Vladislav kralj ugarski. Istorijska tragedija u 5 činova. Napisao Nikola V. Djorić (nastavak). — Srpske narodne pripovijetke iz Gornje Krajine. Skupio ih Vladimir Krsić. — Književnost: Šest pripovedaka L. K. Lazarevića. Ocena dra Milana Savića. — Matica Srpska: Izvodi iz zapisnika književnog odbora i odeljenja 1885 godine.

Šah.

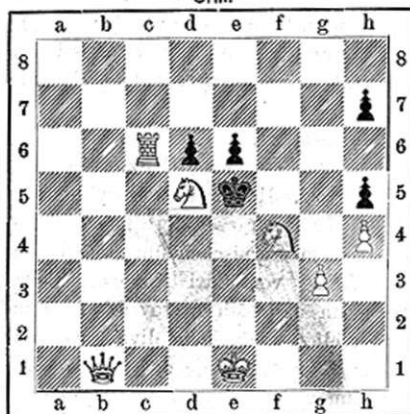
Ureduje Janko Kalan v Velikih Laščah.

XXXI. naloga.

Zložil C. Planck v Londonu

(Prisojeno jej je bilo prvo darilo v problemskem turnirju, ki ga je razpisala „Irish Chess Association“.)

Črni.

Beli.

Beli naredi mat v 3 potezah.

Rešitev

XXVIX. *) naloge v 9. zvezku „Ljubljanskega Zvona“.

(J. Chochołousz-a.)

Beli.

1. D b7-c7

2. T f6-h6!

3. D c7-f4

ali g7

Črni.

S g3-h5!

K g5-h4

mat.

a.

1.

2.

3. D c7-a6 †

K g5-f5

mat.

Fina naloga! opomina vreden je osobito „mat s tremi turni“ v varijanti a.

— Na potezo črnega: 1. K×T odločuje 2. D f4, oziroma tudi 2. T gh in mat v 3. potezi.

7. partija.

igrana na mednarodnem šahovnem shodu v Londonu v 19. dan julija 1886. l.

*) V 9. štev. stoji vsled pomote XXVIII.

Dunajska partija

Beli.

Schallopp:

1.

e2-e4

2.

S b1-c3

3.

f2-f4

4.

d2-d3

5.

f4×e5

6.

d3-d4

7.

S g1-h3

8.

a2-a3

9.

b2-b4

10.

S c3-e2

11.

L c1-b2

12.

S e2-g3

13.

a3×b4

14.

L b2×a1

15.

c2-c3

16.

S h3×f2

17.

K e1×f2

18.

L f1-e2

19.

T h1-f1

20.

K f2-g1²⁾

21.

K g1-h1

22.

S g3-e4

23.

L e2×g4

24.

D d1-b3 †

25.

S e4-d2

26.

c3-c4³⁾

27.

g2-g3

28.

T f1-f2

29.

D b3-d1⁴⁾

Črni.

Blackbourne:

e7-e5

S g8-f6

d7-d5

d5×e4

S f6-g4

e4-e3

L f8-b4

L b4-a5

L a5-b6

a7-a5

0-0

a5×b4

T a8×a1

S b8-c6

S g4-f2¹⁾

c3×f2 †

S c6×e5

D d8-h4!

f7-f5

L c8-e6

f5-f4!

S e5-g4

L e6×g4

K g8-h8

c7-c6

f4-f3

D h4-h3

T f8-e8

D h3-g2 †

Beli se podá.

Opomnje.

¹⁾ Začetek skrbljivo pripravljene kombinacije, ki odločuje usodo partije. Da-si belemu dosle ni očitati nobedne posebne hibe, vendar je že zdaj njegova pozicija toli razdejana, da je težko najti rešeno pot. Angleški prvoboritelj Blackburne igra to partijo v „velikem slogu“.

²⁾ Morda bi bilo tu bolje D b3 †; beli se le s težavo še bori proti sovražnemu navalu.

³⁾ Bolje bi bilo 26. S d2-f3, L g4×f3; 27. g2×f3.

⁴⁾ D b1 bi bilo bolje; ali igra belega je itak že izgubljena.

„Ljubljanski Zvon“

izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji: vse leto po 4 gld. 60 kr., pol leta po 2 gld. 30 kr., četrt leta po 1 gld. 15 kr.

Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Lastniki in založniki: Fr. Levec i. dr. — Izdajatelj in odgovorni urednik: Fr. Levec. Uredništvo in upravnništvo v Ljubljani, v knežjem dvorcu v Gosposkih ulicah, 14.

Tiska „Narodna Tiskarna“ v Ljubljani.

Navodilo

o pravilnem igranju šaha za začetnike.

(Dalje.)

Kratka teoretična razprava o odprtih (otvorjenih).

I. Odprte igre.

A. Igra s kraljevim skakačem.

Danes prehajamo k prvi pravilni branitvi v igri s kraljevim skakačem, namreč k

italijanski partiji, ki se imenuje tudi „giuoco piano“ ali navadna igra.

Tu je obrazec:

Beli. Črni.
1. e2—e4 e7—e5
2. S g1—f3 S b8—c6!
3. L f1—c4 L f8—c5. —
Od tu je možno, nadaljevati igro na štiri razne načine:
4. c2—c3, d2—d3, 0—0 ali S b1—c3; na vse te poteze odgovori lahko črni prav tako, kakor je bil potegnil beli; v obče je smeti črnemu v tej igri posnemati poteze belega dotle, da je primoran zaradi preteče mu izgube drugače vleči. Naposled nam je omeniti še poteze 4. d2—d4, ki je tudi dopuščena, ki pa navadno prehaja v „škotsko partijo“ ali tudi v glavno varianto italijanske partije (4. c2—c3), katero bomo obširneje razpravljali.

Italijanska partija je jako navadna, osobito na Laškem priljubljena igra, kjer je tudi vsled neomejene rokade veliko živahnješa in imenitnejša; sploh pa so igre s tem odprtjem izprva jako mirne in se zaradi tega zdé mnogim nekako dolgočasne, da si ne po pravici, ker je tudi tu mnogo zanimivih variant na izbero. Prve poteze so naravne, neprisliljene in se tako rekoč igralcu same ponujajo ter so za oba igralca jednako dobre. Zatorej navadni, teorije ne poznajoči igralci nehoté in nevedé baš to odprtje najčesteje izvolijo.

Po tem označenji igre se vrnimo k nadaljevanju!
4. c2—c3 S g8—f6
To je najboljša poteza črnega; a tudi d7—d6 nič ne škodi; glej var. I.

5. d2—d4¹⁾ e5×d4
6. c3×d4(a) Lc5—b4†
To je boljše, nego Lc5—b6, ker se potem beli v središči utrdi.
7. L c1—d2 L b4×d2†
8. S b1×d2 d7—d5!(b)
9. e4×d5 S f6×d5
10. D d1—b3 S c6—e7
11. 0—0 0—0
12. T f1—e1 c7—c6
13. S f3—e5 f7—f6
14. S e5—d3 K g8—h8
15. S d3—c5 D d8—d6
16. L c4×d5 S e7×d5
Obé igri sta jednaki.

a.
6. e4—e5 d7—d5
Ko bi črni tu potegnil S f6—c4 izgubode skakača,
7. L c4—d5!
7. L c4—b5 S f6—e4
8. c3×d4 Lc5—b6
Poteza 8. Lc5—b4† ni tako dobra, kajti beli odvrne šah z L c1—d2 in stoji potem jako dobro.

Kdo je tu na boljsem, ali beli ali črni, ni še dognano; navadno nadaljevanje z 9. L b5×c6 za belega ni ugodno kakor je razvidno iz naslednjega:

9. L b5×c6† b7×c6
10. S b1—c3 f7—f5
11. e5×f6 D d8×f6
12. S c3×e4 d5×e4
13. S f3—e5 0—0
14. L c1—e3
in črni ima boljše partijo.

b.
8. S f6×e4
Če prav se vsled te poteze zamenja več oficirjev, vendar je to nadaljevanje črnemu neugodnejše od gorenjega. Čem več oficirjev se zamenja, tem priprostejša

4) Dobra poteza je tudi d2—d3; slabo pa je 5. 0—0, S f6×e4; 6. Lc4—d5, Se4×f2; 7. T f1×f2, Lc5×f2†; 8. K g1×f2, Sc6—e7, in črni ima dobro igro.

je igra. A hraniti se je menjatve, ko bi bila kvarljiva igri, naj si bo kvara še tako neznatna. Nasprotnik izvestno ne bode zamudil prilike, okoristiti se, ter bode ako tudi le za majhen dobiček, n. pr. za jednega kmeta, ali pa še celo za samo boljšo pozicijo, ki se mu nudi, menjal damo in vrhu tega še drugih kamenov, kolikor največ možno. To načelo je tudi jedino pravo in zdravo; po vse napačno pak je mnenje, da se je ogibati menjatve, osobito dame, ker bi bila igra zbog tega menj zanimiva.

9. S d2×e4 d7—d5
10. L c4—d3 d5×e4
11. L d3×e4
Bela igra je nekoliko bolj razvita.

Varianti I.

4. c2—c3 d7—d6
5. d2—d4 e5×d4
6. c3×d4 Lc5—b6
Slabo je 6. Lc5—b4†, kajti beli potegne K e1—f1 in preti zdaj d2—d4 ter zatem D d1—a4†, na kar doboje jednega oficirja.

7. S b1—c3 Lc8—g4
8. L c4—b5 Lg4×f3
9. g2×f3
Beli ima jako dobro igro.

Varianti II.

4. d2—d4 Lc5×d4
5. S f3×d4 S c6×d4
6. 0—0 Sg8—f6
7. f2—f4 d7—d6
8. f4×e5 d6×e5
9. L c1—g5 Lc8—e6
10. S b1—a3!
Soditi je, da je vsled zadnje poteze še skakačem beli nekoliko na boljsem. Šibkeje je nadaljevanje: 10. L c4×e6, S d4×e6; 11. D d1×d8† T a8×d8; 12. Lg5×f6, g7×f6; 13. T f1×f6, K e8—e7 itd.

„Ljubljanski Zvon“

izhaja vsakega meseca 1. dan v zvezkih, po 4 pole velike osmerke ob-
sezajočih, ter stoji v Ljubljani na dom pošiljan ali po pošti prejemani:

za vse leto 4 gld. 60 kr.

„ pol leta 2 „ 30 „

„ četrt leta 1 „ 15 „

Po vseh deželah zunaj Avstrije stoji „Ljubljanski Zvon“ po 5 gld.
60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se oddajajo po 40 kr

Dobivajo se tudi še:

„Ljubljanski Zvon“, II. tečaj (1882) nevezan po . . . 3 gld. — kr.

v Bonačeve platnice vezan po 4 „ 20 „

„Ljubljanski Zvon“, III. tečaj (1883) nevezan po . . . 3 „ — „

v Bonačeve platnice vezan po 4 „ 20 „

„Ljubljanski Zvon“, V. tečaj (1885) nevezan po . . . 4 „ — „

v Bonačeve platnice vezan po 5 „ 20 „

Letnik I. (1881) in IV. (1884) sta nam že pošla.

Vrhu tega se dobivajo pri podpisnem upravnistvu:

„Rokovnjači.“ Zgodovinski roman, spisala Jos. Jurčič in

Janko Kersnik po 50 kr.

Upravnistvo „Ljubljanskega Zvona“.

Ljubljana, Gosposke ulice 14.

O Z N A N I L O.

Večkrat mi dohajajo vprašanja, če se dobivajo pri meni tudi
platnice za prejšnje letnike „Ljubljanskega Zvona“. Naznanjam, da
se dobivajo za vse dozdanje letnike v raznovrstnih barvah.

Janez Bonač,

knjigovez, Poljanska cesta, 10.